PETRI PITHOEI I. C.

ADVERSARIORVM SVBSECIVORVM LIBRI II.

Auctorum Veterum loci qui in iis libris aut explicantur aut emendantur, proximo indice notati sunt.

PARISIIS,
Apud Ioan. Borellum, vico Bellouaco.
M. D. LXV.

II

PETRVS PITHOEVS
ANTONIO LOISELO
I. C. S.

CVi dono illepidum meũ libellum,
Burras, quisquilias, ineptiásque?
Antoni, tibi. Nanque tu solebas
Meas esse aliquid putare nugas.

Et verò, eorum quæ te maximè impulsore atque etiam adiutore ausus sum, quem alius potius auctorem laudem? Ac vt id quidem mihi liceat, quod ego per amicitiæ religionem nefas duco, Quis tandem iniuriam sibi fieri non censeat, si tam incerti nominis prçs rogetur, cuius tu nihilominus in te periculum vltro recipere non dubitasti?

Quare habe tibi quicquid est libelli.
Qualecunque quidem,

Sit sacrosanctæ amicitiæ nostræ & communium studiorum pignus, quandiu quidem extare poterit, sempiternum. Bene vale. Tricassib. III. Kal. Octob. M. D. LXIIII.

BREVIS CAPITVM LIBRI PRIMI,

Ad Anto. Loiselum. I. C.

EXPLICIVNT CAPITVLA LIBRI PRIMI.

INCIPIT BREVIS CAPITVM LIBRI SECVNDI.

Ad Claud.Sennetonum. I. C.

EXPLICIVNT CAPITVLA
LIBRI SECVNDI.

INDEX LIBRORVM ET CAPITVM IN QVIBVS VETERIS cuiusque auctoris loci aut explicantur aut emendantur.

lib. librum c. caput libri significat.

PETRI PITHEI ADVERSARIORVM SVBSECIVORVM

LIBER PRIMVS.

Ad Antonium Loiselum. I. C.

Filius per arma, per capillos, per sacras preces.

CAP. I.

On statui miscellis istis quicquam inserere quòd ad ius nostrum propriè pertineat. Volo enim hæc esse eorum quæ de iure molimur parerga quædam & veluti subsecíua. Itaque de adoptione ea hîc à me annotabũtur, quæ Iurifcõfulti nostri ex iure Quiritium sua esse nunquam dicturi sunt. Igitur vt formularij olim Romani per Populum & Prætorem adoptabant, ita cæteræ ferè bellicosæ gentes per arma filios sibi adsciscebant, id est, armorum traditione: cuius adoptionis formula extat apud Casiodorum lib. iiij. Variar. qua Theodoricus Herulorũ Regẽ filium sibi procreat. Sic Iustinianus noster Athalarici patrem adoptauit, vt hic ipse apud eũdem,

auctorẽ gloriatur lib. viij. Desiderio (inquit) „ concordiæ factus est per arma filius, quia vnis nobis penè videbatur æquæuus. Vbi pro, vnis nobis, libri scripti habent nimis vobis: vnde coniicio scribendum qui, annis vobis. Idem auctor lib. viij. in mandatis Athalarici ad Tolum siue Tholuit Patricium (sic enim & in al- „ tero eiusdem libri loco appellatur) Extat, in- „ quit, gentis Gothicę huius probitatis exẽplũ. „ Gensimundus ille toto orbe cantabilis, solũ „ armis filius factus, tanta se Amalis deuotione „ coniunxit, vt hæredibus eorum curiosum ex- „ hibuerit famulatũ. Ex quo illud animaduersione dignum est, hoc genus adoptionis per arma nõ perinde ius sui, id est, hęredis & successoris tribuisse atque eam quę legibus Romanis facta esset. Qua de re elegans profectò locus est apud Procopium lib. j. Belli Persici, cuius quia longiorem historiam suis verbis non licet hîc adscribere, sensum tantũ, quàm potero, breuissimè referam. Cabades Persarũ rex, belli quod cum Romanis gerebat ansas præcidere cupiẽs, eadémque opera, Cosroem ex sorore filiũ regni successorem relinquere, excluso Cabade maiore natu, quem naturæ ius cęteris pręferebat, pacem Iustino Imperatori ita obtulit, si Cosroem adoptaret. Accepit statim conditionem Iustinus; paratúsque erat Cosroem Romano ritu adoptare, & adoptionis instrumenta conscribere, ni Proclus

Quęstor prohibuisset, dictitans, hoc modo & Iustinum Romanorũ vltimum Imperatorem, & Iustinianum, quem is antea nobilissimum designatum principem regníque sui successorem creauit (sic legendum apud Marcellinũ Comitem) in Imperij successione magno sibi impedimento futurum: quandoquidem hac adoptione, legibus Romanis, Cosroes ad imperium, vt filius, vocaretur. Ex consilio igitur Procli, Cabadis legatis tandem respõsum est, Paratum quidem Iustinũ Cosroem adoptare, & filium sibi facere, sed ita vt barbarũ decet, id est, per arma, non per literarum instrumenta. Quo responso, Persę elusos se esse sentientes (hoc enim genere adoptionis Cosroes Iustino ita adnasci non poterat, vt ei in imperio suus hęres succederet, quod Cabadis votum & consilium erat) re infecta, discesserunt. Fiebat etiam adoptio per comam, siue per capillos. Paulus Monachus lib. vj. de gestis Langobardorum,
Circa hæc tempora, Karolus «
Francorum princeps, filium suum ad Liuth- «
prandum misit, vt eius iuxta morem capillum «
susciperet: Qui eius cæsariem incidens, ei pa- «
ter effectus est. Memini etiam Theodorum Balsamonem alicubi notare, ex No. xxiiij. Leonis Philosophi, per sacras preces, siue per Baptismum adoptionem fieri: Idque etiam probare ex libello quodam & rescripto Imperatoris ex Chartophilacio, vt ipse ait, sum-

pto. Quod apud nos iampridem in vſu eſt. Sed quæ huius adoptionis vis fuerit, alterius erit loci exponere. Sane priſcis Eccleſiæ ritibus, vt iam adulta ætate tingendi, quamuis ipſimet in ſacramenti verba reſponderent (vt Tertullianus loquitur,) primùm tamen à prępoſitis eccleſiæ offerebantur. Ita à parentibus ipſis paruulos offerri ſolitos, Auguſtinus epiſtola quadam ad Bonifacium oſtendit, ex qua hæc tantum ſubiungam. Sicut (inquit) ſcribens dicis, vt ſicut parentes fuerunt auctores ad eorum pœnam, per fidem parentum identidem iuſtificentur: cùm videas multos non offerri à parentibus, ſed etiam à quibuſlibet extraneis, ſicut à dominis ſeruuli aliquádo offeruntur, & nonnunquam mortuis parentibus ſuis, paruuli baptizantur ab eis oblati, qui illis huiuſmodi miſericordiam præbere potuerunt: aliquando etiam, quos crudeliter parentes expoſuerunt nutriendos, à quibuſlibet, nonnunquam à ſacris virginibus colliguntur, & ab eis offeruntur ad baptiſmũ, quæ certè filios non habuerunt vllos, nec habere diſponunt.

Furtum per lancem & licium conceptum. Cap. II.

A. Gellio pridem reſpõſum eſt à quodam, quem ego Apiciani potius, quàm Appiani iuris peritum fuiſſe crediderim, furtorum

quæstiones cũ lance & licio euanuisse. Quæsitum tamen est postea anxiè & diligenter à multis, quodnam fuisset hoc genus furti, per lancẽ & licium concepti. Qua de re, non tantùm à nostris Iureconsultis, sed etiã à Grãmaticis frequens Senatus indictus est. Quamobrẽ & hîc à me locus in subseciuum refertur. Primùm, rectè quidam censuerunt, furtũ per lancem & & licium non fieri, sed perquiri & cõcipi. Deinde verò seruos & ministros publicos licio transuerso præcingi solitos cùm Magistratibus præministrarẽt, aut quid aliud publica, id est, Magistratuũ auctoritate facerent. Quòd ex Tirone Tullio Gelli⁹ notat lib. xij. cap. iij. Apud quem tamen lino, & linum, pro limo & limũ perperã & corruptè legitur. Limum enim antiquo verbo trãsuersum significat, vnde & limites & limũ cinctum dixerunt, quod purpurã transuersam haberet, vt ab Isidoro & auctorib. limitum scriptum est. Itémque obliquitatum curatores Deos limos vt Arnobius testatur lib. iij. Limes etiã pro transuerso dixit Ammianus Marcell. lib. xvij. eo loco: limibúsque oculis eos ad vsque me- « tum contuens mortis. Sic habet calamo descriptus liber, excusi limis. Idem lib. xvij. Aut « climatiæ qui limes ruentes & obliqui. Sed vt « ad rem redeamus, de lance quid iidem senserint non modo refellere piget, sed etiam pudet referre. Nam quòd siue ex Sexto Põpeio,

ſeu potius ex Paulo adferri ſolet, etſi auctoritate aliqua fortaſſe nititur, exemplo tamen & ratione caret. Itaq; , de hac re ego neque manũ porrigã, neq; pedibus in ſententias iturus ſum, neque verbo conſenſurus, ſed ex tabella potius, quando adſum, loco & modò ſententiam dicam: furtum quod à lictore aut viatore licio præcincto, ipſo aut alio quolibet comite indicium & fidem in lance præferente, ſiue hæc priuata fuerit, ſiue publica (quòd magis credo) ex auctoritate magiſtratus perquiſitũ inuentúmque eſt, per lancem & licium conceptum videri. Indicij autem nomine hîc intelligo καὶ τὰ μήνυθρα, καὶ τὰ ἑυρετρα. Hoc quia ſpecie & ratione non caret, exemplis potius & auctoritate firmãdum eſt. Petronius Arbiter in Satyrico. Dum Eumolpus cum Bar-
» gate in ſecreto loquitur, intrat ſtabulum Præ-
» co cum ſeruo publico aliáque ſanè non mo-
» dica frequentia, facémque fumoſam magis
» quàm lucidam quaſſans, hæc proclamauit:
» Puer in balneo paulò antè aberrauit, anno-
» rum circiter xvj. criſpus, mollis, formoſus,
» nomine Gyton: ſi quis eũ reddere aut com-
» monſtrare voluerit, accipiet nummos mille.
» Nec longè à præcone Aſcyltos ſtabat, ami-
» ctus diſcoloria veſte, atque in lance indicium
» & fidem præferebat. Imperaui Gytoni vt ra-
» ptim grabbatum ſubiret, annecterétque pedes
» & manus inſtitis, quibus ſpondam culcita fe-

rebat. Et paulò pòst. Interim Afcyltos vt pererrauit omnes cum viatore cellas, venit ad meam: Et hoc quidem plenioré fpem concepit, quòd diligẽti' oppeſſulatas inuenit fores. Publicus verò feruus infertans commiſſuris fecures, clauſtrorũ firmitatem laxauit. Ego ad genua Aſcylti procubui, & per memoriam amicitiæ, pérque ſocietatem miſeriarum, petij, vt faltem oſtenderet fratrem: immo, vt fidem haberent fictæ preces, Scio te, inquam, Aſcylte, ad occidendum me veniſſe. Quò enim fecures attuliſti? Itaque fatia iracundiam tuam, Præbeo ecce ceruicem, funde ſanguinẽ quem ſub prętextu quęſtionis petiiſti. Amolitur Aſcyltos inuidiam, &, Se verò nihil aliud quam fugitiuum ſuum dixit quærere, mortem nec hominis cõcupiiſſe, nec ſupplicis, vtique eius, quem poſt fatalem rixam habuit cariſsimum. At non feruus publicus tam languidè agit, fed raptam cauponis hyrundinem ſubter lectum mittit, omniáque etiam foramina parietum ſcrutatur. Adſcripſi locum paulò latius, tum quòd totam quæſtionis rationẽ accuratè exprimit, tum quòd in vulgatis Petronij exemplaribus non extat. Extat autem, cum magna eius Satyrici parte, in meo libro, cuius ego procacitatem, petulantiá, & laſciuiam priuato carcere ità damnaui, vt tamen eius copiam viris optimis & amiciſsimis non negem, quam non ita dudum feci Errico Meſmio, V. C. & bo-

narum artium (verè dixerim) patrono. Cæterùm, discoloriam vestem dixit Arbiter, vt iuris nostri auctores versicolariam, Vopiscus coloriam. Discoloria autē veste vti solitos, qui quid publica auctoritate facerent, testimonio sunt Imperatorię constitutionis verba, in Codice Theodosiano, sub titulo, De habitu quo intra vrbem vti oportet: quæ quia ad rem maximè pertinēt, à me hîc referentur. Officiales (inquiunt) per quos statuta complentur, ac necessaria peraguntur, vti quidem penulis iubemus, verùm interiorem vestem admodum cingulis obseruare: ita tamen vt discoloribus quoque palliis pectora contegentes, conditionis suę necessitatē ex huiusmodi agnitione testentur. Id vero hodiéque in vsu esse nō desiit. Sed ne quis nouam quandam rei amissæ perquirendæ & concipiendæ rationem à Petronio descriptam putet, subiiciam & Euthychi apud Plautum in Mercatore verba,

Certum est (inquit) praconium iubere iam quantum est conducier,
Qui illam inuestigent, qui inueniāt: Pôst, ad Pratorē illico
Ibo, orabo, vt conquisitores det mihi in vicis omnibus.

Extat & aliud præconij huius exēplum apud Apuleium lib. vj. Asini aurei, sane quàm elegans, in quo mirum videri non debet, Mercurium prædicatorē in lance indicium & fidem non præferre, qui indicaturæ (vt idem loquitur) nomine, nihil præter Veneris suauia &

linguæ adpulſum polliceatur. Curius Fortunatianus iuriſconſul. lib. ij. Rhetoricæ ſcholaſticæ. Cuius ſeruus fugerat, libello propoſito, vel per præconem nuncians, dixit daturum ſe denarios mille ei, qui ad ſe ſeruũ perduxiſſet. Addam hîc illud, quando liciorum mentio incidit, videri mihi apud Spartianũ in Quieto pro (delitiis) duobus diſtinctíſque verbis, De liciis, ſcribendum. Locus hic eſt. Alexandrum Magnum Macedonem viri in auro & argẽto, mulieres in reticulis, & dextrocheriis, & in annulis, & in omni ornamentorũ genere exſculptum ſemper habuerunt, eoúſque, vt tunicæ, & limbi, & penulæ matronales in familia eius hodiéque ſint, quæ Alexandri effigiem liciis variantibus monſtrent. Significat tunicas & penulas multitias & polimitas, id eſt, verſicoloribus liciis textas, quod genus Alexandriam inſtituiſſe Plinus ſcribit.

Belenus, & de Diis veterum Gallorum.

Cap. III.

GAllorum veterum Dij, hi maximè ſuis nominibus ex Lucano & Lactantio referuntur: Teutates, quẽ plerique omnes Mercurium credunt, cui humanis hoſtiis litari ſolitum Cæſar & Tertullianus auctores ſunt, quémq; auctor Queroli, quiſquis ille fuerit, Gallus,

Anubim latrantem deum appellare videtur: Hesus, siue Heus, quem Martem hunc & hæredem instituere concessum, Vlpianus noster scribit, Taranis, siue Taramis, quem Iouem. Herculem etiam Ogmij nomine coluisse, auctor est Lucianus in Hercule Gallico: Sed & eũ qui à Græcis Sarrapis, à Latinis Serapis dicitur, hoc quoque nomine à Gallis cultũ, non immerito quis colligat ex Ammiani Marcellini verbis, quę ex libro ipsi' xvi. adiectur' sum.
» Latus dextrum Serapio agebat, etiam tum a-
» dultæ lanuginis iuuenis, efficacia præcurrens
» ætatem, Mederici fratris Chonodomarij (hoc
» fuit tum Alemãnorum regis nomen) filius, ho
» minis quoad vixerat perfidissimi: Ideo sic ap-
» pellatus, quòd pater eiusdiu obsidatus pigno-
» re tentus in Gallis, doctúsque Gręca quædam
» arcana, hunc filium suum, Agarenichum ge-
» nitali vocabulo dictitatũ, ad Serapionis transtulit nomen. Hæc mysteria siue à Græcis & Ægyptiis Galli didicerint, vt Marcellinus significat, seu potius ipsi Græcos cum philosophia sua docuerint, constat sanè Cæsaris testimonio, Gallos se omnes à Dite patre, id est, Serapi siue Plutone prognatos prædicasse. Idem quoque tradit Gallos post Mercurium, Apollinem colere. Sed quo nomine hactenus proditum non est. Et verò planè ignotum id esset, nisi ex Ausonij versibus opera Lud. Miræi viri optimi (qui nuper magno literarũ

incommodo decefsit) ex Charpini libro editis, didiciſſemus, Apollinem Belenum (credo, à iactu ſiue emiſsione radiorũ, vnde Apollinis quoque nomen deductum Plato ſcripſit) eius verò miniſtros ſiue ſacerdotes Pateras Gallis dictos. Auſonij locos ex Burdegalẽſium profeſſorum monimentis adſcribam, & quia obſcuri corruptíque ſunt, tẽtabo ſi quid poſſum iis lucis adferre. Ac primùm de Attio Patera Rhetore, Delphidij Tyronis patre, Phœbicij filio, & Phœbicij alterius fratre (hoc enim ad eius quoque loci intellectum pertinet) ſic ſcribit,

Tuba Gozaßi ſtirpe Druidarum ſatus, "
Si fama non fallit fidem, "
Beleni ſacratum ducis è templo genus, "
Et inde vobis nomina: "
Tibi, Patera (ſic miniſtros nuncupant "
Appollinaris myſtici) "
Fratri patríque nomen, à Phœbo datum, "
Natóque de Delphis tuo. "

Idem de Phœbicio Attij Pateræ patre,

Nec reticebo ſenem "
Nomine Phœbicium, "
Qui Beleni edituus, "
Stirpe ſatus Druidum "
Gentis Aremoricæ, "
Burdigalæ cathedram "
Nati opera obtinuit. "

Mirabitur fortaſſe aliquis, qui modò librum Auſonij viderit, me hos vno ordine verſus recitare, inter quos tum multi in impreſſo interiecti ſunt. Sed is profectò ſciat, iam pro cer

to habere me, in eo Ausonij epigrammate, itémque in aliis quibusdam, quæ breuiori huiusmodi carmine concepta sunt, vt hinc inde duabus vel pluribus (vt vocant) columellis in vna facie scribi potuerint, multos esse versus nõ suo ordine descriptos, quosdam etiam deesse videri. Non immorabor exemplis, præsertim cùm difficillimum sit, átque etiam interdum planè ἀδύνατον, sine veteris exemplaris, quo caremus, beneficio peruersa suo loco reponere. Hoc lectorem monuisse satis sit, & his de Phœbicio versibus à me suo ordini (vt opto speróque) restitutis, ad paria tentanda prouocasse. Sed quid est quòd ait Ausonius,

Tuba Gocassi stirpe?

Hoc, manifesto, opinor, errore corruptum est, & emendatione indiget. Cùm autem Phœbiciũ Pateræ ipsius de quo loquitur patrẽ, stirpe Druidum gentis Aremoricæ satum dicat, suspicor hunc versum non infœliciter ita restitui posse si legamus,

Tu Baiocassi stirpe Druidarum satus.

Baiocasses & Baiocassimi qui dicantur hodie vel sola nominis exauditione notum esse potest, eósque Aremoricæ gentis esse nemo pudens inficias iuerit, cùm in vltimis Galliæ finibus positi, Occeanum penè digito attingãt. Et vt Baiocasses eos esse concedamus, qui apud Cæsarem Velocasses, Veliocasses, & Bel-

locaſſes in veteribus libris ſcribuntur, quamuis ab eo lib. vij. Belli Gallici, ab Aremoricis ciuitatibus ſeparari videantur: Cùm tamen & de delectibus tantùm Gallorũ loquatur, quorum ita faciendorum varia ratio eſſe potuit, & res ipſa ita Baiocaſſes, Gallorum conſuetudine ab eodem Cæſare tradita; Aremoricos eſſe clamet, non ita facilè muto ſententiam. Si quis autem Baiocaſsium & Baiocaſsinorum appellationem recentiorem eſſe exiſtimet, quàm vt Auſonij ſæculo conueniat, monendus eſt, non ſolùm Sidonium Baiocaſſina prædia dixiſſe, ſed & in aliis eius ætatis ſcriptoribus hoc nomen reperiri. Enimuero ex his Auſonij locis illud etiam annotandum cenſeo, fuiſſe in Gallia diuerſas Druidarum familias, eorúmque nomen etiam ſub Chriſtianis Imperatoribus celebre admodum fuiſſe. Sane Plinius ſcribit, Tiberij principatum ſuſtuliſſe Druidas Gallorum & id genus vatum medicorúmque: Suetonius etiam, Druidarum religionem apud Gallos diræ immanitatis, & tantùm ciuibus ſub Auguſto interdictam penitùs Claudium aboleuiſſe auctor eſt. Sed vt voluerint, certè omnino ſuſtuliſſe non potuerunt. Suſtulerunt quidem fortaſſe ritum illum ſacrorũ deteſtabilẽ à Britannis acceptũ, quo Mercurio humanis litabãt hoſtiis (quòd & eundem ipſum Tiberium in proconſulatu ſuo penes Africam in Saturni ſacris feciſſe

Tertullianus scribit) ita tamen vt feritatis abolitæ manerent apud Gallos vestigia, in eo, quòd deuotam hostiam, id est hominem, altaribus admotam delitabant, vt Mela auctor est: Druidas verò penitus non sustulerunt: Nam & eorum sub Vitellio Tacitus meminit lib.xx. & Ausonij loci ita esse cõfirmãt. Sed & ad Druidas nescio quomodo multa pertinent ex Pseudoplauti Aulularia, quæ nuper P. Danielis viri doctissimi & diligentiss. opera edita est. Meminit & Gallicanarũ Druidũ Lampridius in Alexãdro, meminit & Vopiscus in Aureliani & in Taciti vita, à quibus eas quoque religiosè consultas scribit, & ab hoc quidem apud Tũgros. Atqui Germanos Druidas non habuisse Cæsar testatur: sed habuerunt tamen non omnino dissimiles à Gallicanis Druidibus Velledas & Aurinias, quarum Cor. Tacitus meminit. Præter Druidas fuerunt etiam in Gallia Bardi, fuerunt & Vates siue Vaties, ita Strabo lib.iiij. appellare videtur eos qui à Marcellino libro xv. Eubages, à Diogene Laertio σεμνόθεοι, à Diodoro Saronidæ dicũtur. Ex quo genere philosophorum fuisse verisimile est eum quẽ Lucianus in Hercule Gallico picturæ sibi ænigma explicasse fingit. Non desunt tamen qui hæc religiosius distinguãt, quorum ego auctoribus tam propensè credulus esse non possum.

De Beleno Tertulliani locus emendatus, itemque de Cælesti & de Bessa. Cap. IIII.

CVm hos Ausonij locos iterum atque iterum relegerem, memoria repetēti, ecquid de Beleno ab aliis auctoribus proditum esset, venit tandem in mentem Tertulliani locus, in quo variarum gentium deos enumerās, Tibilenem etiam Norici deum facit: vbi Beleni nomen corruptū statim suspicatus sum. Et quia impresi libri copia tum nō fuit, veterem manuscriptum consului quem tum fortè ad manum habere contigit, in quo, bono euentu, non iam coniecturam meam, sed veram & genuinam Tertulliani scripturā reperi. Adscribam locum integrū ex Apologetico, vti quidem in veteri libro exaratus est. « Vnicuique etiam prouinciæ & ciuitati suus deus est, vt « Syriæ Adstartes, vt Arabiæ Dysares, vt Norici Belenus, vt Africæ Cœlestis, vt Mauritaniæ « Reguli sui. Romanas, vt opinor, prouincias « edidi, nec tamen Romanos deos earum, quia « Romæ non magis coluntur, quàm qui per « ipsam quoque Italiam municipali consecratione censentur: Casianensium Deluentinus, « Narnensium Visidiarius, Æsculanorum Ancharia, Volciniēsium Nortia, Ocriculanorum « Valentia, Sutrinorum Nortia, Faliscorum in « honore patris, Curris, & accepit cognomen « Iuno. Ex quo apparet Belenum deum in Aremorico & in Norico cultū. Nisi fortè quis

ad hæc quoq; suspicetur, apud Tertullianum Armorici pro Norici reponendum: Sic enim tum Aremoricum neutro etiam genere appellabant. Sed hanc ego, siue coniecturam, siue diuinationem, temerè probare non ausim, vt illud omni asseueratione contendo, Africæ Cœlestem in veteri libro rectissimè scriptum non Cœlestum: quomodo & in Vlpiani fragmentis, & apud Capitolinum reponẽdum censeo. Cœlestis non est, vt opinor, Saturni pater Cælius, aut qui ab eodem Tertulliano Afrorum Saturnus dicitur, sed Cœlestis dea.

„ Spartianus in xxx. Tyrannis. Afri Celsũm im-
„ peratorem appellarũt peplo deæ Cœlestis or-
„ natũ. Am. Marcell. lib. xxij. Asclepiades phi-
„ losophus cum visendi gratia Iuliani peregrè
„ ad id suburbanum venisset, deæ Cœlestis ar-
„ genteum breue figmentum quocunque ibat,
„ secum solitus efferre, ante pedes statuit simu-
„ lachri sublime, accencísque cereis ex vsu ces-
„ sit. Philastrius Brixiensis in catalogo hæres.
„ Alia (inquit) hęresis in Iudæis quæ Reginam,
„ quam & Fortunam cœli nuncupant, quam &
„ Cœlestem vocãt in Africa. Idem ipse Tertul-
„ lianus in eodem Apolegetico. Ista ipsa virgo
„ Cœlestis pluuiarum pollicitatrix, iste ipse Æ-
„ sculapius medicinarum demonstrator, alia de
„ morituris Socordio, & Denatio, & Asclepio-
„ doto subministratur, nisi se dęmones confessi
„ fuerint Christiano mentiri non audentes, ibi-

dem

dem illius Chriſtiani procaciſsimi ſanguinem « fundite. Hæc eſt manuſcripti codicis lectio. Sanè & in vetuſtiſsimo & optimo exemplari librorum Saluiani de gubernatione Dei ad S. Salonium Epiſcopum (ex quo, domino faciente, auctorem optimũ multò integriorem quàm nunc eſt, aliquando fortaſſe editurus ſum) quibus locis Cœleſtis mentionem facit, cõſtanter vbique ſcriptum eſt, Cœleſtem illam, non illum. Ad Cœleſtem etiam reſpexiſſe videtur Apuleius lib. iiij. Floridorum his verbis: Carthago prouinciæ noſtræ magiſtra « venerabilis, Carthago Africæ muſa Cœleſtis. « Vereor etiam ne apud Tertullianum in libro de virginib. velandis, Cereri Africanæ ſcriptũ ſit pro Cœleſti, vt & in exhortatione ad caſtitatem. Sed nihil temere affirmo. Habeat verò Si deo Si deæ hanc hoſtiam. Et quia veternoſis iſtis dæmoniis neſcio quo malo hodie « operari contigit, libemus etiam aliquid Beſæ deo, cuius Amm. Marcelinus ſic meminit lib. xix. Oppidum eſt Abydũ in Thebaidis parte « ſitum extrema. Hic Beſæ dei localiter appel- « lati, oraculum quondam futura pandebat. « Huius dei aut oraculi nomen, alibi legiſſe me nunc non memini. Sed nec illud quidem ſatis percipio quòd ait, Beſam deum localiter appellatum: niſi fortè intelligamus ab incolis loci ſic appellari, & hoc nouum loquendi genus in Græculo milite feramus. Quid autem

„ si legamus potius hic Bessæ dei à loco (vel „ à luco) taliter appellati? Strabo de Abydo Thebaidis loquens, ait ibi fossam esse, & circa eam Ægiptiarum achantorum lucum Apollini sacrum. A fossa illa & luco, Bessa deus appellari potuit, vt Bessam campum à sylua vicina dictum idem scribit lib. ix. vbi ait gemino ss. scribendum, vt à Besa Attici agri tribu distingatur. Sed hæ coniecturæ tantùm sunt hominis otio abutentis, quæ ἐποχὴν & ἀπορίαν ferunt.

Marcellini & Taciti de Druidibus loci. Cap. V.

NON absre forsitan suspicetur aliquis Druidarum nomen reponendum esse apud Amm. Marcellinum lib. xv. Vbi vulgò sic legitur, Drasidæ memorant reuera fuisse „ populi partem indigenam. Nec id sanè omnino alienum est ab eo quòd Cęsar scribit, Gallos se à Dite patre prognatos prædicare, idq; à Druidibus proditum dicere. Verùm, vt hoc nomen eo loco redintegrari vltro patiar, apud Cor. Tacitum lib. xij. facilè hoc idem recipi non sinam. Ecquādo enim tandē Druides Romæ recepti & eo honore habiti sunt, vt iis carpento Capitolium ingredi permitteretur? cùm & sub Augusto Druidarum religio ciuibus penitùs interdicta sit, vt Sueto. in Claudio scribit, & à Tiberio Claudio-

que etiam apud Gallos penè abolita? Sed locum ipſum Taciti adſcribam, Suum quoque faſtigium Agrippina tollere altius, carpento Capitolium ingredi: Qui mos ſacerdotibus & ſacris Druidibus antiquitus conceſſus, venerationem augebat fœminæ. Vulnus quidem, vt videtur, non recens detectum eſt, in quo ſanando, vt verum fatear, mihi ipſi planè ſatisfacere non poſſum. Equidem Sex. Pompeium ſcribere ſcio, Pilentis & carpentis per vrbem vehi matronis conceſſum eſſe, quod cum aurum deeſſet ex voto quod Camillus vouerat Apollini delphico, contulerunt. Id Liuius quoque lib. v. ſic exprêſsit. Honorem ob eam munificentiam ferunt matronis habitum vt pilento ad ſacra ludóſque, carpentis feſto profeſtóque vterentur. Virgilius lib. viij. Æneid. de Pilentis ſic canit.

Caſtæ ducebant ſacra per vrbem
Pilentis matres in mollibus.

vbi Seruius, Pilenta (inquit) ſunt vehicula, Sicut nunc Baſternas videmus. Erant autē tunc veneti coloris, non vt nunc, ruſſati: quibus niſi caſtæ matronæ vti non poterant. Quòd & ab Iſidoro refertur lib. xx. Ethimolog. vbi & carpentum ab Horatio petoritum (non prætorium) appellatum ſcribit. Ex quibus vt id quoq; obiter admoneam, interpretationem accipit Hieronimi ad Euſtochiū

locus, in quo vir doctissimus humano vitio lapsus est Bastarnas pro basternis ob nescio
„ quomodo exaudiẽs. Pręcedit (inquit Hiero.)
„ caueas basternarum ordo semiuirorum. De
„ matronis autẽ loquitur de quib. Amm. quo-
„ que Marcellinus lib. xiiij. Eo comitatis (ait) matronæ complures opertis capitibus & ba-
„ sternis per latera ciuitatis cuncta discurrunt,
„ vtque præliorum periti rectores primò cater-
„ uas densas opponunt. Basternæ etiam nomen eodem penitus sensu vsurpant Lampridius in Heliogabalo, & Gregorius Turon. in libris histor. Sed his crudescit potius vulnus quàm sanatur. Nam vt carpenti ius matronæ habuerint, quid habet earum nomẽ commune cum sacris Druidibus? Deinde carpento eas Capitolium ingressas quî constat? Et verò vt constet, quanam tandem prærogatiua Agrippinæ venerationem id auxit, quòd cum cæteris honestioribus matronis commune habuit? Itaque quando huic sanando nihil nunc quidem adhibere possumus, præstat desperatum nobis locum in medio deponere, quàm ei præmaturè manus violentas inferre. Sed quid si tamen interim vulnus deligemus, aut etiam ἀνώδυνον prius adhibeamus, & quòd medicos passim in dubiis desperatísque morbis facere videmus, in hoc quoque adblandientibus medicamentis, id est, fuco & (vt ipsi vocant) palliatione vtamur? Legamúsque, interim

dum quid aptius occurret, Qui mos sacerdotibus & sacris virginibus antiquitus concessus. Artemidorus lib. j. de Somm. interpret. φημὶ δὲ ἀγαθὸν ἐλευθέραις γυναιξὶν ἅμα καὶ παρθένοις πλουσίαις, τὸ διὰ πόλεως ἅρμα ἐλαύνειν. ἀγαθὰς γὰρ ἱεροσύνας αὐταῖς περιποιεῖται loquitur autem de carpento & petorito, id est, περὶ ἅρματος τετρώρου. Hoc verò Agrippinæ venerationem auxisse intelligemus, quòd quamuis honestiores etiam matronæ carpentis per vrbem veherentur, eis tamen carpento Capitoliũ ingredi ius non erat, quòd sacerdotibus tantùm & sacris virginibus concessum à maioribus fuit. Cuius priuilegij vt statim authenticum instrumentum à nobis non proferatur, rationis tamen specie coniectura & interpretatio nostra non caret, qua sępe in cœcis huiusmodi morbis par est nos esse contentos. Diuersum porro fuit à carpento & petorito pilentum, vtpote mollius, quo & interdum per vrbem cum sacris vehi solitas Vestales Prudentius lib. ij. In Symmach. testatur. Ideoque Capitolinus scribit Zenobiam virilis spiritus fœminam vehiculo carpentario vsam, raro pilento, equo sæpius. Sed longius processisse me sentio quàm res postulabat. Verùm quid faciam? Omnis profectò scientia (vt ille ait) naturæ facilitate verbosa est.

Ver sacrum. Cap. VI.

"VEr sacrum quid sit Paulus ex Festo sic
" explicat. Ver sacrum vouendi mos fuit
" Italis. Magnis enim periculis adducti vo-
" uebant quæcunque vere proximo nata es-
" sent apud se animalia immolaturos. Sed cùm
" crudele videretur pueros ac puellas inno-
" centes interficere, perductos in adultam æta-
" tem velabant, atque ita extra fines suos exi-
" gebant. Idem Sex. Pompeius in Mamer-
" tini: vt si vellent (inquit) eo malo liberari
" ver sacrum vouerent, id est, quæcunque ve-
" re proximo nata essent immolaturos. Quem
locum librariorum incuria in Augustiniana
editione corruptum arbitror. In aliis verò
auctorum locis quos adscripturus sum, igno-
rantia & audacia potius quàm oscitantia.
Apud Iustinum lib. xxiiij. Galli abundanti
" multitudine dum eos terræ non caperent
" quæ genuerant, trecenta hominum milia ad
" sedes nouas quærendas veluti peregrinatum
" miserunt. Legendum auctoritate veterum
librorum, velut Ver sacrum miserunt. In
collectaneis rerum memorabilium Iulij So-
" lini vbi scriptum est, Catillus Amphiarai fi-
" lius post prodigialem patris apud Thebas
" interitum, Oeclei aui iussu cum omni fœtu
" vel sacro missus tres, liberos in Italia pro-
creauit. Emendandum cum omni fœtu ver
sacrum missus. Quòd & veterum librorum

& excusſi cuiuſdam fide mihi compertum eſt, & miror à doctiſsimo & diligentiſsimo homine prætermiſſum, cui ſtudioſi omnes vel vnius Solini nomine plurimùm meritò debent. Sed nemo vnquam iure reprehenſus qui è ſegete ad ſpicilegium reliquit ſtipulam. Porro autem veris ſacri vouendi, faciendíque ritus peti poſſunt ex Liuio lib. xxij. & xxxiiij. hiſt. A. V C. cuius huc verba transferre nihil opus eſſe duxi. Inde vero ab antiquis vernarum nomen pro conuitio & maledicto habitum Nonius ſcribit, quòd eos etiam Bernas appellarent qui vere ſacro nati eſſent tanquam deuotos, ſacróſque & deteſtabiles. Quòd ſi verũ eſt, vt certe veri ſpeciem habet, ſimul etiam quòd de eadem voce Feſtus ſcripſit, ſubruitur planè quorundam grammaticorũ traditio quæ non ſolum Bedã in libello de orthographia, ſed & Martyrium Adamantium auctorem habet, ex cuius tractatu de V. & B. hęc Caſsiodorus excerpſit, quę ex veteri Danielis noſtri quamlibet hac in parte corrupto peruerſóq; exemplari adſcripturus ſum, ſed vti ea tãdem ex ingenio reſtituenda putaui. Berna (inquit) licet
« ego inuenerim per V. ſcriptum, tamen Men-
« nam in luſtris memorię audiui, Mennonium
« hominẽ, omnis facũdiæ iudicẽ, ſe dicẽtem de
« hoc, reprehenſum à Romano quodam diſer-
« tiſsimo, quòd per hanc enuntiaret literam.

tamen in luſtris

„ Nos quoque notamus,ac temptamus rationẽ „ reddere quaſi diuerſitatis cauſa. Si enim Ber- „ na domi genitus ſignificet,id eſt οἰκογενὴς,com „ mune eſt duum generum ſecundum veteres, „ Trium verò ſecundum meam ſententiam, & „ per, B, mutam ſcribitur: Si verò temporale „ quiddam denunciet, erit mobile. Quare? „ Namque vernus,verna, vernum fit, vt ſi quis „ dicat vernus ſol, verna hirũdo,vernum tem- „ pus; &,V, ſicut primitiuum eius in ſcriptura „ tenebit. His ita ſe habentibꝰ,poſſumus etiam „ intelligere Bernam dictum eſſe eum qui in bo „ nis hereditatis natus eſt. Bona vero per,B, „ literam ſcribi ſupradicta ratio demonſtrat. Sed hæc cùm audio Græculorum mihi lite- ratorum de aliena lingua ſomnia audire vi- deor.

Adorationis ritus. Cap. VII.

ADorationis vetus hic non apud Roma- nos modò, ſed & apud alias pleráſque gentes ritus fuit,vt dextra manu labris admo- ta & ad oſculũ relata,capite ſubmiſſo,corpus „ dextrouorſum circũagerent. Quòd in adora- „ tione ciuili(ſic enim vocare liceat dum lubet) „ neſcio quomodo nuper tãdẽ à nobis ſimiolis „ receptũ eſt. Plinius lib.xxviij.ca.ij. In adorã- „ do,dextrã ad oſculum referimus,totũ corpus „ circumagimus: quòd in lęuũ feciſſe Gallię re-

ligiosius credunt. Fulgetras popysmis adora- "
re consensus gentium est. Plautus in Curcu- "
lione. "

PH. Quo me vortam nescio. "
PA. Si deos salutas, dextrouorsum censeo. "

Apuleius Afer Apolog.1. Nam, vt audio "
percẽsentibus iis qui nouere, nulli deo ad hoc "
æui supplicauit, nullum templum frequenta- "
uit: Si fanum aliquod prætereat, nefas habet "
adorandi gratia manum labris admouere. Mi- "
nutius Fœlix Octauio, Cæcilius simulachro "
Serapidis viso (vt vulgus superstitiosus solet) "
manum ori admouens osculum labiis pressit. "
Hieronymus Apolog. j. in Ruffinum de ex-
positione illius loci, Apprehẽdite disciplinã.
Nascu (inquit) vt verbum de verbo interpre- "
ter, καταφιλήσατε, id est, deosculamini dicitur, "
Quod ego nolens transferre putidè, sensum "
magis secutus sum vt dicerẽ, Adorate. Quia "
enim qui adorãt solent deosculari manum, & "
capita submittere (quod se B Iob elementis "
fecisse negat, dicens, Si vidi solem cùm fulge- "
ret & Lunam incedentem clarè, & lætatum "
est in abscõdito cor meum, & osculatus sum "
manum meam ore meo, quæ iniquitas maxi- "
ma est & negatio contra Deum altissimum) "
Et hebræi iuxta linguæ suæ proprietatem de- "
osculationem pro veneratione ponunt, id
transtuli quòd ipsi intelligunt quorum ver-
bum est. Bar autem &c. Sic totius ille locus "

legendus diſtinguendúſque eſt. Malè autem, quantùm intelligo, quidam eum Iobi locum ita interpretantur ex cap.xxx. vt ſe tacuiſſe ſignificet. Nam ſanè aliud longè eſt manum oſculari, aliud manum ori opponere, & quaſi digito labellum compeſcere. Ad hunc quoque morem reſpiciens vetus interpres quiſquis ille eſt, locum alterum in lib. iij. ΒΑΣΙ-
» ΛΕΙΩΝ cap.xix. ſic reddidit. Quoruum genua
» nõ ſunt incuruata ante Baal, & omne os quod
» non adorauit eum oſculans manum. Ex quo
etiam illud Eccleſiaſtici cap.xxix. Εως οὗ λάβῃ, καταφιλεῖ χεῖρας αὐτου nõ ineptè fortaſſe ita quis
» interpretetur, Eſt qui dũ accipiat manũ deoſ-
» culatur ſuã, id eſt, adoret eum à quo accipit.
At ego receptam eius loci interpretationem magis probem, quæ & ratione nititur & exem
» plis non caret. Macrob. lib. j. Satur. Inuenies
» Dominum ſpe lucri oſcula alienorum ſeruo-
» rum manibus infigentem. Apul. Apolog. ij.
» Põtianus ante pedes noſtros aduolutus, flens,
» & manus noſtras oſculabundus. Sed eſto ſanè ſuum cuíque iudicium & mihi meum, dum id tandem bono modo fiat. Porro ab hac manus ad os relatione non immerito aliquis ſuſpicetur adorandi, quod ab ador Nonius deducere tentat, vt à capitis ſubmiſsione ſupplicandi verbum deductum: Quanquam & hoc genua, & illud orationem magis ſpectare videatur. Quòd autem Hieronymis adiicit,

Adoraturos capita submittere, pertinet maximè ad hæc Lampridij de Alexãdro verba: Salutabatur nomine hoc, Haue Alexander, si " quis caput flexisset, aut blandius aliquid di- " xisset, vel abiiciebatur, si loci eius qualitas pa- " teretur, vel ridebatur ingenti cachinno, si eius " dignitas grauiori nõ posset subiacere iniuriæ, " hoc est; quod idem paulò pòst scribit, Alexandrum adorari se vetuisse. Non est illud omittendum, Adoraturos etiam plerunque ad solis ortum labia vibrare solitos, vt Tertull. loquitur, cuius hęc sunt ex Apologetico verba. Deinde suspicio Solem nos adorare, quòd in- « notuerit ad orientis regionem precari. Sed & « pleriq; vestrũ, affectatione aliquãdo & cœlestia « adorãdi, ad solis ortũ labia vibratis. Vbi in vet. « li. scriptũ est affectatione aliquãdo & cœlestia adoriendi. Latin' Pacatus Drepani' Gall', in Panegy. Theod. A dicto. Nã vt diuinis rebus « operantes, in eam cœli plagã ora conuertimus « à qua lucis exortiũ est, sic ego vota verborum « quę olim nũcupauerã, soluturus, id oratione « tempus afficiã quo Romana lux capit: Cæterùm veteres etiã Christianos siue stantes Paschæ & quinquagesimæ diebus, siue aliis de geniculis adorarẽt, ad Solis exortum conuerti solitos, vulgatius est quàm vt adnotari debeat. Illud potius de voti adsignatione ex Apuleij Apolog. priore huc congeratur. Quip- " pe omnibus (inquit) si cui fortè negotiũ ma- "

„ giæ facessitur quicquid omnino egerint ob-
„ iicietur. Votum in alicuius statuæ fœmore ad-
„ signasti. Igitur magus es, aut cur signasti? Ta-
„ citas preces in téplo Diis allegasti. Igitur ma-
„ gus es, aut quid optasti?

Baro, Dux. Cap. VIII.

BAronis nomen vltrò tandem pro stupido, bardo, stolidóque receptum est, & apud Ciceroné pluribus in locis quasi interdicto sedẽ retinuit, retineat & apud Persium Satyr. vj. vel libris veteribus vindicias secundum ipsum dicẽtibus. Nam quo loco impressi vulgò habent,

„ *Verte aliquid, iura, sed Iupiter audiet, eheu*
„ *Vare regustatum digito terebrare salinum*
„ *Contentus perages, si cum Ioue viuere tendis*
„ *Iam pueris pellem succinctus, &c.*

Illi rectius multò

„ *Baro regustatum digito terebrare salinum*
„ *Contentus perages, si cum Ioue viuere tendis*
„ *Iam puer, is pellem succinctus, &c.*

Scio vari vitium ad animnm quoque transferri, cui non dissimili loquendi forma recto talo viuere idem dixit: Sed quisquis Baronis nomen ei loco magis conguere non videt, is ipse, meo quidem iudicio, Baro est. In manuscripto autem libro adscripta est veteris grammatici glosa hæc: Baro vel varo, id est, fatue, stulte, lingua Gallorum. Varones dicuntur serui militũ, qui vtiq; stultissimi sunt. Quòd

ego nõ ſtatim reſpuendũ arbitror. Nam quãuis
hodie apud nos, nomẽ hoc nobiliũ & genero-
ſorum hominum ſit, quis tamẽ miretur modò
duriora, interdum etiam molliora verba effi-
cere vetuſtatẽ? Sed & cùm ignauos inertéſque
& nihili homines in nõnullis Galliæ partibus
hodiéque Barones appellari audimus, cur ab
hac potius quàm ab illa ſignificatione traha-
mus & deducamus? Sanè verò, ne quid diſsi-
mulem, & in veteribus quæ extant Saliorum,
Langobardorum, Alamannorum & Ripua-
riorum legibus, Baronis nomen pro viro paſ-
ſim poſitum videtur vt ab altero ſexu diſtin-
guatur, & in veteri Lexico Latino-Gręco Ba-
ro ἀνὴρ vertitur. Apud auctorem Panegyrici
Maximiano A dicti ſic ſcriptum eſt eo loco
quẽ de Tricaſsino agro citauimus. Quicquid «
infrequens Ambiano & Bellouaco & Tricaſ- «
ſino ſolo Lingonicóq; reſtabat, Baro cultore «
reuireſcit. Vbi quis Baro vel Barus ſit planè «
ignorare me fateor, putóque emendandum
Vario cultore reuireſcit: niſi quis malit Am-
barro reponere, cùm & Liuius lib. v. Senones
Ambarros & Heduos coniungat, & Cæſar li-
bro j. Bell. Gall. Ambarros Heduorum cõſan-
guineos appellet. Videtur tamen auctor, quiſ-
quis ille eſt, ſignificare voluiſſe ex Britannica
victoria Lingonas & Tricaſsinos cultores ac-
cepiſſe, quòd & ſequentia indicant. Vt autem
Barones ſiue Varones, ita & Ambactos apud

Ennium lingua Gallica ſeruos dictos ex Sex. Pompeio, Paulus ſcripſit: Quo verbo, ſanè, vt mihi quidem videtur, merè Romano, Cæſar etiam vtitur de Gallis equitibus loquẽs. Vt vt autem Gallicum eſſe fateamur, amplius videtur fuiſſe Varonis appellatione, quæ ad militum tantùm ſeruos pertinuit. Pueri autem nomine Perſius ſeruulũ ſignificat, vt & pòſt paulò: dum ait,

Solea, puer, obiurgabere rubra.

Antea male ita legebatur, Iam pueris, pro, puer is: quod iterũ monere voluimus, ne cuiuſquã aures oculóſque ea emendatio leuius prætereuheretur. Sed quoniam in Baronum noſtrorum mẽtionem incidimus, placet hîc adnotare, Karoli magni temporibus Ducem ſub ſe xij. Comitatus habuiſſe. Itaque in Annalibus
» Pipini ſic ſcriptum legimus, Domum reuerſus Grifonem more Ducum xij. Comitatibus donauit: quod poſtea ad Aimonij Monachi hiſtoriam additum eſt lib. iiij. cap. lxj. Ex quo
„ emendandus videtur alter eiuſdem appendi-
„ cis locus lib. v. cap. xj. de Ludouico. Baldrico
„ (inquit) Duci Foroiulienſi, dum obiiceretur, & probatum eſſet eius ignauia & incuria vaſtatam à Barbaris regionem noſtram, pulſus eſt Ducatu, & inter quatuor Comitatus eſt eiuſdem poteſtas diuiſa. Legendum diſtinctè in ter quatuor, id eſt, xij. Quod & tibi Ant. oiſele aliquando viſum memini.

M. Varronis de Compitalibus & liberalibus, loci expositi. CAP. IX.

VArro lib. v. de ling. Lat. ad M. Tullium Ciceronem, Compitalia (inquit) dies adtributus Laribus, vt alibi, ideo vbi viæ competunt, tum in compitis sacrificatur. Quotannis is dies concipitur. Quid est quod ait Varro, Vt alibi? Hoc enim obscurum esse video. Sic verò interpretor vt significet, Compitalia dicta à compitis siue compitorũ viis, in quibus Cõpitalibus sacrificabatur: quòd & Macrobius ad ludos refert. Vt alibi, scilicet, sacrificetur, id est, quãuis & alibi quàm in compitis Compitalibus sacrificetur, nempe in foco. M. Cato de Re rustica, Rem diuinã nisi Compitalibus in cõpito aut in foco ne faciat. Martial. lib. v.

Cingunt serenum lactei focum vernæ,
Et larga festos lucet ad lares sylua.

Quo & Virgilius respexisse videtur in Daphnide, cui tanquam Lari se sacrificaturum Menalcas vouet. (Animas enim hominum in numerum deorum relatas veteres, Lares esse putauerunt, quẽadmodum ex Sex. Pompeio Paulus notat. Ait igitur Menalcas,

Pocula bina nouo spumantia lacte quotannis
Craterásque duos statuam tibi pinguis oliui,
Et multo in primis hilarans conuiuia Baccho
Ante focum, si frigus erit, si messis, in vmbra.

Vt compita, ita & focũ sedem esse & quasi domiciliũ Larũ nemini hodie ignotũ est, quãuis

ab itinerib' & vicis, quos Greci Lauras vocāt, Lares potius appellare vulgus putauerit, vt Arnob. ſcribit lib. iij. Cæterùm, Compitalia non certo ſed incerto die concipi ſolita Varronis Macrobiíque euincit auctoritas. Sed & Auſonij verſus,

Et nunquam certis redeuntia feſta diebus
Cùm ſua per vicos compita quiſque colit.

Nam quòd apud Macrob. lib. j. Saturn. verba Prætoris more maiorum Compitalia pronunciantis ſic concepta ſunt, Die noni poſt Kal. Ian. Quiritibus Compitalia erunt, & veterum librorũ & Gelliani codicis fide ita emendandum eſt, Die noni P. R. Quiritibus Compitalia erunt. Quid in contrarium proferri poſsit cùm ex Dion. Hallicarnaſ. & Macrobio, tum ex Ouidio & veteri Kalendario à Manutio prodito ſat ſcio, nec tamen ſententiam muto. Qua de re alibi fortaſſe amplius diſſeretur. Nunc alterum ex eodem Varronis libro de Literalibus locum interpretari conſtitui, qui ſic
„ habet, Liberalia dicta, quòd per totum oppi-
„ dum eo die ſedent ſacerdotes Liberi, hedera
„ coronatæ anus, cũ libis & foculo pro empto-
„ re ſacrificantes. Hæc eſt vetus ſcriptura quæ ita nullum ſenſum quibuſdam habere viſa eſt, vt Oedippo coniectore opus eſſe dixerint, & horum verborum pro emptore, loco, Compotores, repoſuerint. Ego quoque aliquãdo pro tempore legi poſſe putaui, quàm nūc ſententiam

tiam vltro muto, & vero capite damno: vt erunt proculdubio multa in his nugis opinionum commẽta, quæ tandem delebit dies cùm naturæ iudicia cõfirmabit. Varronis autẽ ver- "
ba sic exaudio: Liberalium die anus libero pa- "
tre dignæ antistitę & sacerdotes vtpote vnio- "
siores, hedera & ipsa Libero sacra coronatæ, "
passim per oppidum sedebant cum foculo & "
libis mellitis quæ ipsæ confecerant, ad quæ etiam populos vocabắt, vt Ouid. lib.iij. Fast. scribit: id est, vt ego interpretor, transeuntes quoslibet ad liborum emptionem inuitabắt, & pro emptore sacrificabant. Libi empti parte foculo indita. Hunc ego Varroniani loci sensum aliqua ex parte debere me fateor Nicolao Vignerio medico doctissimo & mihi amicissimo, qui eius primùm eruendi quasi ansam præbuit. Porro si cui visum sit anus à "
Liberi sacerdotibus distinguere, intelligat sanè liba mellita siue Liberi bellaria ab anu confici solita & vendi, Sacerdotes autem pro emptore sacrificare solitos libi empti parte foco aspersa. Liberalibus etiam veteres in publico discumbere solitos testis est Sep. Tertullianus in Apologetico.

Spinturnicia, Resecro, apud Plautum & Marcellinum. CAP. X.

AMmianus Marcellinus lib. xxij. Exuberat "
Ægyptus pecudibus multis, inter quas "

„ terrestres sunt & aquatiles, aliæque humi & in
„ humoribus viuunt, vnde amphibia nominantur. Et in aridis quidem capreoli vescuntur, &
„ buculi, & bisturnitatia omni deformitate ridicula, aliáque monstra quæ enumerare non
„ refert. Vbi quidam codices habēt Pisturnitia. Ego vero nō dubito ab auctore Græculo scriptum Spinturnicia pro spinturnicibus græcanica etiam forma, quēadmodum & apud Plautum in Milite scriptum est,

PVR. *Aedepol hæc quidem*
Bellula est. PA. *Pithecium hæc est*
præ illa & spinturnicium.

Prudentius etiam lib. ij. in Simmach. Inter Ægyptios deos Simiam refert his versibus.

„ *Isis enim est Serapis & grandi Simia cauda*
„ *Et crocodillus, idem quod Iuno, Lauerna, Priapus.*
„ *Hos tu Nile colis, hos & tu Tybris adoras.*

Libet & alterius verbi vim apud vtrunque auctorem adnotare quæ vulgò non satis nota est. Sic igitur Marcellinus lib. vigesimoquar-
„ to scribit: Exclamauit indignatus acriter Iu-
„ lianus, Iouémq; testatus est nulla Marti iam sacra facturum: Nec resecrauit celeri morte præceptus. Vidi qui eo loco emēdaret reserauit quòd omnino explodendum est. Resecra-
„ re ex festo, Paulus sic exponit. Resecrare sol-
„ uere religione. Vt cùm reus populum comi-
„ mitiis orauerat per Deos, vt eo periculo libe-
„ raretur, iubebat Magistratus eum resecrare, id

est, populum religione absoluere: scilicet, vt ita demum populus religione teneretur, si is qui per Deos orauerat insons innocénsque esset. Ita Festum sensisse Farnesiani libri vestigia indicant. Nisi ita resecrasset reus, & si ex iusta causa à populo damnatus esset, populus ipse religione obstrictus mansisset. Significat igitur Marcellinus, Iuliano morte celeri preuento non licuisse obtestationis quā fecerat religione se absoluere. Plautus in Aulularia,

Nunc te obsecro
Fac mentionem cum auunculo mater mea
Reseróque mater quòd dudum obsecraueram.

Sic vulgò legitur etiam in libris à doctissimo Camerario editis; sed resecro omnino legendum Pauli locus indicat, hoc sensu. Obtestatus erat matrem Lyconides, ne eorum quæ ipsi de Euclionis filia aliquādo dixerat apud auunculum mentionem faceret: nunc obsecrationis religione eam absoluit, rogátque vt cum auunculo de amica conloquatur. Non subterfugit hoc verbum virum diligentissimum in Persa Comœdia. Sic enim suo ordini versum restituit, qui antea perturbatus erat.

TO. *Obsecro te, resecro, operam da hanc mihi fidelem.*

Sed sensum potius eruamus, est enim subobscurus. Toxillus per amicitiam obtestatus erat Sagaristionē, vt mutuò D C. nummos daret. Dixerat Sagaristio nummos se præsentes non habere. Ita obsecrationis religione tenebatur.

Reſecrat Toxillus & ea abſoluit Sagariſtionem, obſecrátque vt ſaltem operam commodet, quò aliunde poſsit mutuos ſumere. Dicet hîc aliquis, Vbi verò tâdem obteſtationis religionem notas, qua Sagariſtionem teneri fingis? Nempe hîc paulò antè,

TO. *Facere amicum tibi me potis es ſempiternum?*

Nam hæc verba potis es obteſtâdi obſecrandíque, &, vt ita dixerim, adiurandi vim habent.

Terentius, *Si tibi placere potis es mihi vt reſpondeas.*
Idem, *Potin' es verum dicere.*

Quò etiam reſpicere mihi videtur illud Perſij Satir. j.

Et verùm inquis, amo, verum mihi dicito de me.
Qui pote?

Vbi quam in obteſtatione formulam non expreſsit in reſponſione attingit, niſi cui fortè hæc nimis anxiè exquiſita videâtur. Vidi etiã qui Plauti locum in ſuo libro perſonis ſic diſtingueret,

TO. *Obſecro te.* SA. *Reſecro te.*
TO. *Operam da, &c.*

Quòd ſatis perſpicuum habet ſenſum, nec eum quidem inſulſum aut indignum qui recipiatur, ſi modo ex veteris potius exemplaris fide quàm ex ingenio ita relatum eſt.

Ennij de Africano versus expensi.

CAP. XI.

SCripsit Ennius de Scipione Africano epigrãma, in quo ipsum sic loquentẽ induxit,

A sole exoriente supra Maotis paludes,

Ad quod respiciens auctor Genethliaci Maximiano A. dicti. Etenim (inquit) quod ait il- «
le Romani carminis (sic leg.) primus auctor, «
A sole exoriente ad vsque Mœotis paludes, «
id nunc longius longiúsque protendere licet, «
si quis hostilem in mutuas clades vesaniam «
toto orbe percenseat. In eo epigrammate En- «
nius Africani victorias descripsit, hostes internecione cæsos, vrbes captas direptásque, cæteráque huiusmodi quæ licentia militari publicè patrata virtutibus annumerantur: quò
pertinebant etiam fortasse & illa.

Desine Roma tuos hostes, Et «
Nanque tibi monimenta mei peperere labores. Itémq; «
Testes sunt campi magni.

Quæ eiusdem epigrammatis fuisse verisimile est: vt & ista quæ à Lactantio referuntur lib. j.

Si fas cadendo cælestia scandere cuiquam est, «
Mi soli cæli maxima porta patet. «

Itémque à Seneca Epist. cix. licet paululum diuersa scriptura. Nam in vetustis Senecæ exemplaribus ni faciendo plagas, vel si faciendo constanter scriptum fuisse Pincianus homo «
doctus & diligens monuit. Ex quo ego facilè «
coniicio mihíq; penè persuadeo olim sic scri- «
psisse Ennium,

" *Si fas endo plagas cælestum ascendere cuiquam.*

Endo pro in, veteres pasſim dixiſſe cuilibet notum eſt. Emendandus verò ita eſt & hic ipſe verſus apud Lactantium Firmianum corruptus, credo ex præcedentibus ſequentibúſque auctoris verbis, ſed ab his profectò qui " neque veterem loquendi formam, neque Fir" miani ipſius mentem ſatis percipiebant. Si " enim ita ſcripſiſſet Ennius, Si fas cædẽdo, nõ " debuit nec verò potuit tam acriter reprehen" di: Quandoquidem conditionẽ adiecit hanc, " Si fas, quæ potuit non vera eſſe. At ſi ita vt dixi verſus hic reponatur reprehendi iure potuit. Cæterùm huc etiam valde pertinent Senecæ ex Epiſt. lxxx. vij. de eodem Africano " verba. Animam quidem eius (inquit) in cæ" lum ex quo erat rediiſſe mihi perſuadeo, non " quia magnos exercitus duxit (hoc enim & " Cambiſes furioſus, & furore fœliciter vſus ha" buit) ſed ob egregiam eius moderationẽ, &c. Reſpicit verò ad Ennij verſum. Quòd autem in eadem Senecæ epiſtola, ex qua Ennij ver" ſus protulimus, ita ſcriptum eſt ex Cicerone, " hanc quam nunc in Circo cretam vocamus, antiqui calcem dicebant, valde mihi pertinere videtur ad eum Plinij locum ex lib. xxxv. " in quo ait, Creta Circum producere ad victo" riæ notam, & venalium pedes trãſmare aduec" ctorum denotare maiores inſtituerunt. Quod ego adnotaturus non fui, niſi viderem ineptè,

Circũ,pro ἀμφὶ, à quibuſdam accipi. Caſsiodorus lib.iij.Var.for.in Circi deſcriptione Albæ cuiuſdam lineæ meminit his verbis: Alba linea non longè ab oſtiis in vtrunque podium quaſi regula directa producitur, vt quadrigis progredientibus inde certamen oriretur, ne dum properè conantur elidere, ſpectandi voluptatem viderentur populis abrogare: Quod Perſius dixit Cretata ambitio, etſi ad cãdidatos magiſtratus propriè referendum videtur, hanc tamen etiã vim habet, vt ſeruilem quandam ambitionem notet. Gallos quoq; facies olim incretaſſe Petronius indicare videtur, dum ſcribit, Quin tu & circuncide nos, vt Iudæi videamur, & pertunde aures, vt imitemur Arabes, & increta facies, vt ſuos Gallia ciues putet. Sed hoc ego ad natiuum potius Gallorum candorẽ, & vt Virgil. ait, lactea colla referendũ cenſeo ſicut & Gallicos vultus, apud Tertull. in lib. de virginib. velandis.

Locus Varronis de Ornithone ex lib. iij. de Re ruſtica, & quid ſit in eo Plumula.

CAP. XII.

M. Varronis de Re ruſtica libri tertij caput v. crebrioribus maculis inquinatũ eſſe pridem Victorius admonuit, qui & ipſe in eo auctore reſtituendo operam nauauit egregiam. Sed homo vnus quamlibet oculatus omnia videre non potuit. Inter cætera,

cùm quid, Plumula, in eo significaret exquirerem, libuit locum ipsum, vti par est, attentius, expendere: Qui tandem mihi ita l. gen-
„ dus distinguendúsque visus est. Circum huius
„ ripas ambulatio sub dio, (hypœthram si-
„ gnificat) pedes lata x. Ab hac ambulatione in
„ agrum versus,(id est, in longitudine,) Ornitho
„ nis locus ex duabus partibus dextra & sini-
„ stra maceriis altis conclusus: inter quas locus
„ q̃ est Ornithonis, patet in latitudinẽ P. xlviij.
„ deformatus ad tabulæ literariæ speciem cum
„ capitulo. Forma qua est quadrata, patet in
„ longitudinem P. lxxij. qua ad capitulum P.
„ xxvij. ad hæc, id est, xcix. vel potius C. si mo-
„ do xxviij. legatur. Hactenus omnia distin-
„ ctione, emendatione, & interpretatione no-
„ stra plana sunt. Sequitur deinde, Ita vt in mar-
„ gine quasi infimo tabulæ, descripta sit ambu-
„ latio, ab Ornithone plumula, in qua media
„ sunt caueæ, qua iter in aream est. In limine, in
lateribus, &c. Hæc est Victoriani libri scripturа: sed ex ea cõmodum sensum eruere mihi quidem perdifficile est. Tentemus tamen siquid ipsi in hac re possumus. Videtur autem error ex notis originem habuisse, quæ à librario non intellectæ in plumulam euaserunt. Quid igitur si legamus? Ita vt in margine quasi infimo tabulæ descripta sit ambulatio ab
„ Ornithone. P. l. xlviij. v. L A. Significat in extremo loci qui est Ornithonis, quẽ ad tabulæ

literariæ ſpeciem deformatum dixit, ab ipſo ornithone, id eſt, poſt ornithonem, quaſi in ipſius tabulę literariæ margine infimo, ambulationem fuiſſe eadem omnino longitudine, qua ſe loci ipſius latitudo exerebat, id eſt, pedum xlviij. Latitudine pedum. v. Quæ ſi cui anguſtior paulò videatur, per me licet reponat pedes decem, vt in ſuperiore ambulatione. Hanc ego coniecturam debere me fateor Æmarí Ranconeti manibus, viri, nulli vnquã ingenio aut eruditione ſecundi. Nam cùm fortè in codicem incidiſſem qui ipſius aliquando fuiſſe dicebatur, nihil aliud ad Varronis libros annotatũ reperi quàm ad hunc locum notus iſtas, P L. L A. Statímque ſuſpicatus ſum virum ingenioſiſsimum & ſagaciſsimum putaſſe aliquando locum eſſe corruptũ, vti quidem certe eſt, & ex notis errores natos, quibus deturpabatur, quam ego quaſi anſam arripiens, loco altius refeſſo, hanc tandẽ (qualiſcunque eſt) lectionem erui. Sequitur apud Varronẽ in qua media ſunt caueæ. Has oportuit eſſe ſuſpẽſas, vt certè fuiſſe veriſimile eſt, aut longitudinis ipſius menſura cõprehendi, ſi quidem vt ſuperioris loci latitudini, ita huius quoque ambulationis longitudini pedes xlviij. tribuamus. Qua iter in aream eſt. Antiqua lectio Qua introitus itur in aream eſt. Victorius locum peruerſum putat, & quomodo corrigi debeat nõ videre ſe fatetur. Ipſe vnius

literę facili mutatione sic repono, qua introitus, iter in aream est vt significat Varro, qua introitus in ambulationē erat, iter quoque in aream ipsam fuisse.

Ausonij Versus emendati. CAP. XIII.

EDita sunt non ita pridem Ausonij quędā opuscula, in quibus describendis ex veteri exemplari, quòd sanè non ita facile lectu fuit, vt pote literis hiantibus nec distinctis sillabis ab ignaro scriptum, multa fefellerunt descriptorem Lud. Miræum (pace id manium viri optimi & de literis plusquàm dici potest benemeriti dixisse liceat) in emendandis verò plura sibi concessit eius cui hoc munus Io. Tornæsius vir & ipse optimus iniunxerat nimia licentia, atque interdum etiam oscitantia. Vidi ipse aliquādo Lugduni exemplar manuscriptum apud Step. Charpinū, in quo tamen nihil tum licuit mihi conferre præter locos quosdam epistólę ad Theronē, qui mihi fortè in mentem venerant, quosque hîc adscripturus sum, vt intelligant omnes, qui modò hæc lecturi sunt, quàm non ita facilè interdū excusorum librorum scripturæ credendū sit. Hoc vero non ita à me dictum accipi velim, quò eorum operæ aliquid detraham, qui veterum nobis auctorum reliquias vespillonum manibus extortas, tanquam ab inferis domum

reducunt (Nam hos ego præcipuè Apollines & Æsculapios veneror) sed quò obnixius regem & moneam, vt liberalitatem istam suã quàm fieri potest, maxima religione candidè nobis impertiãt. In ea igitur Ausonij ad Theronẽ epistola, primùm nemo dubitauerit pro nonaginta legendum nongenta. Id enim & versus ipsius & sensus ratio postulat. Quòd sequitur, per tot abesse dies, ita in archetypo scriptum est, per tot ouire dies, vt non dubitẽ scribere, obire, Sic igitur,

Milia bis nongenta iubet demensio legum
Adnumerata, reos per tot obire dies.

Nempe per nonaginta dies quos sine Therone traxisse se ait. Nam itineri faciendo in singulos dies xx. milia passuum leges præscribunt, id est, leugas Gallicas plusquam xiij. Continet enim leuga seu leuua, M, & D, passus Romanos, vt Iordanus in Gothica historia ad Castalium & alij plerique auctores tradunt: quòd & ex Ammiano Marcellino & Antonini itinerario facilè probari potest. Sequitur apud Auso.

An quia per tabulam medico pugnante notatam.

In veteri libro quantùm ex scripturæ vestigiis intelligere potui, ita est.

An quia per tabula medica pugnan otatam.

Vnde hodiéque satis commodam lectionem eruere nõ possum. Veteres tamen reliquias vt potui repręsentaui, in quib⁹ cõiecturæ suæ sa-

gacitatem & ingenij vim alius fortaſſè fœlicius experietur.

Nec tanti fuerit. Vet. *Ne* rectè.

Ergo aut prædictos iam nunc reſcribe Tarios.

Sic vetus, pro Darios Reſcribere eſt reddere, ſeu per menſæ ſcripturam dare, vt Donatus notat. Quia enim ad numerationem pecuniæ intercidit ſcriptura, reſcribere dicebant pro renumerare.

Aut abos à me totidem dabo.

Quis non videat legẽdum, Aut alios à me totidem dabo? Vnus à Domnotoni in veteri libro notatur, S, liqueſcere quod ego quoque omiſſum nolui: vt illud penè omiſeram, in ſecundo eiuſdem epiſtolę verſu, pro, Expectãs, ſcriptum eſſe experiens. Sed lubet aliquos etiã ex multis quos in eis opuſculis cõiectura tantùm emendauimus locos hîc adiicere In precatione ſolemni.

Latiam vis ſcire, lego viſure.

Quæ vaga Sauromates ſibi iunxerat agmina Crunis,

repono Chunnis vt & epigr. I.

Arma inter Chunnóſque truces.

In parentalibus, de Æmilia.

Tarbellæ matris patris & Heducij.

lego heduici vt ſuprà *Gens Hedua matri,* & infrà,

Stemma tibi patris Heduici.

De Cæcilio Argicio,

Sed in atris cura retexit. lege ſed matris.

Euronne iuuenũ. diſtingue Euromi, è iuuenũ.

In profeſſoribus Burdigal, de Attiço Tyrone.

Facunde, docte, lingua & ingenio celer
Deæ poëta nobilis, id eſt, Beleni.
Epos ligaſti metricum
Minus malorum munere expertus Dei.

De Citario,
Concedit Cei Muſa Simonidei. vulgò ceu. Sed de his nimis.

Cluſura, Burgi, Luſoriæ. *CAP. XIIII.*

IMpp. Romani habuerunt in limitibus τὰ ὀχυρώματα, quę ipſi Cluſuras appellāt: de quo verbo Doctor meus plures auctorū locos annotauit. Poſteriorū tēporū ſcriptores, vt Liutprandus, Ado, Sigibertus, cæteríque eius ferè ordinis, Clauſas, Cluſas, & interpoſitiones vocant. Id primum ab Hadriano inſtitutum videtur, de quo Ælius Spartianus ſic ſcribit. Per ea tempora & alias frequenter, in plurimis locis in quibus Barbari nō fluminibus ſed limitibus diuidūtur, ſtipitibus magnis in modum muralis ſæpis funditus iactis atque connexis Barbaros ſeparauit. Hę cluſæ propugnaculis quibuſdam munitæ fuerunt, quę caſtra & caſtella dicuntur, vnde & caſtellanus miles alicubi nuncupatur. Herodianus lib. vj. ϛρατόπεδα καὶ τὰ φρούρια appellat & paulò antè τὰ ἐπικείμενα ϛρατόπεδα ταῖς ὄχθαις τῶν ποταμῶν. Dicūtur & Burgi, à quibus olim Burgundiones dictos Paulus monachus, Liutprādus Diaconus, & Iſidorus

episcopus tradiderũt. Ex quo interpretationem accipiunt & hi Sidonij versus de Burgo.

Diceris (inquit) *sic. Nāque domus de flumine surgũt*

Pendentesque sedent per propugnacula Thermæ.

Habuerunt etiam Romani in plerisque limitibus in quibus à Barbaris, fluminibus diuidebantur, lusorias naues, prohibẽdis credo vicinorum hostium excursibus incursibúsque vicissim faciendis: harum lusoriarum refectio magistris militum maximopere iniungitur constitutione quadam imperatorum, quæ est in Codicis Theodosiani libris nondum editis, sub titulo De lusoriis Danubij. Sic in Africæ limite, id est, Traiecto erat Dromones, vt indicat posterior Iustiniani cõstitutio de P.P. Africæ. In limite etiam Rheni armatas naues habuisse dispositas indicat auctor Panegirici Constantino dicti, ex quo hæc tantùm protulisse sufficiet. Insuper etiam (inquit) Agrippinensi ponte faciendo reliquiis afflictæ gentis insultas, ne vnquam metus ponat, semper horreat, semper supplices manus tendat: cùm tamen hoc tu magis ad gloriam imperij tui & ornatum limitis facias, quã ad facultatẽ quotiens velis in hostem transeundi, quippe cùm totus armatis nauibus Rhenus instructus sit, & ripis omnibus vsque ad Occeanum dispositus miles immineat. Inter hęc subsisto apud Capitolinum in Bonoso clusuras pro luxurias emendem, an de lusoriis nauibus interpreter,

cuiusmodi in eo limite multas fuisse ex Amm. Marcellino facilé coniicio. Capitolini locus sic habet. Hic idem cùm quodam tempore « in Rheno romanas luxurias Germani incen- « dissent, timore ne pœnas daret, sumpsit impe- « rium. Sed tamen si pronunciare tandem necesse habeo, clusuras malim, præsertim cùm Capitolinus in Lolliano sic scribat. Pleráſ- « que Galliæ ciuitates nonnulla etiam castra « Postumus per septem annos in solo Barba- « rico ædificauerat, quæ interfecto Postumo « subita irruptione Germanorum & direpta « fuerant & incensa, ea in statum veterem re- « formauit. Et Amm. Marcellinus monumenta & castra plurima in Rheni limite à Barbaris, id est, Francis Alemanníſque incensa & excusa multò post tempore à Iuliano refecta communitáque testatur. Porrò clusuræ etiam formam habuit murus ille, quo per transuersam insulam ducto vtrimque ad finem Occeani Seuerus Imperator Britanniam muniuit, cuius & Spartianus, & alij auctores sæpe meminere. Casſiodorus in Chronico vallum appellat. Nunc vide quò etiam proruptura sit audacia mea. Nam apud hunc ipsum Capitolinum cùm Trebelliani Tyrannidem describit, clusuriarum quoque nomen lubens reposuerim vbi vulgò custodiarum legitur. Isauri (inquit) post Trebellianũ pro Barbaris habẽtur, «

» & nunc in medio Romani nominis solo regio
» eorum nouo genere clusoriarum quasi limes
» includitur, locis defensa, nõ hominibus. Scio excusam receptámque vulgò lectionẽ leuiter defendi posse, eodémque penè sensu quo & si clusurias reposueris. Sed quòd rei exprimẽdæ aptius est & auctoris menti magis congruere videtur, magis etiam placet. Ammianus sanè Marcellinus lib. xiiij. de iisdẽ Isauris loquẽs, Clusurias appellat prætenturas, & paulò post castella, stationes, in quibus erant milites dispositi.

De vite, loci quidam emendati Itémque de vitta & præconis iure. *CHAP. XV.*

VItem Centurionum aliorúmque militiæ ducum & principũ insigne fuisse, eámque castris insertam summam rerum imperiúmq; cõtinuisse nemo nescit. Inde & sub vineam & sub vitem iacere miles dicitur Sex. Pompeio. Inde & ego arbitror, vitem fortitudinis à Mamertino translatione quadam dictam, in Panegyrico Iuliani, Scilicet (inquit) & candorẽ
» æquitatis potuit obumbrare, & à temperantia
» purpuram sancti ruboris abolere, vitem forti-
» tudinis indignis confodere vulneribus, eruere oculos prudentiæ. Vulgo tamen vicem scriptum est, nullo mihi satis commodo sensu. Idémque plane error est apud Casiodorum

lib.

lib. vij. Variarum, in formula principis Dalmatiarũ. Nam quo loco impreſsi libri habent, Tu vicem tenes improbis minantem:in veteribus ſcriptum eſt,vitam,quód in vitem,mutandum cenſeo. Vt autem vitis centurionum, ita matronarum inſigne vitta fuit,quà non niſi caſtæ vti poterãt, quemadmodum Seruius notat in lib. vij. & viij. Æneid. Id Valerius quoque Maximus ſic refert lib.v.cap.ij. Sanxit Senatus vt fœminis ſemita viri cederent, confeſſus plus ſalutis in ſtola quàm in armis fuiſſe, vetuſtiſque aurium inſignibus nouum Vittæ (ſic lego, non vitæ)diſcrimen adiecit. Permiſit quoque his purpurea veſte & aureis vti ſegmẽtis. Addatur ſanè hîc illud, Poſteriorum temporũ Romanas Præfecturas habuiſſe inſigne poteſtatis ſuæ, non vulgaris cultus carpentum quo inueherentur:qua de re extat elegans Simmachi P. v. epiſtola lib. I. Præcedebat præco aduenire præfecturam vbique denunciãs. Caſsiodor.lib.ij.Inſtitut.Diuinar. ſcript. Si præfectum vox præconis enunciet, Si carpentum ipſius ſtrepentibus rotis tranſire noſcamus,nónne omnes voluptates cordis abiicimus, dum conſpectum ipſius reuerentiámque metuimus?Hieron.ad Ruſticũ. Alij ſublatis in altum humeris & intra ſe neſcio quid cornicantes,procedunt in publicum, vt ſi præconem addideris,putes incedere Pręfecturam. Idem Caſsiodor. lib. vj. Variar. In

» formula Præfecturæ Prætorianę. Ipse carpen-
» tum reuerẽdus ascẽdit. Et paulò post. Ab illo
» nanque patriarcha & nunc pater appellatur
» imperij: Ipsum hodiéque resonat vox præco-
» nis, instruens iudicem ne se patiatur esse dissi-
» milem. Hinc etiam memini alicubi ius pręco-
nis cum iure gladij coniungi. Præconis autem
pro tribunali statum & officium elegáter de-
„ scribit Apuleius lib. I. Florido. his verbis. Nec
„ vos parua quædam & praua similitudo falsos
„ animi habeat, quoniam quædam, vt sæpe di-
„ xi, palliata mendicabula obambulant, Præco
„ cum Proconsule & ipse tribunal ascendit, &
„ ipse togatus illic videtur, & quidem perdiu
„ stat, aut ambulat, aut plerúnque contentissi-
„ mè clamitat. Enimuero ipse Procõsul mode-
„ rata voce rarenter & sedens loquitur, & ple-
„ runq; de tabella legit. Quippe præconis vox
„ garrula ministerium est: Proconsulis autem
„ tabella sententia est, quæ semel lecta, neq; au-
„ geri litera vna, neq; autẽ minui potest: Sed vt-
„ cunq; recitata est, ita Prouincia instrumento
„ refertur. Cuius loci vsus latius etiam patet.

Burra, Beri, Bera, Colobum, Campagus regius, calcei aurati & serici. CAP. XVI.

IMperatorum constitutio omnibus, præterquàm militum seruis Byrris vti permittit & cucullis. Cuius exceptione hanc ego rationem vltrò refero, quod milites quoq; do-

mini Byrris paſsim vterentur. Nā Burros, ſeu Byrros, fuiſſe arbitror veſtis genus aliquantū vilioris & pilis hirſutæ, qualem etiam Endromidem Martialis deſcribit. Paulus monachus, Cyprianum byrro indutum fuiſſe refert cùm ad ſuppliciū duceretur: Pōtius Cypriani ipſi Diaconus, qui eius agonem ſanè quàm elegāter deſcripſit, in actis lacernū byrrum appellat. Sic memini veterē Perſij Flacci interpretem lacernam byrrū interpretari, & adiicere pallium eſſe fimbriatum, quo ſoli quondā milites vterentur. Auſonius Drepanio.

At nos illepidum, rudem libellum «
Burras quiſquilias, ineptiaſque. «

In verſibus quoq; nondum (quòd ſciam) editis qui in veteri libro Euceriæ tribuuntur, ita ſcriptum reperi.

Nobilis horribili iungatur purpura Burræ, «
Nectatur plumbo fulgida gemma graui. «

Burræ appellationem nos hodiéque aliqua ex parte retinere videmur. Beri honeſtiorum & Palatinorum veſtes erāt, ſericeæ, vt à viris doctiſsimis notatum eſt. Vnde ego Beros Attrebaticos & Canuſinos à Capitolino dictos arbitror in Carino, non Birros: vt & à Valerio Martiale lib. 1. Epigram. dum ait.

Nec deſunt tibi Bera Glaniana. «

Colobum ſiue Colobium honeſtioris etiam veſtis genus fuiſſe eadem Impp. conſtitutio indicat, quæ eſt de habitu quo intra vrbem Romam eſſe licet. Seruius quoque Colobiis

antiquos vſos, ſeruos autem neque colobia neque calceos habuiſſe ſcribit. Memini & in epiſtola quadam Pij Ro. Epiſcopi ad Iuſtum Viennenſem, quæ Auiti verſibus ſubiecta eſt, Epiſcopalis colobij mentionē fieri: Quod cū ſine manicis fuiſſe Iſidor' teſtetur, fortaſſe & illa tunica pectoralis, de qua Maras Chriſtiani nominis Diaconus ſub Gallo tortus eſt, colobij formam habuit. Apud eūdem Capitolinū calciamentum Imperatoris campagus regius dicitur. Fuit hæc caliga ex rubricatis pellibus purpurea ſub poſteriorib' Impp. vt Liutprād. ſcribit lib. iij. de reb. per Europ. geſt. cap. IX. Quòd & ex Zonaræ & Nicetæ pluribus locis probari poteſt. In veterib. ſanè notis ad Iuliani Patricij Nouellas cāpacos ſcriptū eſt non campagos. Vt autem Impp. ſoli purpureis, ita Cōſules aureis, Patricij ſericeis caligis in publico vtebantur. Id ego duobus Caſsiodori locis breuiter cōficiam, qui in excuſsis exemplaribus valde corrupti ſunt: Sed emendatiores hîc adſcribam. Sic igitur lib. vj. In formula
„ Conſulatus ſcripſit. Pinge vaſtos humeros
„ vario colore palmatę, validam manum victo-
„ riali Scipione nobilita, lares proprios etiā cal-
„ ceis auratis egredere, ſellam curulem pro ſua
„ magnitudine multis gradibus eniſus aſcende.
Apud eundem lib. vij. In codicillis Patriciatus ad Tolum, Athalaricus de auo ſuo Theoderico ab Imp. Cōſtantinopolitano Patricio

facto ita loquitur. Huic illa diues Græcia quæ "
multũ gloriosissimo domno auo nostro de- "
buit, gratificata persoluit. Velauit humeros "
fortes chlamidum vestis, pinxit suras sericis "
calceus iste Romanus, & dignanter visus est "
accipere, quod se cognoscebat accipere per "
honorem. Ita planè habet vetus liber. "

Catulli, Suetonij, Lampridij, Capitolini, Macrobij, Simmachi loci in quibus Mimi nomen corruptum est. CAP. XVII.

MImi nomen pluribus auctorum locis in affine plerunque degenerauit. Apud Apuleium lib. j. Floridor. Bono enim studio in "
theatrum conuenistis, vt qui sciatis non lo- "
cum auctoritatem derogare orationi, sed cùm "
primis hoc spectaculum esse, quod in theatro "
deprehendas. Nam si minus est, riseris, fune- "
re, plus timueris, si comedia est, faueris. Si phi- "
losophus, didiceris: Lego. Si mimus est, riseris, "
Funerepus, timueris: vt & lib. iiij. Nec quòd "
hîc alias mimus hallucinatur, funerepus peri- "
clitatur, Comædus sermocinatur, Tragædus "
vociferatur, histrio gesticulatur, cæteríque "
omnes ludiones ostentant populo quod cu- "
iusque artis est. Apud Simmachum lib. ij. Epi "
stolar. Sed vt didici, ipse ad vlteriora conten- "
dens inimica vsus est techna, vt paginam no- "
stram comes eius Rusticus reportaret, ille al- "

„ teram nunc regreſſus accipit. Repono mimica vſus eſt techna. Sic enim & iocos & ſtrophas mimorum Tertullianus dixit in Apolo-
„ getico. Apud Capitolinū in Maximinis, De-
„ nique cùm immortalem ſe prope crederet ob
„ magnitudinem corporis ſui virtutíſque mu-
„ nus, quidam in theatro preſente illo, dici-
„ tur verſus Græcos dixiſſe. Didici legendum, mimus quidā in theatro. In Satyrico Petronij arbitri pro Grex agit in Scæna nimium, omnimodo, Mimum, ſcribēdum quis non vi-
„ deat? Apud Sueto. in Caligula. Obſides quoſ-
„ dam abductos è literario ludo, clámque præ-
„ miſſos, deſerto repente conuiuio cum equita-
„ tu inſequutus, veluti profugos ac reprehēſos,
„ in catenis reduxit: In hoc quoq; minimo prę-
ter modum intemperās. Optimus liber habet in hoc quoque Mimo, quod valde placet & rectum eſt. Apud Macrobium lib. vij. Saturn.
„ vti quidem vulgares codices habent. In eun-
„ dem Ciceronem Laberius, cùm ab eo ad con-
„ ceſſum nō reciperetur dicentem, Reciperem
„ te niſi anguſtè ſederem, ait ille nimis morda-
„ citer, Atqui ſolebas duabus ſellis ſedere ob-
„ iiciens tanto viro lubricum fidei. In veteri & optimo exemplari lib. iiij. ita ſcriptum eſt. ait Mimus ille mordaciter. Laberium autem Mimum fuiſſe conſtat. Apud Lampridium in Halegabalo. Inimicis adulteris ea quæ ſolent ſimulato fieri effici ad verum iuſsit. Legendum

censeo. In mimicis adulteriis ea quæ solent &c. quod perspicuè verum est. Non possum hîc illud inter cętera sine summo scelere pręterire quòd me nuper Adrianus Turnebus vnus omnium vndecunque doctissimus & benignissimus docuit, videri sibi in illo Catuli versu.

Turpè incedere myrmice, ac molestè "
Ridentem catuli ore Gallicani, "

pro, myrmicę, reponẽdum mimice: cuius me oraculi nuncium & interpretem factum esse gaudeo. Mimos & Pantomimos, veteres, cinædos appellarunt à corporis motu vt Nonius Marcellus scribit. Cinædorum porrò exossis & eneruata planè in incessu mollitia nota est, quam in Embasicoeta mirè expressit Petronius. De ea idem Nonius hunc quoque Plauti versum refert ex Milite.

Tum ad saltandum, non cinædus magis vsque saltat "
quàm ego. "

Qui tamen in Camerarij editione paulo aliter conceptus est, hoc modo,

Tum ad saltandum, non cinædus magis aptus est "
quàm ego. "

At memini in veteribus Nonij exemplaribus legere me ita scriptum

Tum ad saltandum, non cinædus malacus æque est. "

Cuius scripturæ veritas ex se ita firma est vt eam celeri reformatione redintegrandam censeam.

De Sacramento, Sponsione & Vadimonio.

CAP. XVIII.

NON adeò alienum est à veterum sacramento, quod nuper in Gallia consignationis nomine aliũde inuectum inductúmque vidimus. De sacramento, Varro sic scribit lib. iiij. de ling. Lat. Ea pecunia quæ in iudicium venit in litibus, Sacramentum, à sacro. Qui petebat & qui inficiabatur de aliis rebus, vtrique. L. æris ad Pontificem deponebãt, de aliis rebus itẽ certo alio legitimo numero asium. Qui iudicio vicerat, suum sacramentum à sacro auferebat, victi ad ærarium redibat. Sext. Pompeius. Sacramentum æs significat, quod pœnæ nomine penditur, siue eo quis interrogatur, siue contendit. Id in aliis quinquaginta asium est, in aliis quingentorũ inter eos qui iudicio inter se contenderent. Qua de re lege L. Papirij Tribun. pl. sanctum est his verbis. Quicunque Prætor posthac factus erit, qui inter ciues ius dicet, III. viros capitales populum rogato, iíq; III. viri capitales quicunque posthac facti erunt sacramenta exigunto, iudicantóque, eodémque iure sunto, vti ex legibus plebeísque scitis exigere, esse oportet. Sacramẽti autem nomine, id æs dici cœptum est, quòd & propter ærarij inopiam, & sacrorum publicorum multitudinem cõsumeretur id in rebus diuinis. Igitur, Qui petere vult, id est, qui litem facit, vt Fortunatianus IC. lo-

quitur, ante omnia ſponſione prouocat aduerſarium, is vnde petitur ſi contẽdit ex prouocatione ſpondet: rurſúſque reſtipulatur à petitore, qui etiam viciſsim reſpondere cogitur. Huius ſponſionis pignus legitimum eſt Sacramentum, vt rectè Iſidorus ex quopiam meliore auctore ſcribit libro v. Ethimolog. Quamuis autẽ huiuſmodi ſtipulationes ſponſionéſque mutilę ſint: propriè tamen qui prouocat primùm, ſacramento rogare, petere vel quærere dicitur: qui prouocatur, ſacramento contendere quod ex euẽtu iudicij iuſtum iniuſtúmue dicitur. Arnobius, Quis quæſitor, « quis arbiter, ceruicib' tãtis erit, qui inter per- « ſonas huiuſmodi aut vindicias iuſtas dare, aut « ſacramenta conetur pronunciare non iuſta? « Sponſione facta, pignus vtrinque deponitur, cũ à prouocãte petitur iudex, quo dato ſumptóue (nam eius vt plurimũ optio electióque fuit) iudicium agitatur. Aſco. Pedianus: Cùm « in rem aliquam agerẽt litigatores, & pœna ſe « ſacramenti peterẽt, petebant iudicem. Loqui- « tur autem de crimine repetũdarum. Itaque in capitalibus etiã cauſis ſacramẽto locus eſſe videtur. Et verò deponitur ex lege Papiria iuſſu Triumuirorum capitalium, & ab eis exigitur. Quòd ego tamẽ in omnib' cauſis perpetuum fuiſſe non facilè crediderim. Apud Põtificem dependi deponíque ſolitum ſacramentum, ex emẽdatis Varronis verbis receptũ eſt. Et vero

in rebus diuinis sacrísque victi pignus expēdi solitum Festi verba ostendunt. Quo & illud Plauti in Rudente, non immerito aliquis pertinere arbitretur,

» *Tun' meo Pontifex periurio es?*

Nam alioquin Censoriis animaduersionibus vindicari solitū periuriū Cicero auctor est. Vt autem sacramenti summā L. & D. assibus pro rerū, de quibus contendebatur, modo statuamus, non dubito tamē quin spōsiones maiore minoréue summa, siue legū taxatiōe, siue cōtendentium arbitrio fierēt. Sanè, ex Ciceronis verbis datur intelligi, cū pecunia certa petebatur, solitā fieri ex lege, tertia parte sponsio-
» nem. Nā cū pro Comædo dixisset, Pecunia ti-
» bi debebatur certa, quæ nūc petitur per iudi-
» cem, in qua legitimæ partis sponsio facta est:
» Subiicit, Pecunia petita est certa, cū tertia par-
» te spōsio facta est. Idem Verr. V. facta est spon
» sio H-S. quinque milib. Pro modo etiam litis spōsiones huiusmodi fieri solitas Menedæmi verba apud Plautum indicant,

» *Conditiones tetuli confragosas, aut plus*
» *Aut minus quàm opus erat multò dixeram*
» *Controuersiam, vt sponsio fieret. Quid ille? Predem dedit.*

Sic igitur Sacramentum pignus est publicum spōsionis, & ad ærarium redit. Sponsione ipsa aliæ pœnæ legitimæ comprehendi possunt, vt tertiæ partis, &c. Hæ non sunt pignora sponsionis, Nec enim deponuntur. Et licèt inter-

dum deponi poſsint, & vero id expeditiſsimũ eſſe dicatur, ne quis in captionem verborũ incidat, priuata tamen ſunt pignora, quibus victoris indemnitati cõſulitur, non publica, quę ſacris impenduntur. Sacramentum vtrunque ſemper deponitur: Sponſionis pœnas vtrique ſemper promitti nolim ſcribere, cũ & de decima parte initio litis ſolũ auctorẽ repromittere ſolitum videam. Cæterùm qui ſpõſione prouocat, interrogat ferè hac formula, Ni hoc ita ſiet. Exempla ſunt apud Ciceronẽ Verr. v. Ni « Apronius dictaret. lib. iij. offic. Ni vir bonus « ſiet: Pro Cęcin. optime ſponſionẽ facere poſ- « ſent, Ni aduerſus edictum Prætoris vis facta « eſſet. Vbi ſpõſionem facere de eo die videtur, « qui ſponſione prouocat. Valer. lib. ij. Valerius « Luctatium ſponſione prouocauit, Ni ſuo du- « ctu Punica claſsis eſſet oppreſſa. Erátque « hæc rogationis ſtipulationíſque hac in re conceptio, cuius formula apud Macrobium, non adeo religiosè obſeruatur, cùm ſcribit. Sponſione prouocauit inſumere ſe poſſe in « vnam cœnam H-S centies. Id mirum Anto- « nio viſum. Nec moratus, ſponſione conten- « dit: dignus ſculna Munacio Planco. Sic ha- « bet optimus liber meus, rectè. Sculnam ſequeſtrem & arbitrum dici Gellius notat. Sponſio autem ferè ita fiebat. Si hoc ita non ſit, vel, Ni hoc ita ſit, quod idem valet. Apud Ciceronem in oratione pro Quintio,

„ Si bona ſua ex edicto Prætoris dies xxx. poſ-
„ ſeſſa nõ eſſent. Apud Paulũ lib. v. Sententiar. Ni iuſtè appellatum ſit. Sic enim locus ille de formula intelligendus eſt. Plin. lib. vij. Si vnquã inualidus vllo modo fuiſſet. Quod præcedit in Plinij libris, ne medicus crederetur, ſponſionis pœna eſt: quam ego facile adducor vt credam ſubditam ſuppoſititiámq; eſſe, vt illam apud Valer. Max. (non ſe petiturum triumphum) quæ omnium veterum librorum teſtimonio & auctoritate falſi penitus conuincitur. Apud Cicer. lib. vij. Epiſtol. ita lego.
„ Niſi bonorum Turpiliæ poſſeſsionẽ. Q. Cæ-
„ pio Prætor ex edicto ſuo mihi dedit. aut certè
„ ita, Si bonorum Turpiliæ poſſ. Q. C. P. ex Ed. ſuo non dedit, quod vt ſit à vulgari ſcriptura magis diuerſum, magis placet. Acronis etiam verba ad illud Horatij.

„ *Mutatus Polemon*,

ex ſpõſionis formula & veteris ſcript. à Cãtero prolatæ veſtigiis ita emendanda arbitror vt
„ pro (Vt) Ni, reponatur. Hoc modo fuit Xeno-
„ crates philoſophus continentiſsimus, de quo
„ Lais meretrix ſponſionem fecerat, Ni eum ad
„ ſuos ſollicitaret concubitus. Illud ad extremum addatur quod ad Sacramentum pertinet has notas apud Valer. Probum. Q. N. T. S. Q. P. tam rectè ſic exponi, Quando negas te ſacramento quingenario prouoco, quàm ſic, Te ſacramẽto quinquagenario, & vtrique

ſacramenti legitimæ taxationi conuenire. Ex quibus etiam ſatis intelligitur, quæ fuerit in omnibus cauſis ſacraměto prouocādi formula. Porrò quàm fuerit à ſpōſione de qua hîc agimus diuerſum vadimoniū nemo non videt. Vadimoniū quidem ſpōſio eſt, ſed ea propriè qua iudicio ſiſti, aut ni ſiſtatur pecuniæ ſumma promittitur: vnde & ad vadimonium ire, occurrere & vadimonium facere, obire, deferre & differre dicimus. De quo quando hîc mentio incidit, placet vnum locum adſcribere, qui mihi non omnino bene habere videtur. Sic autem in melioris notę libris ſcriptum eſt apud Florum in Epito. lib. lxxxvj. Hiſto- « riæ Liuianæ. Sulla cum Italicis populis, ne ti- « meretur ab iis velut erepturus ciuitatem & « ſuffragiis ius nuper datum, fœdus percuſsit, « itémque ex fiducia iam certæ victoriæ, litiga- « tores à quibus adhibebatur vadimonium, Ro « mam deferre iuſsit. At ego à L. Floro ita ſcriptum credo. Túmque ex fiducia iam certę victoriæ litigatores, à quibus adibatur, vadimonium Romam differre iuſsit. Quod ſtatim ita per ſe patere viſum eſt vt aliunde quæſitis probationibus quæ facilè ad manum fuerunt, opus eſſe non cenſuerim. Sed hæc fortaſſe quibuſdam ad ius noſtrum magis pertinere videbuntur. Verùm quando eis iampridem in ſubſeciuis quaſi ex abūdanti, locum à me adſignatum inuenio diuturna poſſeſsione, non

temere exturbanda putaui. παρακαταβολὴ autem καὶ τὰ πρυτανεῖα Græcorum quamuis ad sacramenti formam proximè accedant: ea tamen huius ego loci esse non censui.

Ex Q. Sereni libro delibata quædam, Nicolai, Stan:hare, Reduuia. CAP. XIX.

EA est omnium ferè disciplinarum inter se coniunctio rerum & communicatio, vt alteri alterius hortos ingredi, & ex eis flores libare ius, fásque sit: dum ne quid contra Laurentiũ legem in armum legat, aut veterẽ consortis possessionẽ temerè nõ depascatur. Itaq; nec nos quidem iniurij fortasse videbimur, si ex his quæ nuper Q. Sereni librum medicinalem, apum more peruolitantes, & eius velut flosculis insidentes, leuiter decerpsimus, in hunc communem alueum reponamus: Ita tamen vt vel penes sutorem de crepida sit iudicium. Serenus igitur de Æsculapio sic canit,

" *Qui colis Aegeas, qui Pergama, quique Epidaurum,*
" *Qui quondam placida tectus sub pelle Draconis*
" *Tarpeias arces atque indita templa petisti.*

Vulgò male inclita tecta. Vindicianus Comes Archiatrorum sub Valentiniano A. de eodem Æsculapio.

" *Quod didicere olim Podalyrius atque Machaon*
" *A genitore suo, qui quondam versus in anguem*
" *Templa Palatinæ subiit sublimia Romæ.*

Et tamen Æsculapij templum, cùm reciperetur is deus, extra vrbẽ & quidem in Tyberina insul factũ constat. Solũ vero eius simulachrũ

à Nicerato exsculptũ, in ędeCõcordię ad Tarpeiæ arcis & Capitolij cliuum fuisse positum aliqui prodiderunt. Porro indita templa Serenus dixit, vt & Tacitus lib. iiij. Indita rupibus castella. Ad stomachum inter cætera pręcipit Serenus,

Grana peregrini piperis diffindito quinque "
Nicolao molli quæ manè inserta capesses. "

Sic habet vetus liber, vbi in impresśis, Hiblæo melli, &, Niliaco melli scriptum est. Itémque post paulo cùm de splene curando loquitur,

Marrubium in vino potum prodesse loquuntur: "
Præterea piper, ac nepete, cum flore & anethum, "
Nicolaus rapa ac boletus iungitur vna, "
Horum decoctos latices potare salubre est. "

vulgò, *Capparis atque apium bulgosáque iungitur vna.* "
Nicolai tamẽ vel ex Plinio noti sunt. Sed hæc quàm diuersa sint nemo non videt. Mihi sanè penè ἀπομαχιτεύσειν optare libet, cùm in re capitali nostra, tam discrepantes à se inuicem vnius sententiæ tabellas scribi recitaríque audio. In aliorum auctorum scriptis qui quid perperam inuertit aut mutat, falsarius agnoscitur, in huiusmodi quæ ad salutem hominis pertinent, qui hoc temerè audet, quid minùs quàm sicarius & veneficus, atque etiam sæpe parricida est? Et tamen iis statim creditur, cùm sit periculum in nullo mendacio maius. Adeo blanda est spirandi pro se cuíque dulcedo. Sed non est hîc illud mittendum, vbi vulgo legitur apud Serenum,

Reiectioni cibi aut ſanguinis abſtinendæ, in veteri & optimo exemplari ita ſcriptum, Ad med. reiectionem cibi & ſanguinem ſtancandum, quòd fortaſſe tam rectum eſt quàm illud Cambire apud Priſcianum quo & Apuleius vtitur. Paulò pòſt de hydrope,

» *Corrupti iecoris vitio vel ſplenis aceruo*
» *Creſcit hydrops.*

Vulgò acerbus, Aceruo, id eſt, obſtructione vel tumore. Non patiar etiam elegans dicendi genus apud Serenũ mea negligentia deperire, vbi de conceptione & partu loquitur,

» *Irrita coniugij ſterilis ſi munera languent,*
» *Et ſobolis ſpes eſt multos dum vana per annos.*

Multos dum dixit vt nihildũ. Et paulò pòſt, ad ea quæ oculos impediunt.

» *Corporibus vulſis ſaniem perducito ranæ,*
» *Sed quæ parua ſitu eſt, & rauco garrula queſtu,*
» *Nec non è ſtagnis ceſſantibus exos hirundo.*

Infantibus dentibus vel ſtrige inquietatis. Veteris libri ſcriptura eſt, Infantibus ſtridẽtibus vel ſtriga inquietatis. Emendatum eſt tamen à doctis viris, nec ſine recti ſpecie, infantibus dentiẽtibus. Ad non illud tam fœliciter, quòd vulneribus ex re dubia curandis ab iiſdem repoſitum eſt, quo loco vulneribus & rei dubiæ curandis vulgò legebatur. Vetus ſane liber ſic habet, Vulneribus & rudubiæ curandis. Vnde coniicio proculdubio à Sereno ſcriptum, Vulneribus & reduuiæ. Reduuia ſeu ruduuia eſt, quàm idẽ paulo poſt vlceris an-

noſi

nosi sinum appellat. Plinius lib. xxix. de lana succida, Reduuias sanat ex aqua frigida. Ar- « nobius lib.j. Vt pustulam reduuiam papulam « aut vocis imperio aut manus contrectatione « comprimeret. Sext. Pomp. παρωνυχίαν inter- « pretatur, dum scribit. Reduuiam quidam, alij « reluuium appellant cùm circa vngues cutis se « soluit, quia luere est soluere. At mihi vt à luē- « do reluuium, ita ab iduando Reduuiæ aut etiā Riduuiæ dici posse videntur. Iduare enim diuidere est, vnde & viduam dictam Grammatici tradiderunt. Duere autem antiquo verbo dare potius quàm soluere significat. Sanè Iulius Solinus Reduuias dixisse videtur vt exuuias. Hæc nos magna ex parte veteris & optimi exemplaris ope adiuti apud Serenum delibauimus, quo genere ante nos quoq; in hoc auctore ab Ant. Mollinio bona opera sedulò nauata est. A quo sanè quæ fœliciter emendata sunt non attigimus: Sed nec ea quidem omnia, quæ virum doctum & diligētem nescio quomodo effugerunt.

Tarquitius & de eo Macrobij loci emendati.

CAP. XX.

TArquitius libros scripsit de Hætrusca disciplina, quorum sępe in indice librorum Plinius meminit. De iis ego accipiendum arbitror quòd Amm. Marcellinus lib. xxv. in

» hunc modum ſcribit. Aruſpices cõſulti quid
» aſtri ſpecies portenderet noua, vitandum eſſe
» cautiſsimè reſponderunt ne quid tunc tenta-
» retur, ex Tarquitianis libris in Titulo de Re-
» bus diuinis id relatũ eſſe demõſtrantes, quòd
» face in cœlo viſa, committi prælium vel ſimi-
» le quicquã non oportebit. Huius etiam Tar-
quitij nomen reponendum arbitror apud Ma
crobium vbi de ficuum generibus loquitur.
» Tarquinius (inquit) Priſcus in oſtentario ar-
» borario ſic ait, Arbores quæ inferum deorum
» auertentiúmque in tutela ſunt, eas infœlices
» nominãt. Sic habet vetus atque optimus liber
meus, ne quid hac de re diſsimulem. Non du-
bito tamen ab auctore ſic ſcriptum aut ſen-
ſum, Tarquitius in oſtentario arborario. Nam
& apud eundem vbi vulgò ſcriptum legitur.
» Eſt ſuper hoc liber Tarquinij tranſcriptus ex
» oſtentario Tuſco vbi reperitur, Purpureo au-
» reóve colore ouis ariéſque ſi aſpergatur, prin-
» cipi ordinis & generis, ſumma cum fœlicita-
» te largitatem auget, genus progeniémq; pro-
» pagat in claritate, latiorémque efficit. In eo-
dem exemplari ſcriptum eſt rectiſsimè, Eſt ſu
per hoc Tarquitij tranſcriptus ex oſtentario
Tuſco, &c. Tarquitij etiam, ſiue huius ſiue al-
» terius meminit alicubi Lactantius: at Tar-
» quinij Priſci librorum nullus quòd ſciam ex
auctoribus. Friuola hæc fortaſsis cuipiam &
nimis leuia eſſe videantur, ſed (vt quidam

perurbanè dixit) curiositas nihil recusat. atque interdum parua etiam plurimi facit, & ad ea gressum sustinet quæ cæteri pro vilissimis passim calcant.

PETRI PITHEI SVBSECIVORVM ADVERSARIORVM, AD ANT. LOISELVM. LIBER PRIMVS EXPLICIT.

PETRVS PITHEVS Claudio Sennetono. I. C. S.

EXcerpsi nuper ex aduersariis meis capita quædam, leui sanè opera, & penè aliud agens, vereor etiam ne nihil, aut potius malè. Quod vt dissimulem, res ipsa per se clamat, & suo se indicio sorex prodit. Hæc ego qualiacũque tandem videantur, cùm in adsignationem propriè non caderent, Ant. Loiselo, tibíque Claudi Sennetone, viris mihi amicissimis, tanquam veteribus possessoribus subsiciua concessi. Non vt æreis formis aut beneficiorum libro inscribantur: Quid enim tale inculta isthæc & soluta mereãtur? Sed vt apud omnes testimonium dicant iustæ veræque eius amicitiæ, quæ inter nos à pueris sanctiore quadam necessitudine concilia-

ta, post etiam studiorum & naturæ similitudine confirmata, sempiterna mihi religione percoletur. Quare, ni fallor, & nugis istis meis non imprudenter cauero, tam doctos disertósque, & quod pluris aliquanto facere par est, beniuolos eis patronos aduocans, & obtestationis vestræ, religione, aliqua ex parte sine resecratione me absoluero. Bene vale. Tricassibus, Non. Octob. M. D. LXIIII.

PETRI PITHEI ADVERSARIORVM SVBSECIVORVM LIBER SECVNDVS.

Ad Claud. Sennetonum. I. C.

Tricaſſes, Tricaßini Campania.

Cap. I.

Rricaſsium primùm reperio mentionem fieri in Itinerario Antonini, cùm à Mediolano per Alpes Cottias ad Geſſoriacum iter deſcribit: cuius hæc portio eſt,

Antißiodorum Mil.plus minus XXXIII. *Lege* XXII.
Eburobrica M.P.M.XVIII. *Leg.* XII.
Tricaſſes M.P.M.XXXIII. *Leg.* XXII.
Arciaca M.P.M.XVIII. *Leg.* XII.

Ptolemęus lib.ij.Geograph.cùm Lugdunenſis Galliæ ſitum exprimere conatur. παρὰ δὲ τὸν « Σηκοάναν, καρνῦται, καὶ πόλις Αὐτρικον. κλωάβον. τφ' οὓς « παρισίοι καὶ πόλις παρίσιων (ſic lego non παρίσιον) «

„ Λυκοτίκια. ὑφ' οὓς τρικάσσιοι, καὶ πόλις Αὐγυςόμανα.
Non eſt verò Auguſtomana, ſiue Auguſtodunum, ſiue Auguſtobonam, ſeu potius Auguſtomagum exaudias, ciuitas Tricaſsinorum, ſeu vt in Ptolem. ſcriptum eſt, Tricaſsiorum, vt Lutetia Pariſiorum: ne quis fortè eo loco fallatur, quod quibuſdam ſerio accidiſſe doleo. Tricaſsiũ enim appellatio ciuitatis ipſius propria eſt, vt Tricaſsinorũ populi, à quibus & Auguſtomagum, & Auguſtobonã, & Auguſtodunum longè alias diuerſáſq; eſſe, illud idem Antonini Itinerarium probat. Sed addantur & alij auctorum loci qui Tricaſsium & Tricaſsinorum meminere, quãdo ſanè hac in re profuſiorẽ eſſe præſtat quàm ingratum, & ex iis, vti diximus, ita omnino eſſe intelligetur. Auctor Panegyrici Maximiano A. vel potius Conſtantio Cæſari dicti, quẽ quidam, non ſatis perſpecta temporum ratione, Ma-
» mertino tribuunt, Sicut (inquit) pridem tuo,
» Diocletiane Auguſte, iuſſu ſuppleuit deſerta
» Thraciæ trãſlatis incolis Aſia, ſicut tuo poſt-
» ea, Maximiane Auguſte, nutu Neruiorum &
» Treuerorum arua iacentia, velut poſtliminio
» reſtitutus & receptus in leges Francus exco-
» luit: ita nunc per victorias tuas, Cõſtanti Cæ-
» ſar inuicte, quicquid infrequens Ambiano, &
» Bellouaco, & Tricaſsino ſolo Lingonicó-
» que reſtabat, Baro cultore reuireſcit. In Pa-
» negyrico altero, quo Flauienſes ſiue Hædui

Conſtãtino de remiſsis ob agrorum infertilitatem ſeptem milibus capitũ gratulantur, Habemus (inquiunt) & hominum numerum qui " delati ſunt: & agrorum modum, ſed vtrũque " nequam, hominum ſegnitia, terræq; perfidia. " Vnde enim nobis Remius, aut Neruius, aut " ipſe ille de proximo Tricaſsinus ager, aut arator, quorum reditus cum labore contendunt? " Hos ego locos non vt in vulgatis exemplaribus ſcripti cõceptíque ſunt, ſed vt emendandos legendóſque cenſeo, ita retuli: Qua in re viros doctos & candidos facilè mihi adſenſuros ſpero. Sed nec emẽdationis quidem noſtræ rationem, ſi quis requirat, hîc edere nunc ſtatuimus. Itaque vltra pergimus. Ammianus Marcellinus lib. xvj. refert Iulianũ Cæſarem deſignatum, ipſo & Conſtantio A. viij. COSS. viij. Kal. Iulias, Auguſtodunum perueniſſe. Ibíque habita deliberatione quodnam iter vt tutum eligeretur, quibuſdam per Arboroſam, aliis per Sidoleucum (ſic lego ex Antonini itinerario) iri debere affirmãtibus, ipſum cum Cataphractis ſolis & Balliſtariis, præcurſo eodem itinere quod paulò antè Siluanus magiſter peditum cum viij. auxiliarium milibus ægrè tranſierat, Antiſsiodorũ perueniſſe. Vbi " breui (inquit) ſicut ſolebat, ocio cum milite " recreatus, ad Tricaſsinos tendebat: & Barba- " ros (ſic autem appellat Francos & Germanos " qui iam tum Alemanni dicebantur) in ſe ca- "

» teruatim ruẽtes, partim cũ timeret vt amplio-
» res, cõfertis laterib' obseruabat, alios occupa-
» tis habilibus locis decursu facili proterens,
» nonnullos pauore traditos cœpit, residuos in
» curam celeritatis omne quod poterant con-
» ferentes, quia sequi non valebat grauitate
» præpeditus armorum, innocuos abire per-
» pessus est. Proinde certiori iam spe ad resistẽ-
» dum ingruentibus confirmatus per multa di-
» scrimina venerat Tricassas, adeò insperat', vt
» eo portas penè pulsante, diffusæ multitudinis
» Barbaræ metu, aditus vrbis nõ sine anxia pan-
» deretur ambage: & paulisper moratus dum
» fatigato consulit militi, ciuitatem Remos, ni-
» hil prolatandum existimans, petit: vbi in v-
» num congregatum exercitum, Vesuntij ius-
» serat operiri præsentiam suam. Sidonius A-
pollinaris Aruernorum Episcopus, qui tem-
poribus Theoderici vixit, lib. vj. Epist. iiij.
» Quodam (inquit) Prudente (hoc enim viro
» nomen, quem nunc Tricassibus degere fama
» diuulgat) ignotorum hominum nobis col-
» laudante contractum, cuius subscriptio intra
» formulam nundinarum, tanquam idonei ad-
» stipulatoris ostenditur. Idem lib. vij. Epist.
» xiij. Himerius antistes, filius tuus, notus mi-
» hi hactenus, parum vultu, satis opinione,
» (quę quidem in bonam partem porrigebatur)
» Lugdunum nuper à Tricassibus venit: Quo
» loci mihi raptim ac breuiter conspectus, San-

ctum episcopum Lupum facilè principem "
Pontificum Gallicanorum, suæ tam profes- "
sionis magistrum, quàm dignitatis auctorem, "
morum nobis imitatione restituit. Deus bo- "
ne! quæ viro censura cum venustate, & cætera quæ sequuntur ad Lupi nostri laudes pertinentia. Beda scribit, Valentiniano III. imperante, Seuerum diui illius Lupi Tricasinorum antistitis discipulum, apud Treueros episcopum ordinatum, primæ Germaniç verbum Domini prædicasse. Gregorius Turonensium Archiepiscopus Tricasses, Tricassinorum vrbem appellat in libro de Martyribus, vbi Patrocli meminit, quem in ea vrbe pro Christi Euangelio passum veteres agonum Historiæ testantur. Ado in Chronic. scribit, Britannos à Gallicanis Episcopis auxilia quærentes, Germanum Antisiodorensis ecclesiæ episcopum & Lupum Tricasinum, Apostolica gratia antistites, fidei defensores aduersus Pelagianam hæresim accepisse. In veteri etiam notitia prouinciarum, quæ falsò à plerisq; Antonino tribuitur, quo longè posterior est, cum sumpta sit ex libris Canonum Isidori Hispallensis episcopi, sub Lugdunẽsi quarta, ciuitates vij. statuũtur: metropolis ciuitas Senonum, ciuitas Carnotum, ciuitas Antisiodorum, ciuitas Tricasium, ciuitas Aurelianorum, ciuitas Parisiorũ, & ciuitas Meldorũ. Quo loco mihi sanè mirum est

Tricasses pro Tricassinis dictos, si modò integer est locus, quod non facilé adducor, vt statim credam. Lugduni lapis est, ex cuius fragmentis, quæ pridem longè à se inuicem disiuncta sunt, hanc ego memoriam aliquando erui.

C. CATVLLIO
DECIMIO.
TVTI. CATVLLII. FIL.
TRICASSIN. OMNIB.
HONORIBVS. APVD. SVOS FVNCT. SACERD.
AD. TEMPL. ROM. ET
AVG. III PROV. GALL.
TRES. PR.

Habeo & ex patris mei Petri Pithei, summi viri, monumentis, inscriptionem, quam ego senem optimum puero mihi tanquam thesaurum aliquem donasse, & seruandam mandasse cum iuuantia memini. Ea sic habet,

D. M.

ET. MEMORIAE. AVRELI. DEMETRI. ADIVTORI. PROC. CIVITATIS SENONVM. TRICASSINORVM. MELDORVM. PARISIORVM. ET. CIVITATIS AEDVORVM. INGENVINIA. AVRELIA. CONIVGI. CARISSIMO. ET. AVRELIA. DEMETRIANE. ET AVRELIVS DEMEDRIVS FIL. PATRI. CARISSIMO. FACIVNDVM. CVRAVERVNT.

Hîc mirum alicui fortaßis videbitur ciuitatem Æduorum ab eodem Proc. Regi, cùm & Proconsulatus ferè prouinciis distingui solerent, Æduorum autem ciuitas in Isidori bre-

uiculo inter eas quæ primæ Lugdunensis sunt referatur, & in notitia Imperij Rom. Lugdunensis prima cum suis ciuitatibus inter Consulares prouincias statuatur. At verò, quis ignorat apud Romanos, maximè verò posteriorum Impp. temporibus, variam & quotidie penè mutabilem prouinciam diuisionem fuisse? Externa repetere necesse non est, sunt enim infinita. Sub Cæsare Dictatore & paulò pòst, nulla fuit Lugdunensis prouincia, sed Narbonẽsis, vt Viennẽsem, ita & Lugdunensem, qualiscunque illa fuit, cõtinebat, quemadmodum Marcellinus scribit lib. xv. vnde illud Ausonij de Narbone,

Nec tu Martie Narbo silebere, nomine cuius "
Fusa per immensum quondam prouincia regnum "
Obtinuit multos dominandi iure colonos, "
Insinuant qua se Sequanis Allobroges oris. "

Augustus vnam Lugdunensem fecit, vt Strabo auctor est lib. iiij. Duæ tamen statuuntur à Marcellino & Ruffo, quorum temporibus, vt Senonas, ita & Tricassinos primæ Lugdunensis fuisse facilè crediderim. Liber sanè Notitiæ Ro. Imperij, qui ad posteriorum Impp. tempora pertinet, quatuor Lugdunenses facit, vt & Isidori breuiculum, sed quartam Senoniam vocat, nomine metropoleos. Sub hac quoque tum fuisse Tricassas verisimile est, cùm & Lutetia Parisiorũ alicubi eidem prouinciæ tribuatur. Sed ad quod venimus, hoc

præcipuè hîc agamus. Hactenus Tricaſsium & Tricaſsinorum nomẽ lectum auditúmque eſt. Verùm poſteriorum temporum ieiuni ſcriptores cum Tricis Apiníſque ſuis, Trecas quoque inuexerũt. Sanè & in vulgatis Aimonis monachi codicibus, vbi Galliarum ciuitates enumerat lib. j. Trecæ ſcriptum legitur, vt & apud Gregorium Turonen. lib. viij. & in appendice ad Adonis Chronicon: vbi narratur regnante Ludouico Karoli filio, Ioannem Papam in Gallias veniſſe, & apud Trecas diu moratũ, ibi Synodum habuiſſe epiſcoporũ. &c. Sigebertus quoque Gemblacenſis monachus ſcribit, anno DCCCXCII. Northmannos à Senonis, quã expugnare non potuerant, Pariſios repetiiſſe: indéque repulſos, per Matronem Trecas vrbem incendiſſe, & vſque Virdunum & Tullum vrbes cuncta depopulatos. Sed poſtuma iſthæc perſequi, neq; otij, neque inſtituti eſt noſtri, quibus hîc ſatis eſt, quaſi ruderibus egeſtis, vetuſtiores patriæ vtrique noſtrum cariſsimæ ruinas detegere, & lituras quibus primæuum ipſius nomẽ neſcio quo malo inductum hactenus ſuppreſſúmq; eſt, velut ſpõgia effingere. Vnum tamen illud addam, Campaniæ appellationem, eius quidẽ cuius hodie vrbium noſtra mater eſt, nõdum me apud vetuſtiorem paulò ſcriptorem legere potuiſſe. Auctor ſanè appendicis ad Marcellini Comitis deflorata, Remenſem, Cam-

paniam vocat, vt & Gregor. Turonensis in libris historiarum. Nõ desunt qui Catalaunicã appellent: credo Camporũ memoria inducti in quibus Attila vict⁹ est, qui & Catalaunici & Mauricij dicuntur. In itinerario Antonini, ne quis fortè eo decipiatur, locus vn⁹ in quo Cãpaniȩ iuxta mediomatricũ mẽtio reperitur, sic emendandus est ex Notitiæ Romanæ libro.

Vetus alina, in medio, Matrica. M. P. XXVI.

Cãpana, in medio, Acinco leg. ij. *Adiutr.* M. P. XXIII.

Sunt autem hæc loca Valeriæ Ripensis.

Ciceronis ex lib. ij. De legibus loci de lege Toria, Ausonij de lege Titia, Titi Liuij de lege Valeria, expensi & explicati. *CAP. II.*

QVæsitum est apud Ciceronem quæ sint Tutiæ leges in illo libri ij. de legib. loco. M. Igitur Tutias & Apuleias leges nullas putas? Q. Ego verò ne Liuias quidem. M. Et rectè, quȩ presertim vno versiculo Senatus, puncto tẽporis sublatæ sunt. Et alij quidem Sulpitias, alij Sempronias reponendum putarũt. Ego ex veteris scripturæ vestigiis? Titias legi, vt & in eodem libro vbi de potestate Augurum loquitur. Quid leges non iure rogatas tollere vt Titiam decreto collegij. Tulit enim leges Agrarias Titius Trib. pl. seditiosus, cuius & Valer. Max. & idẽ Cicer. meminerere. Nunc magis placet iisdem omnino vestigiis, Turias & Turiam, seu Torias & Toriã vtrobique legere. Sp. Torius siue Turius Trib. pl.

legem Agrariam tulit quæ ſtatim ſublata eſt, vt Appianus lib. j. Belli Ciuil. ſcribit: idque ex decreto collegij, quòd cõtra auſpicia lata eſſet. Id Cicero quoq; in Bruto ſatis oſtendit, dum ait, Sp. Toriũ vitioſa & inutili lege agrũ publicum vectigali leuaſſe. Vitioſa enim lex, eſt vitio lata, contra Augurum diſciplinam, vt & vitioſi magiſtratus cõtra auſpicia creati. Titia lex de donis & muneribus quę fuerit, ab aliis traditum eſt. Lubet hîc tantùm Auſoniani de Iureconſulto epigrammatis elegantiſsimi naſum detegere, qui ab aliis non ſatis viſus eſt. Ait autem, Iuriſcõſulto cuidam qui vxorem dicebat adulteram, Papiam legem quæ contra cælibes lata eſt placuiſſe, Iuliam de adulteriis diſplicuiſſe. Huius diuerſitatis rationem ex aliarum quoque legum nominibus facetiſsimè reddit. Ait enim, Iuriſconſultum ipſum ſemiuirum & parùm pudicum Satiniam legem ſeu potius Scantiniam (ſic enim & à Suetonio dicitur & à Tertulliano in libro de Monogamia) metuiſſe, quæ cõtra impudicos lata eſt: ideóque vxorem tãdem duxiſſe ſecundum legem Papiam, vt hoc vitium tegeret, quæ lex Papia idcirco ei placuit: At Titiam non metuiſſe, cùm nemo ei donum munúſue ob cauſam orãdam offerret, & ideo neceſſe ei eſſet aliunde rem facere, nempe ex adulterio vxoris, & lenocinio ſuo, cõtra Legẽ Iuliam, quæ ideo ei diſplicuit. Sic igitur ait,

Iuriſc

Iurisconsulto cui nubit adultera coniux
Papia lex placuit, Iulia displicuit.
Quæritis vnde hæc sit distantia? Semiuir ipse
Scantiniam metuens non metuit Titiam.

C.Titius legem Fanniam sumptuariam cuius verba ab Athenæo referuntur lib.vj.oratione suasit: Citatur eius oratio à Macrobio cùm de lupo disserit. Sed Titij nomen apud eundẽ corruptũ est, de equo Troiano. Nam vbi vulgò Cincius libri excusi habent, vetus Citius, Io.Salisberiẽsis Policratici scriptor C.Titius. rectissimè. Hæc nominum affinitas simul vt congererem obtinuit. Nunc de lege Valeria, quod huius capitis inscriptio pollicetur impleamus. Valeria lex cùm eum qui prouocasset virgis cædi, securíque necari vetuisset, si quis aduersus ea fecisset, nihil vltra, quàm improbè factum adiecit. Improbè factum adiectum est pœnæ loco, vt contra in quibusdam legibus & edictis quasi pro præmio, Bonum factum, adscribebatur Tertull. & Sueto.testibus. Addit Liuius lib.x. Id (qui tum pudor ho « minum erat) visum credo vinculum satis vali « dum legis. Nunc vix seruo ita minetur quis- « quam. Seruo, profectò nihil mirũ, cùm grauius « multò & seuerius seruis minari cõueniat, quã liberis & ingenuis hominibus. Quid igitur si apud Liuiũ vnius literulæ facili mutatione sic legamus? Nunc vix serio ita minetur quisquã. « Quod ego temere reiiciendum non putem.

Chrestos, Chrestiani, Achreston, Chresimon.

CAP. III.

QVod in Actis Apostolorum scriptũ est cap. xix. Claudiũ Imperatorẽ iussisse vt omnes Iudęi Roma excederent. Sueto. quoq; Trãquillus in eius vita factũ sic refert. Iudæos impulsore Chresto assiduè tumultuãtes Roma expulit. Non est mihi dubium Christianos quoque, si qui tum primùm Romæ. erant, vt fuisse credibile est, simul cum Iudęis vrbe pulsos. Nam hos omnes Romani veteres eodem ordine diu habuerunt, vt ex Tertulliani & aliorum Apologeticis constat. Seuer. Sulpit.
„ lib. ij. sac. hist. Adrianus existimans se Chri-
„ stianam fidem loci iniuria pempturum, in
„ templo ac loco Dominicæ passionis simula-
„ chra constituit. Et quia Christiani ex Iudæis
„ potissimùm putabantur (Namque tum Hiero
„ solimæ non nisi ex circũcisione habebat Ec-
„ clesia sacerdotem) militum cohortem custo-
„ dias in perpetuum agitare iussit, quæ Iudæos
„ omnes Hierosolimę aditu arceret. Quod qui-
„ dem Christianæ fidei proficiebat, quia tum
„ penè omnes, Christum Deum, sub legis ob-
„ seruatione credebant. Nimirum id domino
„ ordinante dispositum, vt legis seruitus à li-
„ bertate fidei atque Ecclesiæ tolleretur. Rutil.
Claudius Gallus lib. j. Itenerarij cũ ritus quosdam Iudaicos de circũcisione & Sabbato descripsisset detestatúsque esset, subiicit,

Atque vtinam nunquam Iudæa excisa fuisset "
Pompei bellis, Imperióque Titi. "
Latius excisæ pestis contagia serpunt, "
Victoresque suos natio victa premit. "

Quod ego ad Christianos pertinere arbitror, quorũ tum sancta religio latius radices egerat, & quib' vt Iudæis Rutilius vltrò infestus est. Porrò quod ait Suetoni' impulsore Chresto, de Christo ipso, licet falsò & impiè ab eo dictum intellectúmque nõ dubito, vt qui iam sciam veteres gentiles, veri nominis ignoratione, Chrestum & Chrestianos, non Christum aut Christianos dixisse. Id me vnus hîc Tertulliani locus in Apologetico docuit. Si " nominis (inquit) odium est, quis nominis rea- " tus? quæ accusatio vocabulorum? Nisi si aut " barbarum sonat aliqua vox nominis, aut in- " faustum, aut maledicum, aut impudicum. Sed " & cũ perperam Chrestianus (sic ex sequẽtib. " scribẽdum arbitror vt & apud Tacit. lib. xv.) " pronunciatur à vobis (nam nec nominis certa " est notitia penes vos) de suauitate vel beni- " gnitate cõpositum est. Oditur itaq; in homi- " nibus innocuis etiã nomẽ innocuum. Hacte- " nis Tertulliani verba, ex quibus sanè quod proposui confectũ credo. χρηστος enim suauẽ facilem & benignũ significat. De quo etiã nomine elegans est Ausonij epigrãma semiGraium & semiAusonium, quod nihil est necesse hîc exscribere. Inde & Pertinacẽ Chrestologũ

vulgò dictum Capitolinus ſcribit, quod verbis magis quàm reipſa benignus eſſet, hoc eſt, vt Aurelius Victor eleganter expreſsit, blandus magis quàm benignus. Non erit etiã valde alienum hîc adiicere nomẽ affine, quo veteres inter σημεῖα aliquando vſos notaui, vt cũ quid in alienis ſcriptis vitandum putarent, ἄχρηστον adſcriberent, cùm quid vtile χρήσιμον.
» Caſsiodor. lib. j. inſtitut. Diuin. ſcript. Tico-
» nius (inquit) Donatiſta in eodem volumine
» quædã non reſpuenda ſubiunxit, quædã vero
» venenoſa dogmatis ſui fecilenta permiſcuit.
» Cui tantum in bonis dictis Chreſimon, in ma-
» lis Achreſton, quãtùm trãſiens valui reperire,
» vt arbitror, cõpetenter adfixi. Ex quo alterũ
eiuſdẽ auctoris locũ emẽdandum cenſeo, vbi
» de Origenis Adamantij libris loquitur. In o-
» peribus (inquit) eiuſdem Origenis, quantùm
» tranſiens inuenire præualui, loca quæ contra
» regulas patrũ dicta ſunt, ac hereſeon repudia-
» tione ſignãs. Sic habet vetus & optimus liber,
in quo tamẽ reponẽdũ arbitor Achreſton vel ἀχρήστου. Solebãt etiam veteres theta adſcribere pro veruto his quæ non probarent. Sidonius,

» *Iſti qui valet exarationi*
» *Diſtrictum, bonus, applicare Theta.*

quæ fuit etiam Triumuirorum capitalis nota. Verùm, vt ad rem tandem redeamus, hoc totum de Chreſto impulſore mendacium, ſiue à Suetonio confictum, ſeu potius ex vulgi fama

& opinione relatum, minùs mirabitur, qui nō solùm veterum ethnicorum (vt à nostris quidem appellātur) de Iudæis & Christianis nugas legerit, inter quas & Hadriani ad Seruianum epistolam refero, sed & ipsorum Iudęorum de Christo, quem & in Hebraica historia Chrestum appellāt, & ad Pompeij aut Vespasiani tempora inepte referunt. Cæterum, quod Sulpitius scribit, Iudæos Hierosolimæ aditu ab Hadriano prohibitos, valde pertinet ad ęum Apologetici locum in quo Tertullianus qui post Hadrianum sub Seuero vixit, de Iudæis loquens, *Dispersi* (inquit) palabundi, & soli & cœli sui extorres, vagātur per orbē, sine homine, sine deo rege, quibus nec aduenarum iure terram patriam saltem vestigio salutare conceditur. Hoc etiam fortasse consilio Hadrianus Æliam, id est, Hierosolimam instaurās in fronte eius portæ, quæ ad Bethleē erat suem in marmore scalptum proposuit, vt Casśiodor. in Chronico scribit: qui tamen aliam quoque eius rei rationem adfert.

Kalendarij, Iduarij, Relegere, Alpheni, Persij & Catonis loci emendati. CAP. IIII.

MEmini ab antiquo glossario in M. Ciceronis Catilinaria priore, dū ait, Prætermitto ruinas fortunarū tuarū quas omnes impendere tibi proximis Idibus senties; adnota-

tum, fœneratorũ hanc olim fuiſſe cõſuetudinem, vt vltra ſtatutũ Kalendarũ diem, in Idus cõcederent dilationem : itáq; fieri ſolitum, vt quę in Kalendas fœnerauerant, idibus reciperent & relegerent. Cuius moris exemplũ etiã adfert ex Horatij Epodo ſanè quã appoſitũ.

» *Hæc vbi loquutus fœnerator Alphius*
» *Iam iam futurus ruſticus,*
» *Omnem relegit idibus pecuniam,*
» *Quærit Kalendis ponere.*

Poſſunt & alia eius rei exempla profferri plura, ſed hoc ſatis eſt. Inde verò Kalẽdariorum & Iduariorum corpora dicta arbitror in veteri inſcriptione quæ ab Appiano inter cęteras relata eſt. Habebant enim ciuitãtes, vt & priuati, Kalendaria ſua, ex quibus qui fœnori ponebãt & collocabãt, Kalendarij, & curatores Kalendarij, qui relegebant, Iduarij, vt opinor, dicebantur. Interdum autem etiam in lege ſolebat adiici vt Idibus demum ſolueretur. Exemplum eſt apud Catonem in lege
» oleæ pendẽtis. Ponderibus modiíſque domi-
» ni datu iri (ſic legendũ vt ſignificet Datũ iri)
» primæ cotulas duas. Dies argento ex Kalend.
» Nouemb. Menſ. x. Oleæ legẽdæ faciundæque
» quæ locata eſt. Et ſi emptor locarit, Idibus
» ſoluito. Cuius rei æquitas manifeſta eſt. Proferam & aliud exemplum non ſatis vulgò notum. Vectigalia P.R. menſe Martio Redẽptoribus & Publicanis locari ſolita Macrob. lib. j,

Saturnal.tradit,& verum eſt. Solebant & eodem menſe,priuati agros ſuos colonis locare. Sed non fuit idem omnino ſolutioni præſtitutus dies. Nam horum ferè penſiones Kal. Martiis inferri à colonis debebãt:At vectigalium locationes in Idus Martias ita conferebantur,vt exinde redemptor frui inciperet & proximis quibúſq; Idib. Mart. conductionis pretium ſolueret.Itaq; Cæſar cũ inſulæ Cretę cotorias locaret legẽ ita dixerat.NE QVIS PRÆTER REDEMPTOREM POST IDVS MARTIAS COTEM EX INSVLA CRETA FODITO, NEVE EXIMITO NEVE AVEHITO. Sic enim apud Alphenũ Varũ (qui Cęſaris Dictatoris & Auguſti tẽporibus vixiſſe videtur)auehendi verbũ reponẽdũ reſtituendũmq; arbitror,ex quo tota propoſitę quęſtionis dubitatio pẽdet.Quod bona noſtrorũ venia παρέργως dixiſſe liceat.Sic & in æneis legis Liuiæ Agrariæ fragmentis ſcriptum legimus PEQVNIAM POPVLO EX EID. MART. QVÆ. POSTEA. QVAM VECTIGALIA. CONSISTENT. QVÆ. POST.H.L. R.PRIMVM. CONSISTENT. PRIMÆ. ERVNT.

Porrò,nõ deſunt qui in eo Horatij verſu [redegit] ſcribi malint, quod tãtùm abeſt vt mihi vnquam probari potuerit, vt nullum aliud relegendi verbo ad rem accommodatius putem.Idem Cato. Dic lanam & agnos vendat. "

Menſes x. à coactore releget. Apud Perſium Sat.v.vbi vulgò legitur,

» *Quæ dederam ſuprà repeto,funémque reduco.*

veteres libri habent,

» *Quæ dederam ſuprà relego,funémque reduco.*

Quod perſpicuè rectum eſt. Eſt & relegendi verbum quodammodo religioſum apud Arnob.lib.iiij. aduerſ.gent. Non tempero mihi quin illud hîc adiiciam, videri apud Catonē cùm legem vino in doliis tradit,pro dominus
» reſoluito, legendum,Domino reſoluito. Vi-
» num(inquit)accipito ante Kal.Ian. primas. Si
» non antè acceperit,dominus vinum admetie-
» tur. Quod admenſum erit, pro eo dominus
» reſoluito.Immo vero domino.Vēditor enim Domin⁹ Catoni perpetuò dicitur; cui ab emptore res ſoluitur, id eſt, precium. Interdum tamen & dominus reſoluit, pro ratione eius quod admenſum nō eſt,videlicet, ſi pretium promutuum acceperit. Ideo enim menſura fit à venditore, vt intelligatur quantùm emptori perierit.Sed hoc ad Catonis ſententiam nihil,niſi fortè quis malit eum locum ſic le-
» gere,Quod admenſum nō erit,pro eo Domi-
» nus reſoluito.Nec id quidē recti ſpecie omnino carere videbitur. Illud aliquanto certius, in eadem formula Catonis verba ſic potius
» diſtinguenda. Quod neque aceat neque mu-
» ceat id dabitur. In triduo proximo viri boni
» arbitratu,deguſtato.

Sidonij Apollinaris versus emendati. Cloio, Atax Nicer, Rhetus, Scaldis, Theudoris, Aetius, Carpilio. CAP. V.

IVuat maximè in veterum monumentis aliquid quod ad historiam gentis nostræ pertineat adnotasse: vel eo maximè quod in ea quę mille annos excurrit, velut in aliena patria peregrinari, & quasi hospites diuersoria quærere cogimur. Apud Sidonium Apoll. in Panegyrico quem ille Maioriano A dixit, describitur pugna, qua Maiorianus, qui Auito in Imperio succeſsit, Frãcos Gallias inuadentes ad vicum Helenam in Attrebatibus, nec opinato irruẽs, in fugam vertisse dicitur. Constat verò (Chlogionẽ, quem alij Chlodionem appellant, à Dispargo, quod in finibus Thoringorum castrum erat, profectum, Rhenum transiisse, ac protritis Romanis Carbonariam tenuisse, inde miſsis exploratoribus Tornacum primò, pòst etiam Camaracum venisse. In qua, sede sibi cõstituta paululum moratus (nam ab Aëtio, qui tũ Gallias Patricius regebat, expulsus refertur) obuia omnia ad Summum fluuium occupauit, tum quidem Gallias regente Aëtij successore Ægidio. Atqui nobiliſsimi & fortiſsimi Regis nomẽ apud ipsum Sidoniũ adeò turpi macula obductum inquinatúmq; est, vt vix, ac ne vix quidem agnosci poſsit. Eluta vero ea detersáq; erit si cũ locũ ex auctoritate veterum librorũ sic legamus,

" *Post tempore paruo*
" *Pugnastis pariter Francis, qua Cloio patentes*
" *Atrebatum terras peruaserat: hic coeuntes*
" *Claudebant angusta vias, arcu'que subactum*
" *Vicum Helenam, fluméaque simul sub tramite longuo*
" *Artus suppositis trabibus transmiserat agger.*

Sursum etiam respice, & nobilissimos Galliæ amnes in nomen cursumq; suum sic restitue.

" *Rhenus, Arar, Rhodanus, Mosa, Matrona, Sequana,*
" *Ledus,*
" *Clitis, Elaris, Atax, Vacalis, Ligerémque bipenni*
" *Excisum per frustra bibit.*

Reddantur verò & sua Rhetorum antiquissimæ genti, & Nicro amni nomina, apud eundem in Panegyrico altero, quem Auito dixit, atque ita legatur.

" *Rhetum Burgundio cogit,*
" *Chunnus, Bellonotus, Neurus, Bastarna, Thoringus,*
" *Bructerus, vluosa quem vel Nicer abluit vnda*
" *Prorumpit Francus: cecidit cito secta bipenni*
" *Hercinia in lintres & Rhenum texuit alno.*

Significat autem, quantum intelligo, Alpestrem Rhetum qui Burgundioni proximus aliquando fuit. Nescio quo iure, quáue iniuria, & Scaldis nomen amiserit apud Cæsarem in quibusdam editionibus, eo loco, quem ex ve-
" terum librorum scriptura adiiciam. C. Trebo-
" nium cum pari legionum numero ad eam re-
" gionē, quę Atuatucis adiacet, depopulandam
" mittit. Ipse cum reliquis tribus, ad flumen
" Scaldem quod influit in Mosam, extremásque Arduennæ partes ire constituit. Placet &

hîc vna eádemque opera, quãdo adhuc liber præ manibus eſt, alterum clariſsimi regis nomen apud eundem Sidoniũ reſtituere. Ita verò ſcriptum eſt in Car. vij.

Probat hoc iam Theuderis, altum
Exemplum officij: Res mira, & digna relatu.
Quod fueris blandus regi placuiſſe feroci.

Vulgò malè. *Probat hoc Theodorus vt altum.*

Significat autem Theuderim ſiue Theudericum, Gotthorũ regem, non eum quem auctor idẽ graphicè admodũ deſcripſit lib. j. Epiſt. ij. ſed priorẽ alterũ q Catalaunica pugna Aëtio ſuppetias tulit & occubuit, quémq; idẽ auctor poſtea pellitũ principẽ vocat. Sic paulò pòſt,

In Rhodanum proprios producere fines
Theudoridæ fixum.

In eodem carmine.

Væ mihi qualis eram, cùm per mea iuſſa iuberet
Sylla, Aſiæ gentes, Curius, Paulus, Pompeius,
Tigrani, Anthiocho, Pyrrho, Perſæ, Mithridati,
Pacem, regna, fugam, vectigal, vincla, venenum.

In veteri libro pro, Aſiæ gentes, ſcriptum eſt, Aſiagenes. Significare proculdubio voluit Cor. Scipionẽ Africani fratrẽ, q deuicto Antiocho Aſiatici cognomẽ accepit. Idq; certi⁹ relationis ordo poſtulat. At quomodo verſus ita cõſtet, nõ ſatis video. Aëtius Galliarũ, dum ad vixit, columen, Gaudentij Mœſij vel Scythæ filius, à puero Prætorianus, tribus annis Alarici obſes, de hinc Chunnorum, poſt hac Carpilionis gener, ex comite domeſticorum,

Ioannis Tyranni curã palatij gefsit, vt Renatus Frigeridus fcribit. Cafsiodorus lib.j. Var. for. Carpilionem, Aëtij filium facere videtur, dum fic ex Theuderici perfona de fuo ipfius
» patre loquitur. Patricio Aëtio ꝓ iuuãda Rep.
» magna fuit charitate fociatus. Quẽ tũ rerum
» dñs propter fapientiã fui, & gloriofos in Rep.
» labores, in omni cõfilij parte fequebatur. Ad
» Attilam igitur potentem armorum, cum fu-
» pradicti filio Carpilione legationis eft officio
» non incire deftinatus. Quæ fi componere volumus, aut pro filio, focero legendum, aut certè potius fatẽdum, Aëtij quoque filio, Carpilionis aui materni nomen inditum.

Leuatio Imperatoris & nouæ nuptæ.
CAP. VI.

NON eft alienum à reipfa loquẽdi genus, quo pofterioris fæculi fcriptores pafsim vfos legimus, cùm leuatum aliquem in regem vel imperatorem dicunt, imperatorem vel regem factum creatùmque fignificantes: quo etiam modo Claudianum loquutum arbitror illo verfu,

» *Sed mox cùm folita miles te voce leuaffet.*

Fuit vero id moris non Barbararum tantum olim gentium, fed ipforum aliquando Romanorum, vt quem imperatorem facerent, eum in alterum tollerent. Amm. Marcell. lib xx. de Iuliano, à Gallicanis militibus principe re-

nuntiatio.Impositúsque (ait) scuto pedestri, «
& sublatius eminens, populo silente, Augu- «
stus renuntiatus, iubebatur diadema proferre. «
Vbi pro populo, vel vt liber manuscriptus ha
bet, vllo, lubentissimè reposuerim, nullo, vt
significet solita omnium voce leuatum. Zo- «
nar. in Iustiniano, καὶ ἐπὶ ἀσπίδος αὐτὸν μετάρσιον «
ἄραντες, ἀναγορεύουσι βασιλέα. Cornel. Tacitus de «
Caninefatibus lib. xx. Impositúsq; scuto mo- «
re gentis, & sustinentium humeris vibratus, «
dux eligitur. De Gothis Cassiodor. lib. x. var. «
for. Indicamus parentes nostros Gothos in- «
ter procinctuales gladios, more maiorum scu- «
to supposito (sic legendum) regalem nobis «
contulisse præstante Deo dignitatem, vt ho- «
norem arma darent, cui opinionem bella pe- «
pererant. Ado. Vienn. de Chlotarij filiis lo- «
quens, scribit, Sigebertum contra Chilperi-
cum fratrem profecturum à Frãcis, more gen-
tis, clipeo impositum, regem esse cõstitutum.
De hac quoque leuatione si quis exaudiat
quod Capitol. in Gordianis sic scribit, for-
tasse non longè aberrasse videatur. Properè «
(inquit) ventum est ad oppidum Tysdrum, «
inuentúsque senex venerabilis post iurisdi- «
ctionem iacẽs in lectulo, qui circunfusus pur- «
pura humi se abiecit, ac retractans eleuatus, & «
imperatorem se appellari passus est. At ego «
tam anxiè ingeniosus esse nolim, qui ne tum
quidem hoc in more Romanis fuisse credide-

rim. Quam & idem Capitol. in Max. & Balb.
„ Inter hæc (ait) Gordianus Cæſar ſublatus à
„ militibus Imperator eſt appellatus. Quod
„ Herodianus ex quo ille multa tranſtulit, ſub
finem lib. viij. ſic expreſsit. ὠραμένοι δὲ τὸν γορδια-
„ νὸν καίσαρα ὄντα αὐτοκράτορά τε ἀναγορεύσαντες ἐπὶ δὴ
„ πρὸς τὸ παρὸν ἄλλον οὐχ εὑρὸν. Nouam quoque nuptam in altum tolli ſolitam Optatus Mileuitanus epiſcopus indicat lib. vj. de Sciſmat. Donatiſt. teſtatus ſolennia illa in ſecundis nuptiis obſeruari nõ ſolita. Quod ſi priſci quoque moris apud Romanos fuit, ſanè non mirum, nec ea quidem à Catone obſeruata, cùm Marciam poſt Hortẽſij obitum reciperet. Sed cùm id Ann. Lucanus temporum potius infœlicitati, & Catonis ipſius ſeueritati tribuat, ꝑfectò indicio eſt, priſci id Romani nõ fuiſſe, ſed Africani potius moris & cõſuetudinis: Vt & in illis Sidonianis nuptiarum ritibus lib. j. epiſt. v. Gotthicum quiddam Romano admixtum, nõ immeritò aliquis ſuſpicetur. In quibus vt id quoque obiter moneam pro gymnaſia, Thalaſsia, legendum arbitror, Per omnia
„ theatra, macella, prætoria, fora, tẽpla, gymna-
„ ſia, Thalaſsio Feſcẽninus explicaretur. Quod veterum librorum auctoritate confirmatur, in quibus Auguſti filia Patricio Ricimeri nupta Aſcela dicitur. Cæterùm ſi quis in altũ ſublationẽ apud Optatum de eo ritu accipiat, quo noua nupta cùm ad mariti domum peruẽtum

erat in altum tollebatur, vt ne limen contingeret, atque ita quodam mimo inuita virginitatem amittere videretur, fortaſsis id ſecundis nuptiis non conueniſſe arbitrabitur. At hæc interpretatio adeò mihi aliena videtur, vt nũc quidem valde diſpliceat.

Minorum gentium patricij Sueton. Tranquilli loci emendati. CAP. VII.

Liuius libro j. Priſcus non minus regni ſui « firmandi quã augendæ Reip. memor, cen- « tum in patres legit, qui deinde, Minorum gen « tium ſunt appellati. Factio haud dubia regis, « cuius beneficio in curiam venerant. Ait, Deinde, id eſt, vt ego quidem interpretor, à L. Bruto. Tacit. lib. xj. Iiſdem diebus in nume- « rum patriciorũ adſciuit Cæſar vetuſtiſsimum « quemque è Senatu, aut quibus clari parentes « fuerant: paucis iam reliquis familiarum, quas « Romulus Maiorum, & L. Brutus, Minorũ gen « tium appellauerant, exhauſtis etiam quas Di- « ctator Cæſar lege Caſsia, & princeps Augu- « ſtus lege Senia ſublegere. Maiorum gentium « ſunt genere & ſanguine Patricij, id eſt, patrũ à Romulo lectorũ progenies: Minorũ verò, cooptatiõe in patres poſtea patricij facti. Inde & tranſlatione quadã ex Diis eleganter quidam Maiorũ gẽtium à M. Tullio dicũtur. Minorũ verò gẽtiũ appellatio, corrupta eſt, vt opinor,

apud Sueton. In Augusto: cuius locum vti in veteri & optimo exemplari conceptus est, ita
» referam. Ea gens (inquit de Octauia loquens)
» à Tarquinio Prisco rege, interminos gentes
» allecta in Senatum, mox à Seruio Tullio in pa
» tricias traducta, procedente tempore ad ple-
» bem se cõtulit. Vulgò tamen scriptum est inter Romanas gentes: quod erroris ansam quibusdam præbuit. At minores gentes reponentem quia non ferat? Ex his autem intelligi potest, eos qui à Prisco in Senatũ allecti patrésque facti sunt, non omnes primùm ex patriciis gentibus fuisse, sed ex iis quorundam gentes à Seruio Tullio aliísque deinceps regibus in patricias traductas, vt Octauiam: alias à Bruto iussu populi, vt Liuius lib. iiij. significat, qui & eis fortasse cùm Senatũ suppleret, Minorum gentium nomen dedit. Quod sequitur etiam
» in eodem exemplari, Ac rursus magno inter
» D. Iulium in patriciã rediit, non ausim temerè respuere, qui sciam veteres, magno, sæpe absolutè dixisse. Sed quando Senatorum incidit mentio, reponatur etiam paulò pòst patrum nomen apud eundem Suetonium dum scribit
» de Augusto. Sed vt cognouit Antonium post
» fugam à M. Lepido receptum, cęteróśque du-
» ces & exercitus consentire pro patribus, cau-
» sam optimatium sine cunctatione deseruit. Rectè, sunt enim patres, Optimates. Illud hîc adiicere libet apud eũdem auctorem in D. Iulio,

lio, dum ſcribit, Omnem eum Galliá in prouinciæ formàm redegiſſe, eiq; in ſingulos annos ſtipẽdij nomen impoſuiſſe: Inter hæc verba, Eíq; in ſingulos, in optimo exemplari purum eſſe quoddã interualliũ. Et verò aliquid deeſſe videtur. Quid autem ſi legamus? Eíque in ſingulos annos H-S XL. ſtipẽdij nomine impoſuit. Id ſanè Eutropius quoq; iiſdem penè verbis reſtituit lib. vj. Breuiarij. Erroris porrò & mendi origo cauſáque manifeſta eſt. Tranquilli autẽ verba ſunt hæc. Omnem Galliam quę ſaltu Pyreneo, Alpibúſque & monte Cebenna, fluminibúſq; Rheno & Rhodano cõtinetur, patétq; circuitu ad bis & tricies centum milia paſſuum, præter ſocios ac benemeritàs ciuitates in prouinciæ formam redegit. Eíq; H-S quadringẽteis in ſingulos annos ſtipendij nomine impoſuit.

Dicis cauſſa, Ciceronis ad Atticum loci emendati. Itemque Hieronimi & Tertulliani vetus lectio defenſa. CAP. VIII.

DIcis cauſa exiſtimaui aliquãdo dictũ eſſe tanquã dicationis cauſa, cùm quod in ſacris multa à veteribus vtcunque fieri ſolerent quo religione defungerẽtur, quemadmodum eis Tertull. exprobrat in Apolog. tum quod ſimulata pro veris accipi ſolerent, vt in illud Virgil. Seruius notat,

Sanguine placaſtis ventos & virgine cæſa.

„ Vnde (inquit) cùm de animalibus quæ diffi-
„ cile inueniuntur sacrificãdum est, de pane vel
„ cera fiunt. Hinc illud,

„ *Sparserat & latices simulatos fontis Auerni.*

Sic & in templo Isidis sparsa aqua de Nibo esse dicebatur. Inde etiam ceruaria ouis Sext. Pompeio, quæ pro cerua immolatur. Inde Tauros verbenásque in commentario sacrorum ficta farinacea significasse idem scribit. Existimaui etiam dicis causa, dictum tanquam δίκης vel dicæ causa. Nam & in veteri Lexico sic redditur, νόμου χάριν, ὡς παρὰ τοῖς τῶν νομικῶν: vt videre posit fuisse hoc proprium Iurisconsultorum verbum, apud quos certum est non minùs fictionum fuisse & imaginum quàm apud Pontifices. Sed quando M. Varronis auctoritas hac in re summa est, qui lib. v. de Ling. Lat. vt addictum, ita & antiqua illa, Dicis causa & Dicis, immò à verbo dico, dicis deducit, fateor tandem Dicis causa dictum, vt προφάσεως ἕνεκα, vel λόγου χάριν. Accidit verò huic formulæ, quod cæteris ferè rebus humanis, vt multis locis senio deturparetur. Ex iis hîc vnum proferre institui. Apud Ciceronem lib. j. Epistol. ad Atticum, vbi
„ scriptum est in vulgatis codicibus, Metellus
„ est Consul egregius, & nos amat, sed immi-
„ nuit auctoritatem suam, quòd habere dicit
„ causam promulgatam. Illud idem de Clo-
„ dio. Vetus & optimus liber habet, sed im-

minuit auctoritatem suam, quod habet dicis causam promulgatum illud idem de Clodio. Vnde statim coniicio reponendum. Quod habet dicis causa promulgatum illud idem de Clodio. Dicis causa habet, id est, fert leuiter, defunctoriè & tralatitiè, nec auctoritate sua hac in re vtitur, quamuis sit magni ponderis & momenti. Apud eundem Epistola prima, in eodem exemplari sic scriptum reperi, Aquilium non arbitramur, qui & negant & iurauit morbum & illud suum regnum iudiciale opposuit. Itaque sic lego, Qui & negauit & iurauit morbum. Iurat morbum, qui sanitatem eiurat, Eiurat, qui iurat quod desideratur à se præstari non posse, ait Sex. Pópeius. Ex quo eiurandi verbum apud Varronem & Ciceronem à doctissimis hominibus iure repositú est. Puto & apud Hieronimum reponendum in lib. de Monogamia ad Gerótiam, vnde eum viri summi nescio quo iure exturbant, contra veterum librorum, quam ipsius proferunt, fidem. Hierophantia (inquit) apud Athenas eiurat virum, & æterna debilitate fit castus. Hoc quid clarius, quid rectius? Sed illi non satis oculatè enirat, legunt. Sic & Tertull. à quo Hiero. multa sæpe mutuatur, & cómercium, & patré matrémq; eiurare dixit. Apud eúdem Tertull. in exhortatione ad castitatem, veterem scripturam retineo, atque ita lego. Cúm autem Deus summus tantùm, Satanas,

» ad perficiẽdum prouocatio est nostra, immò
» subfusio pigrissimorum ad continẽtiam Deo
» exhibendam, qua diabolo qui antistant, nunc
» virginitate, nunc viduitate periurant, &c.
Periurare dicit, quia diabolo iurant non Deo.
Apud eundem auctorem in Apologet. vbi de
Socrate loquitur deierandi verbum simplici-
» ter accipio, vt apud Terent. Donatus. Dæmo-
» nas (inquit paulò pòst Tertull.) id est, Genios
» adiurare consueuimus, vt illos de hominibus
» exigamus, Non deierare, vt illis honorem
» diuinitatis conferamus. Adiurare est exorci-
» zare, vt & exorcistas Latinè adiurantes verti
Isidor. scripsit. Posteriores coniurare dixe-
» runt non tam aptè. Sext. Pomp. Obiurare est
» iureiurando obstringere. Prçiurare est præire
» verbis conceptis iurantibus. Itaque præiura-
» tiones facere dicuntur ij, qui ante alios con-
» ceptis verbis iurant, post quos in eadem verba
» iurantes tantũmodo dicunt, idem in me. Huc
nos, sed longius fortasse quàm par fuerat, ver-
borum prouexit coniugatio.

Deligati qui sint & de iis, Sueton. & Spartiani, loci notati. **CAP. IX.**

QVemadmodum ordinem quẽdam Libertorum fuisse notatum est, vt quidam primi, quidam secundi tertiśque dicerentur, Ita

& seruorum tres quodammodo gradus statui possunt. Primi actus sunt frugi serui, vt Actores, Dispensatores, Ordinarij: Secundi seu medij, vulgares, vt mediastini: Tertij quales quales vilissimi, ceu quos in neruo & compedibus veteres habuerunt. Hi non à nostris tantùm auctoribus, sed & ab aliis passim compediti & vincti dicuntur. Apul. Apolog. j. "Quindecim liberi homines populus est, totidem serui familia, totidem vincti ergastulum." Dicuntur & alligati à Columell. libro j. cap. vlt. dum scribit, Vineta plurimùm per alligatos excoli. Puto & eodem sensu deligatam dici à Sueton. In Vespasiano, vbi vulgò delegatam legitur. Sed adscribam locum vti quidem in optimo & vetustissimo libro extat. "Inter hæc (inquit) Flauiam Domitillam duxit vxorem, Statilij Capellæ equitis Rom. Sabratensis ex Africa, deligatam olim Latinæque conditionis: sed mox ingenuam & ciuem Romanam Recuperatorio iudicio pronunciatam, patre asserente Flauio Liberale Ferenti genito, nec quicquam amplius quàm Quæstorio scriba." Domitilla igitur manumissione primùm Latinæ conditione facta est, licet aliquando deligata. I. C. nostri fortasse dicerent, dedititiorum numero fuisse. Sed neque mihi post legem Aeliam pœnæ causa vinctam constat, & videntur vetustiores duo ferè genera liber-

tatis in manumiſsis ſtatuiſſe, Iuſtam ſiue maiorem, & Latinam: & ex Latinis alios Iunianos, alios Dediticiorũ numero dixiſſe: quanquã hæc in libris noſtris ſubtilius diſtinguntur. Ex his etiam viderit qui volet, an non & apud Aëlium Spart. in Hadriano deligatorum nomen de compeditis & vinctis ac-
„ cipi poſsit, dum ſcribit, Corrupiſſe eum Tra-
„ iani libertos, curaſſe deligatos, eoſdem ſepe-
„ liſſe per ea tempora, quibus in aula familiarior fuit. Vulgò tamen ſcriptum eſt delicatos, quod de iis accipi poteſt, qui Principi in deliciis erant: & hoc quidem fortaſſe rectius. Verùm hîc ego me non ex Tripode oracula fundere, ſed coniecturas & opiniones meas, id eſt, hominis dupondij nugas proponere memini: in quibus coargui, vincíque ab omnibus facilè patiar, dum meliori aliqua ratione innitãtur. Porrò ex compeditis, alios fuiſſe puto pœnæ cauſa vinctos, quorum ſcilicet corpori vincula iuſtè addita eſſent propter noxam aut flagitium, alios non pœnæ cauſa, ſed cuſtodiæ aut ex officij more: quemadmodum de L. Octacilio Rhetore, Sueton. ſcribit, ſeruiſſe eum aliquando, & hoſtiarium veteri more, in catena fuiſſe. Quod pluribus aliorum quoque auctorum locis confirmari poteſt. Illos lex Ælia à libertate iuſta remouet, ante quam nihilominus Octacilius ciuis Romanus manumiſsione effectus eſt: Ad hos

verò ea lex nihil pertinuisse videtur. Quanquam Sueton. in Augusto generaliter sic scribit. Hoc quoque adiecit, ne vinctus vnquam « tortúsue quis vllo libertatis genere ciuitatem « adipisceretur, quod proculdubio ad legem « Aeliam referendum, quam auctore Augusto latam verisimile est. Sed ex eiusdem legis verbis ab Vlpiano nostro relatis sic accipiendum, Ne vinctus vnquam, pœnæ causa, scilicet ob delictum, tortúsue propter noxam & nocens inuentus. Nisi fortè ex his aliquis ius hoc nouum malit eruere, Vinctos aliquãdo ob quamlibet causam, quoquo tandem modo manumissi fuerunt, lege Ælia, vt ciuitate Romana indignos, à iusta libertate omnino remoueri. Sed ex eadem lege, Eos tantùm qui pœnæ causa vincti sunt, quolibet modo manumissos, non nisi dediticiorũ numero fieri, cæteros non pœnæ causa vinctos & manumissos Latina libertate donari posse. Sanè Zonaras To. II. historiæ scribit, Cùm Vespasianus Imper. Iosephum quem diu in vinculis habuerat soluere vellet, Tito hortante vt ei vnà cũ vinculis ignominiã demeret, approbante Vespasiano catenã securi dissectam. Hoc autem mimo cõpedum nota & ignominia eluebatur, cùm vincula non soluebãtur modò, sed etiam dissecabãtur. Atq; id quidẽ erga eos vsurpari solitũ erat qui per iniuriã vincti fuerãt. Quod ille ipsius penè Iosephi verbis retulit ex lib. v.

Belli Iudaici. Hoc aliis fortasse ἔργον mihi πάρεργον est.

De Apuleio, & ex eius libello de Demonio Socratis nonnulla emendata. CAP. X.

QVædam sunt à veteribus summo ingenio viris tanta diligentia tantáque accuratione cõscripta, vt non immerito alicui antiquiora multo quàm sint, videri queant. Ex hoc ego genere esse suspicor Petronii nostri & Apuleij nugas quidem, sed doctas planè & omni lepore omníque eruditione refertas. Quanquam qui hunc ipsum, Apuleium dico, cuius Lactantius Firmianus meminit, quémque Macrobius inter veteres conuiualium quęstionum scriptores referre videtur, Theodosio posteriorem facere volet, meo iudicio, non satis rectè perspecta temporum ratione sensurus est. Nam quod legitimum tempus luctus alicubi annuum facere videtur, quod à Theodosio primùm inductum dicitur, aduersus tot contrarias coniecturas, non satis vna est, & ea quidem infirm. At nec illa certior de capitali adulterij pœna; quam ego leuiter transilire non dubitem, atque ita sentire: Apuleium Afrum, Platonicum Philosophum & Magum circa tempora diui Pij, & deinceps vixisse videri. Nam & Hadriani imperatoris meminit, Apologia pro seipso j. & Scipionem Orfitum,

Lollianum Auitum, itémq; Maximum, quorum omnium vt æqueuorum frequens apud eum mentio est, sub Diuo Pio vixisse, & plures ex iis sub eodem consulatum gessisse certum est. Sane Imperator Seuerus in Epistola quadam ad Senatum quę à Capitolino refertur, Apuleij sic meminit. Maior fuit dolor « quod illum (de Clodio Albino loquitur qui « Adrumētinus fuit, vt Apuleius Madaurensis, « vterq; Afer) pro liberato laudandum pleritq; « duxistis, cùm ille næniis quibusdam anilibus « occupatus, inter Milesias Punicas, Apuleij sui « & ludicra literaria consenesceret. Hîc præter « Asinum libros Floridorum scripsit: Quorum ego partem quandam esse arbitror libelli, qui de Deo Socratis passim inscribitur, initium, quod & ad instar Pancarpiæ cuiusdam est vsque ad illa verba, Iamdudum scio, vbi deesse disputationis de Dæmonio principiū ab Apuleio Græcè scriptum sequentia indicant. In his ego quæ supersunt pauca hîc è multis adnotaturus sum, quę magna ex parte Iac. Cuiacij Iurisconsultorum facilè principis & præceptoris mei libro, vt cætera omnia doctrinæ & eruditioni ipsius accepta me referre par est. Nā si quid est in me literarū, quod sentio tamen quàm sit nihil, aut perexiguū, vel ego à viro ingeniosissimò & scientissimo didici, vel eius vestigia quo ad potui diligenter sequutus, relegi & annotaui, quæ & ipsa acces-

ſionis iure reliquis cedant neceſſe eſt. Ait A-
„ puleius, Sed ne omnifariã noueritis & in iſto
„ vt ait Lucilius ſchedico & incondito experi-
„ mini, puto legẽdum. Sed vt me Lucilij locum ex veteris ſcripturæ veſtigiis non iniuria ſuſpicetur aliquis à Sext. Põpeio relatum in voce ſchedia, quę ipſe incondita pœmata inter-
„ pretatur. Proinde in manu veſtra ſitũ eſt vel à
„ noſtra ſumere) vet. ſinuare. Neque inclinato
„ profundè ſitu,) vet. Neq; colliniato pro fron-
„ te. Quæ omni à vitio) Auitio, vno verbo ſcri-
„ bendum eſt ſic, Quæ omni Auitio longè prę-
„ cellit voce viduata. Nec argumentis ſit effe-
„ ctior) Vet. effoetior. Quanto longius ea ceſſat
„ à ſole (lego faceſſat à ſole. Vtraq; animarum) vet. harum. At enim internuculos recens cõgnitos) in vno Petroniani Satyrici exemplari
„ ita ſcriptum reperi, Video quoſdam internuculos nudáſque meretrices furtim cõſpatiantes) De vtroque amplius deliberandũ cenſeo. ſequitur apud Apuleium. Cùm vſus poſtulat mala auerte,) vet. auerruncare. Eſt hoc verbũ ex Lucilianis & Pacuuianis, qualia ferè Apuleius & Arnobius in deliciis habẽt. Varro. lib. vj. Ab auertendo auerruncare, vt deus qui eis rebus pręeſt Auerruncus. Apuleius de Neſtore paulò pòſt. Cui omnes ſciebant corpus annis abire) vetus liber hebere. Sic Virgil.

„ *Sed enim gelidus tardante ſenecta*
„ *Sanguis hebet, frigentque effoetæ in corpore vires.*

Sed hæc pauca iã multa sunt, & nimis fortasse multa. Sicui tamen pauca videantur, infrà despiciat, inueniet. Et nihil æque miror. Quē totum locum vsque ad disputationis extremū ex Io. Saliberiensis Policratici lib. vj. restituat & emendet. Ex cuius tandem collatione facilè intelliget quot & quãta sint in Apuleij scriptis nō menda, sed potius portenta mendorū. Ac de hoc quidem lectorē monuisse satis est.

Eiusdem ex Apologiis loci quidam. CAP. XI.

VEniant nunc in partes & quędam ex iis quæ in eiusdē auctoris Apologiticis trãscursim adnotauimus. Quæ etsi posṡint.) Hūc totum locum sic lego, Quę etsi posṡint ab his futiliter blatterata ob mercedem & auctoramenta impudentiæ deprehensa haberi, iam concesso quodam more rabulis id genus, quo ferinæ solent linguæ suæ virus alieno dolori locare, Attamen &c. De patronis & aduocatis loquitur de quibus ferinæ linguæ virus dixit vt Appius caninam facundiam. Qui cùm aduersum me eas literas promeret, profectò inuidit cupiditate lædendi:) pro inuidit, lego nihil vidit. Error natus est ex communibus vtriq; notis. Teuis quidam) malo, quidem, & Anacreontem significari dico.

Et Critias mea delitescet salua Charina
Pars in amore meo, &c.

Puto legendum,

» *Et Critias mea delicies, & salue Charine,*
» *Par in amore meo, vita tibi remanet.*

Pertinet verò maximè ad eum locum quod Ausonius in èpistola quadã scribit, Esse Apuleium in vita Philosophum, in Epigrãmatis,
» amatorem. Quoniam tamen mihi pro accu-
» satione largitur, atque superest.) Emendo largiter aquæ superest. Olim ad clepsidram solitos dicere oratores notius est quàm vt probatione indigeat. Inde illud ex eadem Apolo-
» gia, Mea aqua licet ad hoc vtare. Sequitur pau
» lò pòst, Nihil in Philosophos non modò ve-
» rè dici, Sed ne falsò quidem posse confingi
» quod non ex innocentiæ fiducia, quanuis li-
» ceat negare, tamen habeãt potius defendere) hîc aliquando haueant pro habeant lubens reposui, vt & apud Senecam lib. xiij. Epist. hauet pro habet, cùm de Philosophia loquens,
» Nulla (inquit) ars alia de bonis & malis quæ-
» rit, singulas habet circum ire virtutes. Apud Hiero. sanè in epistol. ad Demetriad. de virginit. seruanda, non dubito habitas possessiones scriptum pro, auitas. Sed cùm non dissimili
» quoque loquẽdi forma Tertull. in lib. aduers.
» Valent. dixerit, Nec habens superuolare cru-
» cem, & in Apologet. Si inimicos iubemur di-
» ligere quem habemus odisse, Vlpianus habere laborare, Marcellus habere operari: eáque phrasis Græcorum exemplis defendi possit, hîc nihil temere mutandum censeo. Arnob.

lib.v. Auet animus ſcire quibus eloquiis tam " periculoſa negotia defenſuri, vel artibus ha- " beatis quibus tam confeſsis ſalutem dare per- " ſonis. Sequitur apud Apuleium ſatis longo " interuallo, Audi ſis támnon impudens. lego Audi ſis Tannoni Pudens. Et paulò pòſt pro " hamís iniucunda (hamis ineſcanda. Thallus " pauimentis illuditur tu Tribunalib.)quis non " videt legendum illiditur? Sed iam deſultoria quadam leuitate in alterá potius Apologiam tranſſultemus. Quid eſt dos ad ternuncium ſumpta? Lego ad teruncíũ ſumpta, id eſt, ſub " vſura quadrantali.At qua tandem manu?Phi- " lomelæ,an Medeæ an Clitemneſtræ,quas ta- " men cùm ſaltas (tanta mollitia animi,tãta for- " mido ferri eſt)ſine c. ſ.Sic eum locum ex par- " te reſtituo. Supra de eodem. Mox (inquit) in " iuuentute ſaltandis fabulis exoſsis planè & " eneruis, ſed, vt audio, indocta & rudi molli- " tia.Ita potius faciam quid illi exiſtiment nacti. " non putabo(lego,nauci. & paulo inferius pro " ſœui hominis mulier (ſcæui ominis mulier. " qui error eſt frequentiſsimus. Planè quidem " ſi puerum vel is)repono,ſi verum,velis vt ſu- " prà.Immo ſi verum velis. At hæc tantum de- " libare inſtitueram.

Cancellarij, Secretarij. Vnde dicatur, & de iis, loci emendati. CAP. XII.

CAncellariorum nomen nõ adeò ſanè ve- tús, vt pote ſub poſterioribus demum

Impp. auditum, si quis à cancellando, id est, actis cancellatim lineis perducendo deduxerit, speciosè quidem fortasse dicere videbitur, sed à vero tamen ipso lõgissimè aberit. Nam vt à cancellis potius dicantur, vel hæc vna maximè ratio suadere potest, quòd eorum ferè temporum scriptores à cancellis & cancellos agere dicunt Cancellariũ significãtes. Cassiodor. lib. ij. Instit. Diuinar. & humanar. script. de Marcellino Illyriciano cui' hodiéq; De-
» florata extant. Is (inquit) adhuc Patricij Iusti-
» niani fertur egisse cancellos: Sed meliore con-
» ditione deuot',à tẽpore Theodosij principis
» vsq; ad fores imperij triũphalis Augusti Iusti-
» niani opus suũ, Domino iuuãte, perduxit. Idẽ
» lib. xij. Var. for. Sic enim proprie nostros can-
» cellos agitis, si læsorũ impia claustra soluatis.
Erricus monachus lib. vj. de vita Germani.

» *Volusianus erat precelso nomine quidam*
» *Vrbis patricio toti dilectus & vrbi,*
» *Atque à cancellis prisco de more minister.*

Sed rem totam bellè & accuratè conficiet. Cassiodori. P. P. locus ex lib. xj. Var. in Can-
» cellariatus codicillis. Hoc igitur (inquit) lau-
» dabile præiudicium, sententiam gratiosam,
» militiam domesticam à xij. indictione Can-
» cellorũ tibi decus attribuit, vt consistorij no-
» stri secreta fideli integritate custodias. Per te
» præsentandus accedat: per te nostris auribus
» desiderium supplicis innotescat: iussa nostra

sine studio venalitatis expedias:omniáque sic "
geras, vt nostrã possis cõmendare iustitiá. A- "
ctus enim tui, iudicis opinio est. Et sicut pe- "
netrale domus, de foribus potest cõgruenter "
intelligi, sic mẽs præsulis, de te probatur agno "
sci, Nec iniuria. Quia talem vnusquisq; ad re- "
spõsa sua videtur eligere, qualẽ se cunctis de- "
creuerit æstimari. Et paulò pòst. Respice quo "
nomine nuncuperis, latere nõ potest quod in "
ter cancellos egeris, Tenes quippe lucidas fo- "
res, claustra patentia, fenestratas ianuas: Et "
quanuis studiosè claudas, necesse est vt te cũ- "
ctis aperias. Nã si foris steteris, meis emẽdaris "
obtutibus. Si intus ingrediaris, obseruãtiũ nõ "
potes declinare cõspectus. Adscripsi locũ latius, cũ quòd cancellariorum de quib. agimus conditionẽ plene cõtineat, tũ quòd in vulgatis libris ad finẽ corruptus sit. Didici verò, tũ tẽporis non omnino dissimili significatione hæc vsurpata, cancelli & secretũ, vt iam non dubitẽ Secretarios dicere, quos cancellarios vocari audio. Secretũ nostris Impp. Itẽq; Cassiodoro & Marcellino, dicitur in quo iudices causas examinãt & earũ merita expẽdũt: quòd & Secretariũ appellatur: Quomodo in veteri quoq; epigrapha Secretariũ Senat⁹ à Flauiano institutũ proculdubio accipiẽdũ est, ꝙ tamen vir doctus & diligẽs ad ærariũ Saturni nõ apte retulit. Serui⁹ in li. j. Æneid. Ducũtur (inquit) "
iudices vsq; ad fores secretarij, ibidémq; of- "
ficiũ remanet, illi vero ingressi soliũ ascẽdũt, "

» & sedent. Hæc secreta cãcellorũ septis clausa erant. Amm. Marcell. de aduocatis lib. xxx.
» Cùm intra cancellorum venerint septa; & agi
» cæperint alicuius fortunę vel salus. Sido. quo-
» que de Theoderici consistorio loquens lib. j.
» Epist. Cancellorum sic meminit. Circunsistit
» sellam Comes armiger, pellitorum turba sa-
» tellitum ne absit, admittitur, ne obstrepat, eli-
» minatur: Sicq; pro foribus immurmurat, ex-
» clusa velis, inclusa cancellis. Iá vero ab hiis secretorũ cancellis Cancellarios dictos quis nõ videt? Inde quoq; hodie cãcellarios aduocatos dicere nihil prohibet. Sed hoc ad rem nihil. Nõ fuit verò adeò magnæ dignitatis cancellariorũ officiũ sub priscis Impp. vt ex his
„ quę dixim⁹ satis paret. Vopisc. in Carino. Pręfectum vrbi vnum ex Cancellariis suis fecit:
„ Quo fœdius nec cogitari potuit quicquam,
„ nec dici. Caßiodorus tamen cancellorum decus, pompam & gloriosam grauitatem appellat: Et lib. xj. de Ioanne Cãcellario sic scribit.
„ Quis Ioannem non æstimet meritò esse pro-
„ mouendum? qui nostro iudicio cancellorum
„ olim sumpserit officium, & tunc iam prærogatiuam conscientia meruit, quando secreti munus iudicialis accepit. vbi vulgo male
„ decreti legitur: vt & paulò pòst. Hinc igitur
„ prærogatiuarum sententia nostrá confirmat.
„ cùm sit legendum Hunc igitur Prærogatiua-
„ rium &c. quod vel formulæ titulus satis indicat.

cat. Præfectus prætorio cui inter cætera annonæ totius summa procuratio impendebat, habuit in officio Cancellarios, quos per prouincias dimittebat, Saionibus deputatis. Hinc Campaniæ, Lucaniæ, Brutiorum, Samnij & aliarum prouinciarum Cancellarij apud eundem Cassiodor. apud quem tamen Præfecti prætorio dignitas in Præposituram mihi degenerasse videtur, maximè tamẽ lib. j. Var. vbi de cancellariis agit: errore vt fit ex notis orto, de quo hîc obiter monuisse satis erit. Hac tã necessaria & vtili administratione clarissimos tandem factos Cãcellarios minus mirum est. Præfectum quoque vrbi Cancellarios cum scribis in officio habuisse, indicare videtur antiquum edictũ ex auctoritate Turcij Aproniani P.V. propositum, in quo ita est, Cõmo- «
dis omnibus ac præda damnata quam Tribu- «
nus, Officiũ, Cãcellarius & Scriba de pecua- «
riis capere consueuerant. Verùm hîc omnia «
anxiè persequi quæ de Cancellariis adferri possunt, neque animi, neque instituti est nostri. Sed & quid ab Apocrisariis, qui ad respõsum quoq; sunt, Itémq; ab inductionũ & admissionũ magistris cancellariorũ munus differat, alterius erit loci ostẽdere. Illud hîc adiicere libet, quem hodie Cancellariũ appellamus à rege in rebus ciuilibus secũdas tenentẽ, illũ ipsum esse, qui à Latinis olim Sacri Palatij Quęstor, à Græcis πάρεδρος primũ, post etiã
H

μέγας λογοθέτης dict⁹ est. Pro quo Latinos quoque ipsos, sua quidem ætate, Cācellarij nomē vsurpasse Nicetas scribit. Qua de re post Doctorem meum auctorum locos adnotasse, putidæ & ingatæ fuerit diligentiæ.

Metonis nomen apud Marcellinum & Ausonium restitutum. CAP. XIII.

SI certum posset nancisci aduersariū infœlix Meton, profectò malè tractationis & iniuriarum rectè ageret: adeò vbique contra bonos mores miserè habitus tractatúsque est. Sed agat iam sanè momentariæ possessionis interdicto, & me executore, insuperhabita temporis præscriptione, vnde vi deiectus est, eo restituatur. Primúmque apud Amm. Marcellinum lib. xxvj. vbi scriptum est. Spatium anni vertentis, id esse periti mundani motus & syderum definiunt veteres, inter quos Menon & Euctemon & Hipparchus & Archimedes excellūt, cùm Sol perenni rerum sublimium lege, polo percurso signifero, quē Zodiacū sermo Græcus appellat, CCC. & LXV. diebus emensis & noctibus ad eundem redierit cardinē. Reponatur, Meton & Eudemon, vt & apud Vitruuium Pollionem lib. ix. c. VII. Quorum inuenta sęcuti, syderum & occasus & ortus, tempestatúmque significatus, Eudoxus. Eudæmon, Callistus, Meto. Eudæmonis nomen vbiq; retinui, memor apud Pli-

nium quoq; sic scriptũ lib. xviij. Sed redintegretur etiã in Ausonio, Atticus Meton. Nam vbi in impresso legitur.

Quis fuit ille dies, non annus longior illo est. "
Atticáque indocti collegit cura medonis "
Desertus vacuis solísque exerceor aris. "

Non dubito ab auctore potius sic scriptum

Quis fuit ille dies? Non annus longior ille est "
Attica quem docti collegit cura Metonis. "
Desertus vacuis Solísque exerceor oris. "

Scripsi in Græculo auctore Marcellino, Meton: in Latino Vitruuio, Meto, quomodo & apud Varro. lib. viij. de ling. lat. & apud Columell. lib. ix. scriptum est, Vtrunque ex prioris scripturæ vestigiis, & auctorũ, vt opinor, mẽte. Quod eo monere volui ne quis temere id à me factum putet. Græcis Solon, Latinis Solo est. Atq; id & Fabius & Priscianus monuere, & in bonis vetustísque Latinorum auctorũ exemplaribus constanter & religiosè seruatum est. Qua tamen in re, vnico fortasse Platonis nomine ab hac clade innoxio, paßim vulgò peccatum videmus.

Quæ sit Gromatica disciplina, & de Terminorum defigendorum ritu. CAP. XIIII.

HYginus librum scripsit Gromaticum, in quo castra metandi & loca oportuna in bello capiẽdi rationem tradidit. Eum me aliquando Lugduni apud Ludouicum Miræum cum aliis quibusdam Frontini de Coloniis, limitibus, & controuersiis agrorum libris

nondum editis, vidisse memini, ex eóq; inter cætera adnotasse, combinati verbum, quo & Sido. postea vsus est. Sed quod instat potius agamus. Vt ad castrorum metationem Gromatica disciplina pertinet, ita nõ dubito quin & ad agrorũ mẽsuram pertineat. Sext. Pomp.
„ Groma appellatur genus machinulæ cuius-
„ dam quo regiones agri cuiusq; cognosci pos-
„ sunt, quod genus Græci dicunt γνώμονα. Apud
„ Non Gruma scriptum est, quo loco, Gruma
„ (inquit) mensura est quædam qua flexæ viæ
„ ad lineam diriguntur, vt est agrimensorum.
Apud Casiodor. lib. iij. Var. vbi de agrorum
„ mẽsura loquitur, sic lego. Hoc enim per Geo-
„ metricas figuras & Gromatricam disciplinã
„ ita diligenter agnoscitur. vulgo Grammaticam. Gromatis quoque & Gnomonis nomina in libris de limitibus leguntur: in quos quando hodie incidi, lubet ex Siculo Flacco terminorum defigẽdorum rituum hîc exscri-
» bere. Cùm terminos disponerent, ipsos qui-
» dem lapides in solidam terram concocabant
» proximè ea loca, quibus fossis factis defixuri
» eos erant, & vnguento velaminibúsque & co
» ronis eos coronabant. In fossis autem quibus
» posituri eos erant, sacrificio facto, hostiáque
» immaculata cæsa, facibus ardentibus, in fossa
» cooperti sanguinem instillabant, eóque fru-
» ges & tura iactabant: fauos quoque & vinum
» aliáque quibus cõsuetudo erat terminis sacrũ

fieri, in fossa adiiciebant. Cōsumptisq; omnibus dapibus igne, super calentes reliquias lapides concolabāt, atque ita diligenti cura cōfirmabant. Ex quibus lucem maximam accipiunt Apuleij loci qui sequūtur. Lib. j. Florid. Neque iustius religiosam moram viatori obiecerit, aut ara floribus redimita, aut spelunca frondibus inumbrata, aut quercus cornibus onerata, aut fagus pellibus coronata, vel enim colliculus sepimine consecratus, vel truncus dolamine effigiatus, vel cespes libamine humigatus, vel lapis vnguine delibutus. Et Apolog. j. Iste nec Diis rurationis, qui eū pascunt ac vestiunt, segetis vllas, aut vitis, aut gregis primitias impertit: Nullum in villa eius delubrum situm, nullus lucus cōsecratus. Et quid ego de luco aut delubro loquor? Negant vidisse qui fuere, vnum saltem in finib⁹ eius aut lapidem vnctum, aut ramum coronatum. Sed hæc omnia, inualescens sacratissima religio Christiana sustulit, vt Aggenus in lib. de limitibus & controuersiis agrorum scribit. Itaque Prudent. lib. ij. aduersus Simmachum sic canit.

Exercere manum non pœnitet, & lapis illic
Si steterit antiquus, quem cingere sueuerat error
Fasciolis, aut Gallinæ pulmone rogare,
Frangitur, & nullis violatur terminus extis.
Et quæ fumificas arbor vittata lucernas
Seruabat, cadit vltrici succisa bipenni.

Ex his etiam quilibet intelliget vnctum lapi-

dem apud Lucretium de termino quoq; accipi posse, dum ait,

» *Vnctum*
» *Vertier ad lapidem.*

Nisi de simulachro interpretari malit. Nam & apud eundem Prudent. lib. j. sic scriptũ est.

» *Gustauerat inter*
» *Vagitus de farre molæ, saxa inlita caris*
» *Viderat, vnguentóque lares humescere nigros:*
» *Formatum Fortunæ habitum cum diuite cornu,*
» *Sacratumque domi lapidem consistere, paruus*
» *Spectarat, matrémque illic pallere rogantem.*

Et Minutius Octauio, in lapides effigiatos & vnctos & coronatos impingere dixit, de simulachro Serapidis loquens. Sanè coronatus lapis in Virgiliana Scopa, est sepulchralis, quod coronæ sepulchrorum pridem honos essent, vt Plin. auctor est, & Tertull. significat, dum ait, à sæculo coronari & ipsas Libitinas.

Errores quidam ex peruersa notarum interpretatione conflati. *CAP. XV.*

MVlta sunt in solemnibus veterũ formulis peruersa notarũ quibus scribi solent, vel scriptura, vel interpretatione corrupta. Nam vt cętera omittã, quæ penè infinita sunt, quàm multis locis Frontini de aquæductibus, Suetonij & aliorum qui vetera S.C. retulerũt, malè habet harum notarum interpretatio Q. D. E. R. F. P. D. E. R. I. C. quos vel hoc solo indicio cuilibet posthac facilè erit restituere. Nũc duos ex aliarum notarũ insolenti etiam inter-

pretatione conflatos errores proposuisse, sat erit: Quorũ alterũ licet in libris nostris, id est, Iurisconsultorũ extet, quia tamen propriè ad ius non pertinet, in subseciuum referre melius erit. Sic igitur. Sc. de petitione hæreditatis verba apud Vlpianum nostrũ concepta sunt lib. xv. Ad Edictum Pridie Idus Martias. Q. Iulius Balbus & P. Iuuẽtius Celsus Titius Aufidius, Oenus Seuerianus Consules verba fecerunt de iis, quæ Imp. Cæs. Traiani Parthici filius, Diui Neruæ Nepos, Hadrianus Aug. Imp. Maximũsq; princeps proposuit v. Non. Martias, quæ proximæ fuerunt, libello cõplexus esset quid fieri placeat, de qua re ita censuerunt. Hæc est Pisani libri scriptura, cui cõiecturæ nostræ gratiã debemus. Existimo autem sic primùm scriptum & in acta relatum.
PRID. ID. MARTIAS. QVOD Q. IVLIVS BALBVS, ET P. IVBENTIVS. CELSVS. T. AVFIDIVS. OENVS. SEVERIANVS. COSS. VERBA. FECERVNT. DE. IIS. QVÆ. IMP. CÆS. TRAIANI. PARTHICI. F. DIVI. NERVÆ. N. HADRIANVS. AVG. P. M. P. P. V. NON. MART. QVÆ. PROXIMÆ. FVERVNT. LIBELLO. COMPLEXVS. ESSET. QVID FIERI. P. D. E. R. I. C. Hæ notæ P. M. Pontificem Maximum significant vt illæ P. P. Patrem Patriæ quas tamen aut Triboniani ipsius, aut posteriorum temporum librarij ineptè & peruersè

Ita interpretati sũt, vt superessent hęc omnia, Libello complexus esset. Sed hanc coniecturã & emendationem nostram facilè admissurus probaturúsque est, quisquis in huiusmodi formulis & antiquis inscriptionibus paulò diligentius erit versatus. Apud Ciceronem lib. iij. Epist. ad Attic. Rogationis cuiusdam verba sic lego. QVOD. EI. QVI. PROMVLGAVIT. ABROGAVIT. DEROGAVIT. OBROGAVIT. EA. RES. POENÆ. MVLTÆVE. NON. SIT. E. H. L. N. R. Posteriorum notarũ quę in optimo exẽplari corruptę fuerãt, interpretatio à Probo tradita hęc est, Eius hac lege nihilum rogatur. Sed & apud eundẽ Cicero. lib. iij. de Rep. sic legendum reponendũmq; cẽseo, Huic legi nec obrogari fas, nec derogari ex hac aliquid licet, neq; tota abrogari potest. Qui locus ab Augustino refertur in libris de Ciuitate Dei: apud quẽ tamen perperam, vt opinior, scriptũ est, propagari: cum & in Philippicis hęc tria idem Tullius sic cõiunxerit, & veteres legi propagare non dixerint, priori aliquid adiectum significantes, sed subrogare, vt Vlpianus noster scribit in fragmentis.

Quid sit in Antliam apud Sueto. Tranquill. lib. iij. CAP. XVII.

HAuriendæ aquę instrumenta hæc referũtur, Rotæ, Tympana, Cocleæ, Tollenones siue Tollones, pro quibus perperã vt opi-

nor apud Isidor.lib.vlt. Ethimolog. Telones scriptũ est. Columellę sanè versus in Hortulo, cui Tollonum siue Celonum nomen aliquando adfinxit Nicol. Leonicus, in veteri exemplari ita conceptus legitur,

Ne labus hausturis tendentibus illia vellat: "

Vnde bella coniecturæ occasio est reponendi,

Ne labor hausturis tendentibus illia vellat. "

Hausturis, id est, iis qui hausturi sunt. nisi fortè quis malit hausturis pro haustris dictum. Quod ego probare non ausim. Haustra sunt ἄντλια, vt in illo Lucretij versu Nonius notat,

Vt fluuios versare rotas atque haustra videmus. "

Vbi tamen haustra rotarum cados interpretatur, id est, (vt Vitruuius loquitur) modiolos. ἄντλια porrò machinæ quoque haustoriæ genus esse videtur apud Valer. Martialem lib.ix. dum scribit,

Sed de valle breui quas det sitientibus hortis "
Curta laboratas Antlia tollit aquas. "

Fuerunt etiam apud Græcos Rota & Tympanum eculei & quæstionis potius, quàm vltimi supplicij genera. Et de Tympano quidem exempla sunt apud Theoderit. lib. viij. & ix. Græcar. affect. quæ addi poterunt iis, quæ de rota à doctissimis viris proposita sunt. Existimo autem veteres, queadmodum ad triremis publicæ remum, ita & ad rotas aquarias & antlias publicas, reos aliquando damnare so-

litos. De priori pœnæ genere, exempla sunt apud Valerium Maximum lib. ix. & Zonar. To. j. vbi de Pseudo-Alexandro loquitur, de quo & Ioseph. lib. xvij. diuersis verbis idem scribit. De posteriore, hoc nunc profero ex
» Sueton. in Tiberio. Testamentum quoque
» eius (id est Liuiæ) pro irrito habuit omnésque amicitias & familiaritates, etiam quibus
» ea funeris sui curam moriens demandarat, intra breue tempus afflixit, vno ex his equestris
» ordinis viro & in Antliam condemnato. In impressis, & iis quidem melioris fiduciæ libris, scriptum est. In Antiliam, adiecta mendi nota. Sed eam esse genuinam Tranquilli scripturam, quam prius retuli ego verò non dubito: Quamuis non ignorem apud veteres, familias quoque fuisse aquæductibus deputatas,. earúmque diuersas ministeriorum species, quarum & Frontinus in libro de Aquæductibus, & Casiodor. lib. iij. Variar. meminere. Aliud quoque ex Rota aqua quodammodo supplicij genus Lamprid. in Alexandro sic describit, Parasitos ad rotam a-
» quariam alligabat, & cum vertigine sub aquas
» mittebat, rursúsque in summum reuoluebat.
» Eósque Ixionios amicos vocauit.

Quintilianis locus expenſus, in quo horcheſtræ nomen corruptum videtur. CAP. XVII.

QVid quod eadem quæſtio poteſt eun- «
dem vel accuſatorem facere vel reum? «
Qui artem ludicram exercuerit, in xiiij. primis «
ordinibus ne ſedeat. Qui ſe Prætori in hortis «
oſtẽderat, neque erat productus, ſedit in xiiij. «
ordinibus. Nempe intentio eſt, Artem ludi- «
cram exercuiſti. Depulſio, Non exercui ar- «
tem ludicram. Quæſtio, Quid ſit artem ludi- «
cram exercere. Si accuſabitur theatrali lege, «
depulſio erit rei. Si excitatus fuerit de ſpecta- «
culis, & aget iniuriarum, depulſio erit accu- «
ſatoris. Locus hîc eſt apud Fabium Quinti- «
lianum lib. iij. Inſtit. cap. vj. In omnibus omnino, quæ mihi adhuc videre contigit, exemplaribus quamlibet vetuſtis, ita conceptus vt propoſui. Quod eo dico, ne quis temerè coniecturis noſtris fidem adhibeat. In eo memini, nec vnquã obliuiſcar, Petrum Fabrum v.c. & doctiſsimum dixiſſe aliquãdo, videri ſibi pro Prætori reponendum P.R. id eſt, populo Romano. Quod ego licet Prætorem ludos interdum curaſſe ſciã, facilè tamẽ adducor vt recipiã: cũ & Doctor noſter ſimilẽ penè omnino Vlpiani locũ ad Paulũ annotauerit. Verùm in proximis Quintil. verbis mendũ nõ minùs latere ſuſpicor, & pro in hortis, legendũ, in horchiſtra. Sic apud Auſon. in ludo vij. Sap. vbi antea in impreſsis legebatur.

" *Hodiéque in hortis palliati prodeunt.*

Emendatum eſt ex veteri libro, rectiſsimè,

" *Hodie in horchiſtram palliati prodeunt.*
" *Quid erubeſcis tu togate Romule,*
" *Scænam quòd introibunt tam clari viri?*
" *Nobis pudendum, non & Atticis quoque*
" *Quibus theatrum Curia præbet vicem.*

In horcheſtra, ludicra exercebantur. Vnde & Caſsiodor. lib. iiij. Variar. Theatrales ludos " deſcribens, His (inquit) addita ſunt horchi- " ſtrarum (ſic lego) loquaciſsimæ manus lin- " guoſi digiti, ſilentium clamoſum, expoſitiô " tacita quam Muſa Polyhymnia reperiſſe nar- " ratur, oſtendens homines poſſe & ſine oris af- " fatu ſuum velle declarare. Erant in horcheſtra Senatorum ſedibus loca deſignata. Erant & in xiiij. gradib⁹ horcheſtræ primis vel proximis equitum ſedes. Nam & his, lege ſua in theatro loca reſtituit Otho Roſcius. (Sic lego apud Velleium Patercul. lib. ij. vbi Rhenani codex habet horoſcius.) Inde horchiſtram & populum Iuuenal. dixit pro primoribus & plebe. Lege verò Theatrali à xiiij. primis prohibebatur, qui artem ludicram exercuiſſet, vt Fab. ait. Et hæc fortaſſe pœna etiã fuit eius legis, qua Vitellius cauit nè Senatores equitéſue, gladiatoriam aut ludicram artem exercerent. Id Zonar. ex Dione ſic exprimit. " ἀπηγόρευσε δὲ καὶ τοῖς βουλευταῖς καὶ τοῖς ἱππεῦσι μονο- " μάχειν ἢ ἐν ὀρχήστρᾳ θέαν τινὰ παρέχειν. Qui locus cõiecturam noſtram confirmat. Refertur & à

Quintiliano Declamat. cccii. lex hæc, Gladiator in xiiij. gradibus ne ſedeat. Cæterùm de quæſtione à Fabio propoſita ſic iudico: Eum qui ludorum tempore in Scæna vel Horcheſtra à populo Romano viſus ſit, quamuis ſe auctorauerit, ſi tamen artis cauſa non prodierit, à xiiij. primis gradibus non arceri: quia nec infamia notatur. Multò verò minùs gradibus prohibebitur, qui ſponte ſua in Horcheſtra ſe populo Romano oſtẽdit, non auctoratus, non ab alio productus, aut ſpectaculi tantùm, aut etiam artis ipſius exercendæ gratia. Et hæ quidem nouis moribus leges ſub Impp. receptæ ſunt, quibus nón adeò turpis res hæc habita eſt, vt etiam conſilium puniri debuerit: Sed antiquis Cenſoriæ ſeueritatis exemplis non conueniũt. Quod ergo à me ἔργον παρέργως ex inſtituto dictum accipi velim. Producti autem verbum, quo Fabius vtitur, propriè de venalibus dicitur: Itémque de iis qui operas locarunt artis ludicræ cauſa, & de teſtibus. Dicitur & de proſtitutis, cuius exemplum vnum proferam, in quo vulgò perductæ legitur. Sueton. in Veſpaſ. Expugnatus à quadam « quaſi amore ſui deperiret, cùm productæ pro « concubitu H-S cccc. donaſſet. Sic in optimo « libro ſcriptum eſt. Apud Tertullianum in Apologet. preductores pro productores perperam ſcriptum dicerem, ni meminiſſem Aſconiũ in Verr. iij. ſcribere, lenones eſſe ſcor-

torum, Perductores, etiam inuitarum personarum, & in quibus stupra exercita legibus vindicantur.

M. Ciceronis ex Epist. ad Attic. itémque L. Apuleij & Sulpitij Seueri loci emendati. CAP. XVIII.

APud Ciceronem lib. ij. Epist. ad Atticum
in optimo exemplari sic scriptum reperi.
,, Cyrus aiebat viridiorum διαφάσεις latis lumi-
,, nibus non tā esse suaues. Vulgò tamen legitur
radiorum. Ego veterem lectionē temerè reii-
cere non ausim, præsertim quæ sensum rectum
commodúmque habeat. Solebant enim vete-
res ita lumina fenestrarū posita habere, vt per
earū spacia in viridia prospectus esset, quem-
admodum de Oecis Vitruuius scribit lib. vj.
Hunc prospectum non tam suauem putauit
Cyrus Architectus (in cuius nomine lusit Cic.
cū Cyropædiā dixit) si latiora essent lumina.
Adiicit rationē, quæ fortasse veteris lectionis
,, exturbādæ causam præbuit, Nūc fit lepidè illa
, ἔκχυσις radiorū. Quæ vt intelligatur videndus
est Gell. lib. v. cap. xvj. Et Apuleius Apolog. j.
,, Cuius verba quia valde peruersa corruptáque
,, sunt, meo iudicio emendata subiiciam. Cùm
,, vt ait Epicurus, profectæ à nobis imagines, ve
,, lut quædam exuuiæ iugi fluore à corporibus
,, manantes, cùm leue aliquid & solidum offen-
,, dunt, illico reflectātur, & retro expressæ con-
,, trouersim respōdeant: An, vti alij philosophi

disputant,radij nostri seu mediis oculis proli- «
quati, & lumini extrario mixti atq; muniti, vt «
Plato arbitratur,seu tantũ oculis profecti,sine «
vllo foris adminiculo, vt Architas putat, seu «
intentu aëris fracti (radiis scilicet oculorum) «
vt Stoici rentur, cùm alicui corpori incidere «
spisso, & splendido, & læui, paribus angulis «
quibus inciderant, resultent ad facies suas re- «
duces,atq; ita quod extra tangunt & visant,id «
intra speculum imaginentur. Vulgò malè pro «
illico, illi se,& pro aëris fracti, veri facti legitur: Nõ omnino dissimili errore,quo & apud Seuerũ Sulpit.histor.sacr.lib.ij.(Id enim obiter quoq; scribere iuuat) aëre Veris,pro,Treueris,Vero,pro,Nero.Itémque apud Suet. in Tiberio,Pater Tiberij Nero Quæstor.C.Cęsaris,&c. Placet & hîc ex pluribus locis,quos in illis ad Attic.Epistolis,vel ex recta.vetustissimi libri,quem tãtopere laudamus,scriptura, vel reliquis ipsius vestigiis ducti ex ingenio emendarimus, alterum hîc adiicere. Nec me quisquam putet cũ toties veterũ & manuscriptorũ librorũ mẽtionẽ facio,Scyllas aut Chimeras dicere.Seriò verũ amo, & quod mihi aliquando videre cõtigit, testis oculatus bona fide refero.Canes,rabulas,deniq; vitilitigatores nihil moror. Atq; hoc,pace omniũ semel dixisse liceat.Apud Cicer.igitur li.ij.ad Attic. in eo codice sic scriptum est. Quinetiam du- «
bitem an hîc Antij considam, & hoc tempus «

» omne consumam, vbi quidem ego mallem » Duumuirum quam Romæ fuisse. Quid est verò hac scriptura tersius, quid elegantius? Duumuiri sunt tanquam Consules in municipio: Consules tanquam Duumuiri Romæ: vt & Decuriones Senatorum loco sunt, quorum etiam curia minor Senatus legibus aliquando appellata est, vt Casiodorus scribit. in libris Variar. Significat igitur Tullius malle se Duumuirũ & quasi Consulem Antij quàm Romæ fuisse. Cæterùm vt Latina quædam oppida habuerunt Ædiles suos, & Dictatores, & Quæstores, ita & ciuitates quasdam Galliæ Consules etiam habuisse Ausonius indicare videtur, de Burdigala sic scribens,

» *Diligo Burdigalam, Romam colo, ciuis in illa,*
» *Consul in ambabus, cunæ hic, ibi sella curulis.*

Nec in his modò vrbis dominæ, quæ τῆς οἰκουμένης ἐπιτομὴ, non immeritò dictaest, maiestatem cæteræ quoque ciuitates, municipia, coloniæ studiosè imitatæ sunt, sed & in plerisque aliis: adeò vt arcibus quoque suis Capitolij nomen imposuerint. Ac Narbonẽsis quidem & Tholosani Capitolij Sidonius & Gregorius meminerunt: Carthaginensis, Cyprianus in tractatu de Lapsis: Suetonius in Tiberio, Capuani.

C.Plin

C. Plinij de medicis ex lib. xxix. locus difficilis expositus. CAP. XIX.

PErurbanè olim Poëtarum quidam dixit, Medico & Iudici hominem occidere impunè licere. Gratis id modo & ſine præmio fieret, profectò minùs graue aliquanto, & fortaſſe tolerabilius videretur. Maior vero eſt in hoc ſcelere & parricidio medicorũ quàm iudicum licentia. Quod Plinius oſtendere volens, quámque interdum temere medicis nos noſtráque committamus & credamus, Decuriæ (inquit) pro more cenſuris principum examinátur. Inquiſitio per parietes agitur: & qui de nummo iudicet à Gadibus columníſque Herculis accerſitur. De exilo verò non niſi die XL. quinque electis viris datur tabella. At de Iudice ipſo quales in cõſilium eunt ſtatim occiſuri? Hîc vnum illud quæro, Quid ſit quod Plinius ſcribit inquiſitionem per parietes agi. An hoc de quęſtione furti accipiemus? de qua & Petronius Arbiter ſic ait. At non ſeruus publicus tam languidè agit, ſed raptã cauponis harundinem ſubter lectum mittit, omniáq; etiam foraminá parietum ſcrutatur. Solebant enim veteres in perquiſitione furti vel minutiſsima quæque quanuis obſignata perſcrutari & excutere, vt Plato lib. xij. de legib. ſignificat. Quãobrẽ Athenienſes cùm cęterorum omnium domos excuterẽt, non permiſerunt eam in qua noua nupta eſſet perquiri, vt

Plutarchus in Demosthenis vita auctor est. Verùm hæc interpretatio quamlibet speciosa, Plinij menti planè congruere non videtur. Nam de Iudicibus loquitur, quorum auctoritatem cum Medicorum licentia confert. Ac primùm de Decuriis Iudicum dixit, quæ plures Romæ fuerunt, post de Pedaneis & imi subsellij Iudicibus, tum de Quinqueuiris. Inter hęc quid agit tam securè aut otiosè potius furti quæstio? Aut quæ hinc tandem similitudo vel trãslatio peti potest, quę ad rem de qua agitur accõmoda & non longissimè petita videatur? Itaque si quæ nobis vicissim in Iudicum nomen coniecturarum licentia est, quibus in caput nostrum plerunque ipsis uti, ius fásq; esse dicitur, Malim in eo Plini loco parietes diruere, atq; hoc modo partes reponere.

» Decuriæ pro more censuris principum (hi
» tum perpetuam Censuram inierant) exami-
» nantur. Inquisitio per partes agitur, &c. Centumuiraliũ iudiciorum hastæ partes dicebantur.

» Quintilianus libro v. Iudiciis præiudicia
» fiunt cùm de eadem causą pronunciatum est,
» vt in reis deportatis & adsertione secunda, &
» partibus Centumuiralium, quæ in duas hastas
» diuisæ sunt. Sed de hac tota re alibi amplius à nobis differetur. Nunc illud potius expendamus quod sequitur apud Plin.

» De exilio (in-
» quit) non nisi die x L. quinque electis viris da-
» tur tabella. Primùm quinam sunt isti v. viri?

Id ego planè intelligi poſſe arbitror ex Honorij & Theodoſij Impp. conſtitutione ad Coss. Prętores, Tribb. pl. & Senatũ vrbis Romæ, quæ ſic habuit poſt alia. In criminalibus « cauſis, Senatus ſtatuta iãdudum Quinqueui- « ralis iudicij forma ſeruabitur. In quo cũ per- « facilè eſſe credamus, optimos legere de ſum- « mis, ſortito tamen ad iudicium vocabũtur, ne « de capite atq; innocentia, alterius iudicio ele- « cti iudicẽt. Extat in codice Theodoſij, vel po « tius Alarici breuiario, ſub tit. de iuriſdictione. Ait autẽ, Iandudũ, id Plinij locus iſte cõfirmat. Ait, optimos legere de ſummis) nõ fuit igitur hoc prôpriũ certi magiſtratus nomen, vt Triũuirorũ capitaliũ & cęterorũ huiuſmodi. Ideóq; à Plin. nõ ſimpliciter v. viri dicũtur, sed quinq; electi viri. Eligi enim ex Senatu, veteri inſtituto ſolebant, quod ea conſtitutione, Impp. nõ placuit: ſed ſortito eos ad iudiciũ vocari voluerunt. Eſt & huius quinqueuiralis iudicij mẽtio in priore altera Imppp. conſtitutione ſub Tit. de accuſationib: Cuius etiã ſub Gothis regib. vmbrã quandã & imaginẽ Romæ remãſiſſe Caſsiod. indicat lib. iiij. var. for. xxij. & xxiij. Nũc videamus quomodo XL. demum die v. viris iſtis tabella de exilio datur. Hoc ego ſic accipio. In publicis iudiciis rei nomine delato receptóq;, nõ ſtatim cauſa dicebaẽ, ſed ex ſorte, litigatores dierũ ordinẽ accipiebãt, nec ante xxx, poſt diẽ iudicẽ adibãt.

Immo verò non nisi post xxx. diem iudicem dari solitum legimus. Sed nec tum quidem statim iudicium agitabatur, verùm x. post die vtrumque & accusatorem & reum iudex adesse iubebat. Quibus demum vtrinque auditis pronunciare poterat iudex, id est, aut damnare, aut absoluere, aut etiam ampliare, si non liqueret. Nam comperendinatio in omnibus huiuscemodi iudiciis locum non habuit, vt alias dicturi sumus. Ex his apparet iudici de exilio non nisi quadragesimo die tabellam dari, id est, iudicem ante quadragesimum diem de exilio sententiam ferre aut pronunciare non posse. De his autem quæ posuimus mihi credi nolo, sed istis potius testibus & auctoribus. Seruius lib. vj. Æneid. de Minoe. Sine sorte (inquit) id est, sine iudicio. Tractum hoc de more Romano. Non enim audiebantur causæ nisi per sortem ordinatæ. Nam tempore quo causæ agebantur conueniebant omnes, vnde ait, Concilium, & ex sorte, dierum ordinem accipiebant, quo post diem trigesimum suas causas exequerentur. vnde est Vrnam mouet. Quæsitores autem dicuntur, qui exercendis iudiciis præsunt. Hactenus Seruius. Eadem penè de Minoë Asconius tradit in arg. Verr. iij. & de xxx. diebus paulò pòst, Cùm in rem (inquit) agerent litigatores & pœna se sacramenti peterent, poscebant iudicem, qui dabatur post xxx. diem. Idem de x. diebus in Ar-

gum. Cornel. sic ait. Reum Corneliũ duo fra- „
tres Cominij Lege Cornelia de maiestate fe- „
cerunt. Detulit nomen Publius, subscripsit „
Caius. Et cum P. Cassius Prætor decimo die, „
vt mos est, adesse iussisset, eóque die, ipse non „
adfuisset, &c. Quæret hîc rursus aliquis, cùm „
ea quæ diximus, omnibus iudiciis, saltem publicis, communia fuisse videantur, cur hîc Plinius de Quinqueuiris tãtùm exemplum proposuerit: Item cur de exilio, non de cæteris etiam iudiciorum pœnis. Si quis eius mentem attentius consideret facilis responsio est. Confert Plinius Medicos cum Quinqueuiris, in his præcipuè, Quod his, quos verisimile sit non nisi optimos lectos è summis (vt Impp. verbis id explicem) non statim tamen sententiam ferre possunt, quamuis ea quidem mortem non inferat, sed exilium tantùm, quod morte longè leuius est: At illi quales quales, sine delectu aliquo, statim in cõsilium mittantur, non exilio tãtùm aut deportatione damnaturi, sed occisuri. Hæc igitur inter sese sic comparentur. Iudices vix quadragesimo demum die, Medici statim, Iudices electi quinqueuiri, Medici quales quales, Iudices quamuis de exilio tantùm sententiam dicturi, Medici Iudicem etiã ipsum occisuri. Cæterorum Iudicum non adeò sanè elegans hac in re cum Medicis collatio futura erat. Hi enim sortitò ferè ducti non electi iudicabant.

Bannum, Heribannum, Bandum, Rerum prolatio, Rerum iudicandarum vacatio, Rerum reditus: & de anno litium Iuuenalis locus expositus.

CAP. XX.

BAnnum in legibus Langobardorum solidorum LX. vel totidem ictuum pœnam significat: & id quidem constanter, nisi si legis ipsius verbis aliter difinitur. Bannum autem & ab eo Bannire verbum, eadem omnino significatione, qua à Fräcis hodie vsurpatur, in eis quoque legibus accipi, indicant cap. I. Tit. LXVII. legis Ripuanor. Tit. XVII. legis Frision. Tit. XL. lib. iiij. leg. Franc. Quibus in locis cùm ad bellum à principe vocati Banniti dicantur, & Heribannum vectigal pœnæ caussa, quod ab eo exigitur qui Heribanno, id est, Domini, vt tum quidẽ loquebantur, siue principis vocationi parere contempserit cap. LXXI. & LXXII. lib. iiij. leg. Franc. & lib. iij. Langobard. Tit. de Heribanno, non temere quis dixerit voces quoque Francicas Ban & Arriereban ab iis deductas. Verùm cùm Banni bannitique verbum commune & generale sit (nam quos propria quadam appellatione Bannitos dicimus illi forbannitos vocãt) hæc autem Fräcica Ban & Arriereban ita coniunctim de illa tantùm ad bellum vocatione vsurpari soleant, tentari ex aduerso non incommode potest, videri potius à Bando deducta, in Bannum vulgarem magis vocem desciuisse.

Bandum autem ſignum eſt ipſius ducis & imperatoris, à quo & Bandophoros dictos Procopius ſcribit lib. iiij. Belli VVandalici. Paul. monachus lib. j. Hiſtor. Longobard. cap. xiij. " Tato Rodulphi (is erat Herulorum rex) ve- " xillum quod Bandum appellant eiúſque ga- " leam quam in bello geſtare conſueuerat ab- " ſtulit. Sudas, βανδον καλοῦσι Ρωμάιοι τὸ σημεῖον τῷ ἐν " πολεμῳ. Quæ interpretatio rectior & verior " videtur illa quam Stephanus περι πολεῶν tradit, vbi de Alabanda loquitur, Romanos ſcilicet βανδὸν victoriam dicere. Sed facilis eſt exterorum hominũ in aliena lingua vel exaudienda vel exprimenda, aurium, linguæ, animi denique lapſus. Quanquam ſanè vtrunque ſimul ferri poteſt. Bandi etiam verbo, pro ſigno mi- " litari vſus eſt pluries quiſquis auctor eſt eius libri, qui περὶ ϛρατιωτικῶν καταστάσεων καὶ ἐπιτιμιῶν Iuſtiniani imp. nomine editus eſt. Verum ne cui " nouũ & inſolẽs videatur quod diximus, quaſi Banni verbo ſiue Frãcico ſiue Langobãdico, veriſimilius multò ſit noſtros quã Græco aut Latino vſos, profectò Bãdes & Bãdieres à Bãdo potius dici, nemo opinor ſanus negauerit. Eſt & de Heribanno Frãcorũ, Gregorij locus lib. xv. hiſt. c. xxvj. Chilpericus (inquit) rex, de " pauperib. & iuniorib. Eccleſię vel Baſilicę Bã " nos iuſsit exigi, ꝓ eo quod in exercitũ nõ am- " bulaſſent. Nõ enim erat cõſuetudo vt hi exſol " uerẽt vllã publicã functionẽ. Bã & Arrierebã "

vtrumq; Heribannum eſt. Sed illud ad Vaſſos & Leudes dominicos, hoc ad Vaſſorum quoque dominicorum Vaſſos pertinet. De chlamidata militia dixi, de Togata dicam. Huius etiam neceſsitas quadam non iudicibus modò, ſed & patronis aduocatíſque incumbebat. Itaque, vt in ludo de Claudij Apotheoſi P. Petronius aduocationem poſtulat, id eſt, vt ipſi pro Claudio P. Pompeio accuſatori reſpondere liceat: Sic & Plinius lib. v. Epiſtol. forenſi (vt ipſe ait) verbo, aduocandi veniam petit. Fuerunt etiam ab hoc vrbano & vmbratili bello vacationes quædam & quaſi induciæ rebus prolatis. Seneca „ de breuitate vitæ, Diripitur (ait) ille toto foro „ patronus, & magno concurſu omnia vltra „ quàm audiri poteſt complet. Quādo, inquit, „ res proferentur? Præcipitat quiſque vitam „ ſuam, & futuri deſiderio laborat, præſen- „ tium tædio. Feriis res proferuntur, id eſt, lites & negotia differuntur, vt meſsium & vindemiarum tempore, cui duo tantum menſes poſtea conceſsi deputatíque ſunt. De his accipiendum eſt quod Minucius fori Romani „ aduocatus in Octauio ſic ait. Ad vindemiam „ feriæ iudiciariam curam relaxauerant. Cyprianus quoq; ad Donatum inducias vocat. „ Et reddendæ (inquit) tempeſtiuum prorſus „ hoc tempus eſt, quo indulgente vindemia, „ ſolutus animus in quietem, ſolemnes ac ſta-

tutas anni fatigantis inducias ſortitur. Hæc "
rerum prolatio à Seneca rerum iudicandarum vacatio appellari videtur dum ſic de Claudio D. Auguſtum veteri more ex tabella recitantem fingit. Placet in eum ſeuerè "
animaduerti, nec illi rerum iudicandarum "
vacationem dari, eúmque quamprimúm ex- "
portari, & cœlo intra dies xxx. excedere, "
Olimpo intra diem III. Vbi tamen quibuſ- "
dam adeò lites placent, vt iuſtæ vacationi "
iniuſtam aduocationem vltrò præferant:non "
ſatis, vt mihi quidem videtur, circunſpectè. "
Notat enim tacitè in eo Claudium, quod tam laborioſè iuriſdictioni & cognitionibus operam dare ſoleret, vt vix vnquam res proferret, ſed feſtis quoque & religioſis diebus ius diceret: cum tamen cæteris ferè iudicibus hoc beneficium concederet, ne hieme initióque anni ad iudicandum euocarentur vt Sueto. in Galba ſcripſit. Hoc igitur iure in eum quoque talionis lege Auguſtus vtendum cenſet, vt quanuis October menſis eſſet (nam III. Id. Claudius animã ebulliit) vacationis tamen & rerum prolationis nulla haberetur ratio, quominus de ipſo Dij ſtatim in conſilium mitterentur. Eodem pertinent & illa ex Nænia de Claudio,

Quis nunc iudex Toto lites Audiet anno. "

Itémque iſta Claudij ipſius ad Herculem.
Ego eram qui tibi ante templum tuum ius "

„ dicebam totis mensibus Iulio & Augusto. Quod si quis rerum iudicandarum vacationem apud Senecam ad comperendinationem referre malit, aut potius ad S c. Tiberianum, quo damnatorum pœna in decimum semper diem differebatur Sueto. & Tacito auctoribus, per me equidem licet, dum sciat mihi coniecturas istas meas non omnino probari. Porrò rebus prolatis, non nisi extra ordinem ius dicitur, & prout quæque causa occurrit de qua die feriato iudex adiri potest, statim etiam agitur & disceptatur. Rebus reuersis certus ordo obseruatur, id est, ex more, causæ per ordinem dicuntur, & ex sorte litigatores dierum ordinem accipiũt. Fuisse verò id olim Romani moris Seruius in Virgil. notat lib. ij. & vj. Æneid. adiicítque id fieri solitum propter multitudinem & tumultum festinátium:
„ Cum erat (inquit) annus litium, de quo Iuue-
„ nalis,

„ *Expectandus erit qui lites inchoet annus.*

Quæ ego posteriora verba adduci non possum vt credam Seruij esse, sed ei potius à posterioribus Grammaticulis, vt & pleraq;, alia adficta adiectáque arbitror: Nec adhunc mihi legendo audiendóue persuadere potui certum aliquem Romæ fuisse litium annum. Sanè nec id Iuuenalis significat, qui hæc sacramentorũ & militiæ emolumenta notat, quod militibus statim & extraordinem ius dicatur:

At in paganorũ cauſis certus & legitimus dierum ordo omnino obſeruandus, atque adeo interdum diu expectãdum ſit, dum ad lis tandem inchoetur & cauſa agatur. Sic igitur apud Iuuenalem annum exaudio vt apud Terent. in heaut.

Dum moliuntur, dum comuntur annus eſt. “

Vt autem res prolatæ dicuntur, dum lites & fori negotia ceſſant: ſic rediiſſe, dũ rurſus agi incipiunt. Plautus Captiuis.

Prolatis rebus paraſiti venatici “
Sumus, quando res redierunt, moloßici. “

Sed iam nos quoq; ad res redire tempus eſt, quibus prolatis, hanc huius operę, qualiſcunque eſt, gratiam referimus.

PETRI PITHOEI I. C. ADVERSARIORVM SVBSECIVORVM LIBER SECVNDVS EXPLICIT.

Errata plura in his libris excudendis admissa sunt, ex quibus nos hic grauiora notasse satis habuimus. B. alteram paginam significat, l. lineam

Lin. 1. scribe P. Pithœi & sic deinceps. B. lin. 5. Qui annis vobis. lin. 12. heredibus & sic deinceps. pag. 3. l. 7. referetur. pag. 4. l. 28. carcere. pag. 5. lin. 15. de liciis. pag. 9. B. l. 1. potius? Hic. pag. 10. l. 2. nis nescio q. obaudiens. l. 6. Eo comitatu. pag. 11. l. pri. dum, cum. pag. 12. l. 13. Vernas. pag. 13. l. vlt. totus. B. l. vlt. Hieronimus. pag. 14. l. 19. A. 21. exordium. 23. cæpit. Cæt. B. 10. nuit. Re pag. 16. B. l. 2. lari. l. 18. prolato. 21. beralib. pag. 17. l. 6. uinosiores. deleātur vero sicilici. l. 13. bant, libi. B. l. 1. alięque quæ. pag. 21. l. 20. refosso. l. 22. nem, In ". B. 2. est: vt significet. l. 20. Theonem. pag. 22. B. l. 8. cedit. pag. 24. l. 17. excisa. pag. 25. b. l. 22. prouinciæ. l. 28. exceptionis. pag. 26. b. l. 25. sap. pag. 29. l. 9. mutuæ. l. 18. tum. pag. 30. l. 5. vtrinque. l. 6. vtrinque. l. 15. dici. B. l. 22. hoc modo. Fuit. pag. 31. l. 17. suffragij. pag. 32. l. vlt. omitt. B. l. 24. At. pag. 39. l. 7. prouinciarū. pag. 40. l. 9. Vetusalina. l. 10. Campona. l. 22. giis, Titias legi. pag. 43. l. 19. scalptam. pag. 45. l. 23. mam. pag. 46. l. 25. certus. B. l. 11. inritè. pag. 47. B. l. 1. Quanuis. pag. 49. extulit. B. l. 5. Nilo. l. 13. Videri. l. 18. Dicis immo. pag. 50. l. 21. Ipsimet. l. 22. Hierophanta. pag. 51. l. pen. Aeliam. pag. 52. B. l. 22. infirma. pag. 53. l. 10. literato plerique. pag. 56. B. l. vlt. indicat. pag. 58. l. 10. solisque. B. l. 20. ritum. l. 22. cōlocabant. pag. 61. B. l. 21. aquaria. pag. 64. l. 21. mendauimus.